चौथो मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजना (आ.व. २०७१/०७२-२०७५/०७६) (आ.व.२०७२/०७३) को कार्यान्वयन प्रगति विवरण

मन्त्रालयगत

पृष्ठभूमिः

संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाले १० डिसेम्वर १९४८ का दिन मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र जारी गरेको थियो । संयुक्त राष्ट्रसंघको बडापत्र र मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्रलाई आधार मानेर मानव अधिकारको विविध पक्षहरुलाई समेट्ने गरी संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाले मानव अधिकार सम्बन्धी विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिहरु पारित गर्दै आएको छ । नेपाल पनि संयुक्त राष्ट्र संघको सदस्य भए पश्चात् मानव अधिकार सम्बन्धी विभिन्न लिखतहरुको पक्ष बनिसकेको छ । यस अनुसार नेपालले मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण र प्रवर्द्धनमा निरन्तर अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धता जनाउदै कार्यान्वयनका लागि कानूनी, नीतिगत र संरचनागत व्यवस्था पनि गर्दै आएको छ ।

अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा स्थापित मानव अधिकारका सिद्धान्तहरूलाई आत्मसात गर्ने र यी सिद्धान्तहरूको सम्मान, संरक्षण र कार्यान्वयन गर्ने दायित्व राज्यको हो । यस सन्दर्भमा नेपालले मानव अधिकार सम्बन्धी दर्जनौं अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि तथा महासन्धिहरूको अनुमोदन गरी ती महासन्धिहरूको कार्यान्वयनमा प्रतिबद्धता जनाएको छ । ती प्रतिबद्धताहरूलाई व्यावहारिक रूपमा कार्यान्वयन गर्नको लागि वि.सं.२०६१ सालदेखि नेपाल सरकारले मानव अधिकारसम्बन्धी राष्ट्रिय कार्ययोजना तर्जुमा गरी लागू गर्न थालेको छ । हाल चौथो मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजना (वि.सं.२०७१-२०७६) कार्यान्वयनमा रहेको छ । मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणापत्र, नेपाल पक्ष रहेका अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिहरू र प्रचलित नेपाल कानुनले प्रत्याभूत गरेका अधिकारहरूको पालना गर्ने दायित्व र प्रत्येक नेपाली नागरिकको मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण, सम्बर्द्धन एवम् कार्यान्वयनको उद्देश्यतर्फ राष्ट्रिय कार्ययोजना उन्मुख छ ।

पहिलो मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजनाले विभिन्न सात वटा, दोस्रोले १२ वटा, तेस्रोले १७ वटा मन्त्रालयलाई जिम्मेवार निकायको रूपमा राखेको थियो । हाल नेपाल सरकारका सबै मन्त्रालयहरू जिम्मेवार निकायको रूपमा रहेका छन् । नेपाल सरकारको चौथो राष्ट्रिय कार्ययोजना (आ.व.२०७१/०७२ देखि २०७५/२०७६) मा मुख्य रूपमा १८ वटा विषयवस्तुहरू समेटिएका छन्, जसमा शिक्षा, स्वास्थ्य,

पोषण तथा जनसङ्ख्या, श्रम तथा रोजगार, संस्कृति, कानूनी तथा न्याय-प्रशासन, वातावरण र दिगो विकास रहेका छन् । यसै गरी महिला, अपाङ्गता, ज्येष्ठ नागरिक र यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसङ्ख्यक, नेपालको अन्तर्राष्ट्रिय दायित्वको कार्यान्वयनलाई पनि समावेश गरिएको छ । यस अतिरिक्त, खाद्य सुरक्षा, सङ्क्रमणकालीन न्याय र द्वन्द्वपीडित, मानव अधिकार शिक्षा, समावेशी विकास, बालबालिका, आवासलाई पनि समेटिएको छ । सामाजिक सेवा र सुरक्षा, सर्वोच्च अदालतको फैसला र राष्ट्रिय मानव अधिकारको सिफारिस कार्यान्वयन, हिरासत तथा कारागार सुधार र संस्थागत सुदृढीकरण लगायतका विषयहरू रहेका छन् । विगतका तीनवटा कार्ययोजना कार्यान्वयनको अनुभव समेतका आधारमा तर्जुमा गरिएको यो कार्ययोजनाले देहाय बमोजिमका उद्देश्य राखेको छ :

१) मानव अधिकार प्रतिको प्रतिबद्धतालाई व्यवहारिक रुपमा सुनिश्चित गर्ने,

२) राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय दायित्व कार्यान्वयन गर्ने,

३) मानव अधिकारलाई विकासका मुद्दाहरुसँग संरचनागत र कार्यात्मक रुपले जोड्ने, र

४) मानव अधिकार संस्कृतिको विकास गर्ने ।

मानव अधिकारको कार्यान्वयनको प्रमुख उत्तरदायी निकाय सरकार र यसका अङ्गहरू हुन् । कार्ययोजनामा उल्लेखित उद्धेश्य पूर्ति गर्नका लागि कार्ययोजना तयार गर्दा कार्ययोजनामा तोकिएका क्रियाकलाप कार्यान्वयन गर्न प्रमुख रुपमा जिम्मेवार हुने निकाय निश्चित गर्नुका साथै त्यस्तो निकायलाई तोकिएको क्रियाकलाप सफलतापूर्वक कार्यान्वयन गर्न सहयोगी हुन सक्ने निकायको पहिचान समेत गरिएको छ । मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजनाले समेटेका विषयहरूमा समयसिमाभित्र नै कार्यान्वयन गर्नको लागि कुनै एक निकाय वा केही व्यक्तिहरूको तदारुकता मात्र पर्याप्त हुन सक्दैन । यसको लागि जिम्मेवार भनेर तोकिएका सम्पूर्ण निकायहरूको सहयोग, सहकार्य, सहभावना हुनु उत्तिकै जरुरी छ । सबै क्षेत्रबाट मानव अधिकारको अवस्थामा सुधार ल्याउन मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजनालाई गम्भीरताका साथ लिनु जरुरी छ ।

प्रस्तुत कार्ययोजनाको कार्यान्वयनको जिम्मेवारी सम्बन्धित मन्त्रालयकै हुने र सो कार्यान्वयन प्रयोजनका लागि सम्बन्धित मन्त्रालयले कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा कार्ययोजनामा उल्लेखित विषय समेटी क्रियाकलाप तय गर्ने र सोही अनुरुप स्रोत साधनको व्यवस्था गर्नु पर्ने गरी कार्ययोजनाको कार्यान्वयन प्रक्रिया तय गरिएको छ । मुलुकका अधिकांश जिल्लाहरूमा राष्ट्रिय कार्ययोजनाको कार्यन्वयनको सन्दर्भमा विगतको तुलनामा समग्रमा सकारात्मक परिणामहरू देखिएको छ । नागरिकका अधिकारहरू र आफ्नो दायित्वप्रति सरकारका निकायहरू सजग हुँदै गएको अवस्था छ । मानव अधिकार शिक्षामा व्यापकता, साक्षरताको दरमा वृद्धि, वातावरण र विकासमा सचेतना वृद्धि, घरेलु तथा महिला हिंसाका घटनाहरूको उजागर, द्वन्द्वपीडितहरूले सरकारबाट थोरै भए पनि अन्तरिम राहत प्राप्ति एवम् संस्थागत सुधारका कामहरूले गति लिँदै गएको अवस्था छ । तथापि नेपाल सरकार प्रस्तुत कार्ययोजनालाई विकास योजना सरह कार्यान्वयन गर्न प्रतिबद्ध छ ।

मन्त्रालय, विभाग र अन्य सरकारी क्षेत्रमा कार्ययोजनाको कार्यान्वयन र अनुगमनको सुनिश्चितताको साथै त्रैमासिक र वार्षिक प्रगति विवरण प्राप्त गर्न प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयलाई यस कार्ययोजनाले जिम्मेवार निकाय तोकेको छ । यस अनुसार नेपाल सरकारका केन्द्रीयस्तरका निकायहरुको समन्वयकर्ताको भूमिकामा यस कार्यालय रहेको छ र कार्ययोजनामा प्रस्तावित क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयनमा सम्बन्धित मन्त्रालयले हासिल गरेको उपलब्धिको जानकारी यस कार्यालयलाई हुने गरेको छ ।

त्यस्ता कार्यक्रमहरुको वार्षिक रुपमा प्रगति विवरण प्राप्त गरी सोको अनुगमन गर्ने लगायतको जिम्मेवारी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय अन्तर्गत कानून तथा मानव अधिकार महाशाखामा रहेकोमा कार्ययोजनाको कार्यान्वयन विवरणलाई एकिकृत गरी वार्षिक रुपमा सार्वजनिक गर्ने गरिदै आएको परिप्रेक्ष्यमा आ.व. (२०७२/७३) मा भएको प्रगति विवरणलाई समावेश गरी वेवसाइटमा राखी सार्वजनिकीकरण गरिएको छ । कार्ययोजनाले नेपाल सरकारका सबै मन्त्रालयहरुलाई जिम्मेबार निकायको रुपमा तोकेको तर ती मध्ये २३ वटा मन्त्रालयहरुवाट मात्र कार्यप्रगति विवरण प्राप्त भएको हुँदा प्राप्त भएको विवरण मात्र समावेश गरिएको छ । **भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालय, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, कृषि विकास मन्त्रालय, श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय, स्वास्थ्य मन्त्रालय, वाणिज्य मन्त्रालय तथा परराष्ट्र मन्त्रालय** गरी ७ वटा मन्त्रालयबाट विवरण नआएको हुँदा ती मन्त्रालयहरुको विवरण यस प्रतिवेदनमा समावेश गर्न सकिएको छैन ।

चौथो मानव अधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजना (आ.व. २०७१/०७२-२०७५/०७६)
(आ.व.२०७२/०७३) को कार्यान्वयन प्रगति विवरण
मन्त्रालयगत

उद्योग मन्त्रालय

क्र.स.	कार्ययोजनाको विषय	कार्यक्रमको नाम	प्रगति विवरण	कैफियत
१.	३.१.६ वातावरण र दीगो विकास	क) चीर स्थायी विषादीहरुको सुरक्षित विर्सजन ख) Lead Acid Battery को व्यवस्थापन गर्ने	● Lead Acid Battery सम्बन्धी उद्योग दर्ता गर्दा विज्ञान तथा वातावरण मन्त्रालयको सहमति लिने गरिएको। ● Lead Acid Battery सम्बन्धी दर्ता भएका उद्योगहरुको अनुगमन गर्ने गरिएको ।	
२	३.१.७ (महिला अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक र यौनिक तथा लैंगिक अल्पसख्यक)	क) महिला उद्यमशीलता कोषको स्थापना ख) कोष सञ्चालनको लागि कानूनी व्यवस्था तयार ।	● महिला उद्यमशीलता विकास कोषको स्थापना भै सकेको । ● छनौटमा परेका २६ जिल्लामा कार्यक्रम कार्यन्वयनको चरणमा रहेको । ● कोष सञ्चालनको लागि महिला उद्यमशीलता विकास कोष (संचालन) कार्यविधि, २०६९ तयार भई कार्यन्वयन गरिएको	
३.	३.१.१५	क) योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा तथा सामाजिक वीमा र सामाजिक सहयोग व्यवस्था ।	● कम्पनीको व्यवस्थापन हेरफेर/परिवर्तन हुँदा साविक व्यवस्थापनबाट कामदार कर्मचारीहरुलाई उपलब्ध गराउँदै आएको सेवा सुविधाहरुमा घटाउन नपाउने गरी छलफल/सहमति गराउने गरिएको । ● सामाजिक सुरक्षा कर वापत तलब तथा पारिश्रमिक भुक्तानीका बखत १ % कटाई राजश्व दाखिला गरिएको ● सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्न घरेलु तथा साना उद्योग विभाग र समितिबाट Grant Fund माग भए अनुरुप रु ५ लाख प्रस्ताव गरी पठाइएको ।	तर हालसम्म बजेटको व्यवस्था हुन नसक्दा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम अगाडी बढन नसकेको ।
४	३.१.१८	क) श्रोत र साधन व्यवस्था गर्ने , ख) तालिम तथा सक्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम मार्फत सक्षम जनशक्ति उपलब्ध गराउने	● २०७२/०७३ सम्ममा ७०८० जना सक्षम जनशक्ति उपलब्ध भएको । (घरेलु तथा साना उद्योग विकास समिति) ● २०७२/०७३ सम्ममा ७७०८ जना सक्षम जनशक्ति उपलब्ध भएको । ● (घरेलु तथा साना उद्योग विभाग)	
५	यस मन्त्रालयलाई सहयोगी निकाय तोकिएका अन्य कार्यहरु		● सम्बन्धित जिम्मेवार निकायबाट सहयोग माग भै आएको अवस्थामा सहयोग उपलब्ध गराइने गरिएको । ● मातहत निकायलाई समेत आवशयक सहयोगको लागि पत्राचार गरी समन्वय गरिएको ।	

युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय

क्र. सं.	कार्ययोजनामा उल्लिखित कृयाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरू	प्राप्त नतिजा	सम्पादन गर्न बाँकी कार्य	बाँकी कार्य गर्न लाग्ने अनुमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्याहरू
१	विशेष तथा पारा खेलकुद विकास र विस्तार	नेत्रहिन बहिरा (क्रिकेट), अपाङ्ग फुटबल, पारा एथलेटिक्स, सुस्त मनस्थिती, वोसिया,टेवल टेनिस, बास्केटबल, खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन भएको ।	खेलकुद प्रतियोगिता निरन्तर हुने	२०७३/०७४	• न्यून बजेट विनियोजन । • पूर्वाधार पर्याप्त नहुनु ।
२	नीति निर्माणनिर्णय र कार्यान्वयन , प्रक्रियामा युवाहरूलाई सहभागी गराउने ।	मन्त्रालयले राष्ट्रिय युवा नीति - २०७२ तथा युथ भिजन २०२५ को तर्जुमा गर्दा सरोकार वाला युवाहरुको कार्यदल गठन गरी युवाहरुसंग विभिन्न क्षेत्रीय तथा केन्द्रीय कार्यशाला/अन्तरकृया गरी राय सुझाव लिई उक्त कानुनी पुस्तीका तयार गरेको, यसका लागि चालू वर्ष २०७२/७३ मा प्रवर्धन गर्न पाँचवटै विकास क्षेत्रमा १/१ वटा र केन्द्रमा गरी ६ वटा कार्यशाला गोष्ठि गरी उक्त नीतिको प्रवर्धन गरीएको । क्षेत्रीय कार्यशाला गोष्ठिहरु पूर्वाञ्चलको ६ जिल्ला समावेश गरी विराटनगरमा ५० युवा सहभागी । मध्यमाञ्चलको ६ जिल्ला समावेश गरी तयार गरिएको धुलिखेलको कार्यशाला गोष्ठिमा ५० युवा सहभागी । पश्चिमाञ्चलको ६ जिल्ला समाबेस गरी पोखरामा गरिएको कार्यशाला गोष्ठिमा ५० युवा सहभागी, मध्य पश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रको नेपालगञ्जमा ६ जिल्ला समावेस गरी गरिएको प्रवर्धनात्मक गोष्ठिमा ५० युवा सहभागी । त्यस्तै सुदुर पशिचमाञ्चल विकास क्षेत्रको धनगढीमा सु.प.का ६ जिल्ला समावेस गरी गरिएको गोष्ठिमा त्यहाँको ५० युवा सहभागी भएका । त्यस्तै केन्द्रीय स्तरको कार्यशाला गोष्ठि काठमाण्डौंमा आयोजना हुँदा विविध क्षेत्रका ८५ युवा सहभागी रहेका । नीति तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमन/ मूल्यांकन एवं समीक्षामा समेत सरोकारवाला युवासँग समन्वय एवं सहकार्य गरी अघि बढ्ने मन्त्रालयको सोच रही आएको ।			नीति तर्जुमाकार्यान्वयन र समीक्षा , क्रममा सरोकारवाला युवा सँग समन्वय गरी अघि बढ्ने मन्त्रालयको नीति रहेको र निरन्तर गरिने ।
३	युवाहरूलाई विविध कार्यक्रममा सहभागी गराउने ।	•स्थानीय युवा साझेदारी कार्यक्रम ७५ जिल्लामा जम्मा ४३७ वटा कार्यक्रम संचालन गरिएको । निर्वाचन क्षेत्र संख्याका आधारमा कार्यक्रमहरु न्यूनतम एक जिल्लालाई ५ र अधिकतम ९ कार्यक्रम हुने गरी वितरण गरिएको । स्थानीय युवा साझेदारी कार्यक्रमबाट युवा सम्बन्धमा काम गर्ने करीव ४३७ वटा युवाहरु गै स.सक्रिय रहेका । स्थानीय युवा साझदारी कार्यक्रबाट देशभरमा ३५००० भन्दा बढी युवा प्रत्यक्ष लाभान्वित भएका । • अन्तराष्ट्रिय युवा दिवश (August 12, 2015) को आयोजना । "पुननिर्माणमा युवाको सार्थक सहभागिता" मूल नारा सहित August 12, 2015 मा अन्तर्राष्ट्रिय युवा दिबस मनाइएको । यसमा अन्तरपार्टी युवा सञ्जाल, युवा संघ संस्था NGO, तथा	निरन्तर	निरन्तर	

		आम युवाहरुसंग समन्वय र सहकार्य गरी यो दिवस मनाइएको । उक्त दिवस सप्ताहब्यापी रुपमा आयोजना गरिएको । मूल समारोह काठमाण्डौंको प्रज्ञा भवनमा करीव १००० युवा सहभागी । यसैगरी विभिन्न क्षेत्रका क्षेत्रीय सदरमुकाम ५ वटै विकास क्षेत्रहरुमा समेत युवा सहभागिता गरी यो दिवस मनाइएको ।			
४	युवा सूचना केन्द्रको सञ्चालन र सुदृढीकरण गर्ने	• ७५ जिल्लामा युवा सूचना केन्द्र निरन्तर सञ्चालन भएको र युवालाई सूचना प्रवाह गरेको । • १६ जिल्लाको युवा सूचना केन्द्र सुदृढीकरण भएको छ । • सुदृढीकरणको कार्यले जनशक्ति व्यवस्थापन र भौतिक सामाग्री व्यवस्थान भई कार्य गर्न सहज भएको छ ।			जिल्ला खेलकुद विकास समितिमा नै युवा सूचना केन्द्र सञ्चालन गर्दा खेलकुद तर्फका कर्मचारीको साथ सहयोग लिनुपर्ने । वहाँहरूमा कार्य जिम्मेवारी थपिएको महशुस गर्ने र थप काम लगाउँदा थप सुविधा खोज्ने साथै भौतिक सामाग्रीहरूको समुचित संरक्षण र सुरक्षा गर्न कठिनाई ।
५	युवाको क्षमता अभिवृद्धि तथा सशक्तिकरण गर्ने ।	• स्थानीय युवा साझेदारी कार्यक्रमलाई समेत छोटो अबधिको तालिम ७ दिने सीपमूलक तालिमको रुपमा संचालन गर्न निर्देशन दिइएको र सोही अनुसार स्थानीय युवा साझेदारी कार्यक्रम संचालन भएका । • नेतृत्व विकास र नीति निर्माण सम्बन्धि तालिमः -यस शिर्षकमा यस आ. व. मा कुनै कार्यक्रम हुन नसकेको • युवा सम्बन्धि राष्ट्रिय अन्तराष्ट्रिय कार्यक्रमः नेपाल सरकार युवा तथा खेलकुद मन्त्रालयको आयोजनामा host वनी (SAARC youth dialogue to promote the role of young people in the implementation of the SDGs ." विषयक ३ दिने गोष्ठि March -23-25, 2016 काठमाण्डौंमा सम्पन्न । यो कार्यक्रम सार्क मुलुकका ८ वटै सदस्य राष्ट्रबाट प्रत्येकबाट ३३ २ जना/युवा तथा २Senior officer गरी जम्मा ४० भन्दा बढीको सहभागितामा dialogue आयोजना । अन्तमा Kathmandu declaration जारी गरीएको । यसबाट युवा विकासको महत्वपूर्ण निर्णय गर्न सघाउ पुगेको ।			
६	विभिन्न माध्यबाट युवाहरूलाई आवश्यक सूचना प्रवाह गर्ने ।	युवाहरूले मन्त्रालयको नीति ,ऐन ,कार्यविधि ,निर्देशिका ,नियम , कार्यक्रम लगायत युवाका गतिविधिहरू जानकारी प्राप्त गरेका छन् । साथै FM ,रेडियोबाट देशैभर युवा सम्बन्धि गतिविधि प्रसारण हुँदा सरोकारवाला युवाले मन्त्रालयको र युवा सम्बन्धि गतिविधि जानकार भएका छन् । युवा बुलेटिन प्रकाशन र वितरण भएको छ ।			टेलिभिजन बाट कार्यक्रम प्रसारण गर्न नसकिएकोले कार्यक्रम थप प्रभावकारी हुन नसकेको । युवा बुलेटिन चौमासिक रूपमा प्रकाशन गर्दा प्रभावकारी हुने देखिएको ।
७	प्राथमिकता तथा विशेष प्राथमिकताको समूहमा परेका युवाहरूको क्षमता विकास गर्ने ।	प्रथमिकता र विशेष प्राथमिकताको समुहमा परेका युवाहरुको क्षमता विकास गर्नेः- प्रथमिकता र विशेष प्राथमिकताको समुहमा परेका युवाहरुको समेत सहभागिता गराई चालू आ.व. ०७२/७३ मा जम्मा १००० युवालाई शिपमूलक तालिम दिइ	निरन्तर	निरन्तर	• आफ्नो तालिम प्रदायक निकाय नहुँदा घरेलु विकास समितिलाई अख्तियारी पठाइ सम्झौतामा काम गराउनु परेको ।

		उद्यमशिल बनाउने लक्ष्य लिइएकोमा घरेलु विकास समीतिसँग सम्झौता गरी उक्त समितिलाई १०४० युवालाई तालिम दिने गरी सम्झौता गरी अख्तियारी पठाइएकोमा समितिको पछिल्लो प्रतिवेदन अनुसार जम्मा १०५४ युवालाई तालिम दिइएको ।			• तालिम सँग सम्बन्धित प्रशिक्षण केन्द्र आफ्नो निकाय भित्रै स्थापना हुन सके तालिम प्रदान गर्न सहज हुने ।
८	विद्यालयस्तर देखि प्रभावकारी रूपमा खेलकुद गतिविधि सञ्चालन गरि युवाहरूको शारीरिक तथा मानसिक विकास गर्ने ।	निर्वाचन क्षेत्र, जिल्ला, क्षेत्र तथा केन्द्रस्तरमा विद्यालय खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन, ९९३४० जना सहभागी	व्यापक सहभागिता गराउने सन्दर्भमा कार्य गर्न बाँकी	२०७३/०७४	• समन्वय र सहकार्य • सहभागिता • बजेट

रक्षा मन्त्रालय

३.१.११ मानव अधिकार शिक्षा

कार्ययोजनामा उल्लेखित क्रियाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरु	प्राप्त नतिजा	कार्य सम्पादन गर्न बाँकी कार्य	बाँकी कार्य गर्न लाग्ने अनमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्या
१. IHL सम्वन्धी सुरक्षा निकायका कर्मचारीहरुलाई तालिम सञ्चालन गराएको ।	नेपाली सेनामा IHL को बारेमा जानकारी गराइएको ।			- समन्वय पक्ष कमजोर -व्यवहारीक कठिनाइ । -कम स्रोत साधन । -झन्झटिलो निर्णय प्रक्रिया ।
२. रक्षा मन्त्रालय अर्न्तगतका निजामती तथा सुरक्षा निकायसंग सम्बन्धित राष्ट्र सेवकहरुलाई मानव अधिकार सम्बन्धमा प्रशिक्षण दिइएको ।	नेपाली सेनामा मानव अधिकारको विषयमा जानकारी भएको			- समन्वय पक्ष कमजोर -व्यवहारीक कठिनाइ । -कम स्रोत साधन । -झन्झटिलो निर्णय प्रक्रिया
३. मानव अधिकार सम्वन्धी कार्यक्रम संचालनमा रक्षा मन्त्रालय र नेपाली सेना विच समन्वय ।	कार्य सम्पादन गर्न सहजता भएको ।			-व्यवहारीक कठिनाइ । -कम स्रोत साधन । -झन्झटिलो निर्णय प्रक्रिया
४. मानव अधिकार सम्बन्धी ज्ञानका लागि तालिम संचालन गर्ने	सरोकारवाला निकायका कर्मचारीले यस विषयमा जानकारी पाएको			-व्यवहारीक कठिनाइ ।
५. तालिममा मानव अधिकार र अन्तराष्ट्रिय मानविय कानून सम्वन्धी विषयहरु समावेस गर्ने	HR र IHL को बारेमा जानकारी दिन नेपाली सेनाको तालिम पाठ्यक्रम परिमार्जन भएको ।			-व्यवहारीक कठिनाइ ।

जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय (वातावरण र दिगो विकास)

कार्यक्रम	उद्देश्य	उल्लिखित क्रियाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरू	सम्पादन गरिएको मिति	प्राप्त नतिजा	बाँकी कार्य	अनुमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्याहरू
१.प्रत्येक व्यक्तिको स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउने मौलिक अधिकारको संरक्षण र अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूको कार्यान्वयन गर्ने	जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभावबाट बाँच्न अनुकूलनका कार्यहरू कार्यान्वयन गर्ने	समुदायको मागमा आधारित जलवायु परिवर्तन अनुकुलन कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको	आ.व . २०७३/०७४	प्रविधि हस्तान्तरण भई आयआर्जनमा टेवा पुर्‍याएको समुदायको अनुकूलन क्षमतामा वृद्धि भएको	वातावरण कानूनमा संशोधनको प्रकृया अगाडि बढाइएको	आ.व . ०७३/०७४ आषाढ मसान्त	आवश्यक मात्रामा अन्तर्राष्ट्रिय लगानी अनुदानको कार्य
	• वातावरणीय परीक्षण • नेपाल पक्ष राष्ट्र भएका वातावरण सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय महासन्धिहरुको राष्ट्रिय स्तरमा कार्यान्वयन गर्ने	६ वटा आयोजनाहरुको वातावरणीय परीक्षण गरिएको क. Basel Convention ले Asbestos को धुलो र रेसालाई प्रतिबन्ध गरिसकेको र नेपाल यसको पक्ष राष्ट्र भएकोले सवारी साधनमा प्रयोग हुने Brake Shoe र Clutch plate को Asbestos Lining बाहेक Asbestos Corrugated / Non-Corrugated Sheet, Tiles, Insulators आदि सबै Asbestos र Asbestos युक्त वस्तुको आयात, बिक्री वितरण र प्रयोग गर्न प्रतिबन्ध लगाएको ।	आ.व. २०७२/०७३ आ.व. २०७२/०७३सम्म	राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी asbestos र asbestos युक्त वस्तुको आयात, बिक्री वितरण र प्रयोग गर्न प्रतिबन्ध	निरन्तर रुपमा लागू हुने	निरन्तर	भारतसंगको खुला सिमाना, अन्तर निकायबिच को समन्वयको कमि । , नीतिगत समस्या ।

	• वातावरण सम्बन्धी महासन्धि कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्ययोजनाहरु निर्माण	ख.Vienna Convention for the Protection of Ozone Layer, 1985 / Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer, 1987 को नेपाल पक्ष राष्ट्र भएको र नेपाल सरकारले ओजोन तहलाई नष्ट गर्ने पदार्थको खपतमा क्रमिक रुपमा न्यूनीकराण गर्दै जाने अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धता जनाए अनुसार हाइडोक्लोरोफ्लोरोकार्वन (HCFC) मा आधारित कुनै पनि उपकरणहरु जस्तै रेफ्रिजेरेटर, एयरकन्डिस्नर, चिलर, डिप फ्रिज, कुलिङ मेसिन, हिट पम्प, चिलर प्लान्ट / कोल्ड स्टोरेज लगायत रेफ्रिजेरेन्ट (Refrigerant Gas) रसायन / पदार्थ प्रयोग हुने उपकरण समेतको पैठारी, विक्री वितरण र प्रयोगमा मिति २०७३ पुष १७ गतेदेखि लागू हुने गरी प्रतिवन्ध लगाएको छ । साथै हाल नेपालभित्र पैठारी तथा उपभोग भइरहेका क्लोरोडाइफ्लोरोमिथेन(CHF2Cl) र हाइडोक्लोरोफ्लोरोकार्वन (HCFC-22) को विस्थापन सम्वन्धी योजना समेत नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन गरेको छ । Stockholm Convention अन्तर्गत सन् २००७ मा तयार गरिएको राष्ट्रिय कार्यान्वयन योजनालाई पूनरावलोन एवं अध्यावधिक गरी नयाँ योजना तयार गर्न"The Enabling Activities to Review and Update the National Implementation Plan (NIP) for Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants (POPs) in Nepal"आयोजना संचालनमा रहेका	२०७२/०७३ सम्म संचालनमा रहेको	हाइडोक्लोरोफ्लोरोकार्वन (HCFC) मा आधारित कुनै पनि उपकरणहरु जस्तै रेफ्रिजेरेटर, एयरकन्डिस्नर, चिलर, डिप फ्रिज, कुलिङ मेसिन, हिट पम्प, चिलर प्लान्ट / कोल्ड स्टोरेजलगायत रेफ्रिजेरेन्ट ग्याँस (Refrigerant Gas) रसायन / पदार्थ प्रयोग हुने उपकरण समेतको पैठारी, विक्री वितरण र प्रयोगमा प्रतिबन्ध परामर्शदाताहरु नियुक्त गरी आयोजनाको कार्य अघि बढिरहेको र प्रतिवेदन तयारी कार्य अन्तिम चरणमा पुगेको	नेपालभित्र पैठारी तथा उपभोग भइरहेका क्लोरोडाइफ्लोरोमिथेन(CHF 2 Cl) र हाइडोक्लोरोफ्लोरोकार्वन (HCFC-22) को विस्थापन चीरस्थायी जैविक प्रदूषक (Persistent Organic Pollutants-POPs जस्ता घातक रसायनहरुको अद्यावधिक एवं पुनरावलोकन गरी राष्ट्रिय कार्यान्वयन योजना (NIP) तयार गर्ने	सन २०३० ३ महिना	नीतिगत समस्या अन्तर निकायबीच को समन्वयको कमी, नीतिगत समस्या
२.वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्ने ।	• वातावरणीय मापदण्डहरु तयार गर्ने ।	क) रंगमा लेडको मापदण्ड तोकिएको ।	आ.व . २०७२/०७३	नेपाली बजारमा पाइने सबै रंगहरुमा लेडको मात्रा ९० ppm हुने	निरीक्षण र अनुगमन	निरन्तर	
		ख) काठ वा काठ सम्बन्धी वस्तुमा वा अन्य प्रयोजनका वस्तुमा प्रयोग हुने पेन्टापक्लोरोफेनोल, यसका यौगिक, लवण, मिश्रण (Pentachlorophenol and its Compounds, Salts and Mixtures) आदि जस्ता रसायनहरुको पैठारी, निकासी र प्रयोगमा प्रतिबन्ध ।	२०७१।११।०४	यी प्रकारका रसायनहरुको पैठारी, निकासी र प्रयोगमा प्रतिबन्ध ।	निरीक्षण र अनुगमन	निरन्तर	

	• प्रदुषणका थप मापदण्डहरुको तर्जुमा एवं कार्यान्वयन ।	क) इन्सिनिरेटरहरु र इन्सिनिरेटरहरु को सञ्चालनबाट निष्काशन हुने धूवाँ तथा चिम्नीको उचाई सम्वन्धी मापदण्ड ।	२०७१।०९ ।०७	मापदण्ड लागू भएको ।	निरीक्षण र अनुगमन	निरन्तर	
		ख) काठमाडौं उपत्यकालाई स्वच्छ, सफा र प्रदूषण मुक्त बनाउने उद्देश्यले सम्वत २०७२ साल बैशाख १ गतेदेखि लागू हुने गरी चार किल्ला तोकी २०x३५ इन्च साइज र ४० माइक्रोन मोटाइसम्मका प्लाष्टिक झोलाहरुको आयात, भण्डारण, विक्री वितरण तथा प्रयोग गर्न प्रतिबन्ध लगाएको ।	२०७१।१२ ।१८	काठमाडौं उपत्यकामा मापदण्ड विपरितका प्लाष्टिक झोलाहरुको आयात, भण्डारण, विक्री वितरण तथा प्रयोगमा प्रतिबन्ध ।	निरीक्षण र अनुगमन	निरन्तर	ईन्धन संकट, अस्थिरता, अन्तर निकायबीच को समन्वयको कमी, नीतिगत समस्या ।
	• शहरी वायु, ध्वनी र पानी प्रदूषण कम गर्ने	१०३ वटा औद्योगिक प्रतिष्ठानहरुको वातावरणीय अनुगमन गरी ६३ वटा वातावरणीय नमूना संकलन गरी विश्लेषण गरिएको ।	आ.व . २०७१/०७ २				अनुगमनको लागि आवश्यक जनशक्ति र स्रोतको अभाव ।
	•वायु प्रदूषण अनुगमन गर्ने र नतिजाहरू सार्वजनिक ।	३ वटा वायु गुणस्तर मापन केन्द्रमा वायु गुणस्तर (PM10) मापन भएकोमा तत्पश्चात् सञ्चालनमा नरहेको ।	आ.व . २०७१/०७ २	वायु गुणस्तर मापन गरी नतिजा प्राप्त भएको ।			संचालित केन्द्रहरुको संख्या अपर्याप्त र स्रोतको अभाव ।
	•बच्चाहरुको खेलौनाको हानीकारक रसायनको मापदण्ड तयारी	राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गर्ने प्रकृयामा रहेको	आ.व . ०७३/७४	सरोकारवाला निकायबाट रायहरु प्रप्त भैंसकेको ।	सूचना प्रकाशन र लागू हुन बाँकी	निरन्तर	
३.वातावरण सम्बन्धी सूचना व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने ।	•वातावरण सँग सम्बन्धित सूचनाहरू सङ्कलन, सम्प्रेषण गर्न web portal निर्माण ।	सम्भाव्यता अध्ययन सम्पन्न भएको ।	आ.व . २०७२/ ७३				
४.विकास क्रियाकलापबाट वातावरणमा पर्ने असरलाई न्यूनिकरण गर्ने	•स्वीकृत EIA report को कार्यान्वयन अवस्थाको परीक्षण (EIA Audit) ।	६ वटा आयोजनाहरुको वातावरणीय परीक्षण गरिएको	आ.व . २०७२ /०७३				थप अनुगमनका लागि जनशक्ति र स्रोतको अभाव

	• सम्बन्धित उद्योग संस्था तथा आयोजनाहरूको EIA Audit ।	६ वटा आयोजनाहरुको वातावरणीय परीक्षण गरिएको	आ.व . २०७२/०७३				
५. २७ वटा प्रस्तावको कार्यसूची स्वीकृत गरिएको ।	• सकारात्मक प्रभाव अभिवृद्धि । • नकारात्मक प्रभाव न्यूनिकरण । • वातावरणीय सन्तुलनमा जोड । • सम्बन्धित निकायहरुलाई वातावरणीय पक्षमा राय सुझाव र परामर्श ।	• २६ वटा प्रस्तावको क्षेत्र निर्धारण र कार्यसूची स्वीकृत गरिएको । • ३६ वटा प्रस्तावको वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन प्रतिवेदन स्वीकृत । • एउटा प्रस्तावको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन स्वीकृत गरिएको ।	आ.व . २०७२/०७३	वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन नै नगरीकन संचालनमा आउने ६ वटा आयोजनाहरुलाई जरीवाना गरी नियमित प्रकृयामा ल्याउन सफल भएको वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन प्रकृया पारदर्शी एवं सरलीकृत हुन गएको			
६.सरोकारवालाहरूमा वातावरणीय चेतना जगाउने ।	• वातावरणीय शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न नाफारहित उद्देश्यले स्थापना भएका संस्थाहरूलाई सहयोग प्रदान ।	धादिङ, काभ्रेपलाञ्चोक र सिन्धुपाल्चोक जिल्लाका भुकम्प प्रभावित विद्यालयमा ६ सय विद्यार्थीहरुलाई शैक्षिक किट वितरण गरिएको ।	आ.व . २०७१/०७२	६०० जना प्राथमिक स्तरका विद्यार्थीहरु लाभान्वित भएको ।			
	• सूचना प्रवाहका साथै सामुदायिक चेतना कार्यक्रम सञ्चालन ।	नवलपरासी र जाजरकोटमा वातावरण शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको ।	आ.व . २०७१/०७२				
	• वातावरणीय चेतना अभिवृद्धि गर्न आमसञ्चारका साधनहरूको प्रवर्द्धन तथा प्रयोग ।	पर्चा, पम्प्लेट छपाई गरी वितरण गरिएको तथा सञ्चार माध्यमबाट सन्देशमूलक सूचना प्लाष्टिक झोला प्रतिबन्ध समेतको प्रसारण गरिएको ।	आ.व . २०७१/०७२				
७.जलवायु परिवर्तनको असरलाई कम गर्न जलवायु परिवर्तन र अनुकूलनका विषयमा सचेतना जगाउने र जलवायु परिवर्तन	लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण मार्फत् वातावरण संरक्षणमा टेवा पुर्याउने ।	नवलपरासी जिल्लामा स्थानीय महिलाहरुको समूहगत सहभागितामा वातावरण संरक्षणमा महिलाको भूमिका विषयक अन्तरक्रिया गोष्ठी सञ्चालन गरिएको ।					

सम्बन्धित ज्ञान व्यवस्थापन गर्ने ।	• To raise awareness on climate change and adaptability to reduce impact of climate change and knowledge management related to climate change.	• Coordinate for climate change adaptability and make it society-friendly.	आ.व . २०७१/०७२	मन्त्रालय तथा अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमहरुवाट विभिन्न मन्त्रालय तथा अन्तर्गतका निकायहरुसंगको सहकार्यमा अनुकुलनका कार्यक्रमहरु सञ्चालन भईरहेको । समय समयमा सरोकारवालहरुसंग आवश्यकता अनुसार वैठकहरु आयोजना भएको	Support for environment protection through gender mainstreaming.	२०७५/७६	समन्वयमा कठिनाई हुनु
		• Prepare dissemination material on climate change in reader friendly Nepali language.	निरन्तर	मन्त्रालय तथा अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमवाट चौमासिक ,मासिक तथा वार्षिक रुपमा सुचना सामग्रीहरु प्रकाशन गरिएको । जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी रेडियो कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको ।	• Mainstreaming of issues of climate change into development process. • Organize interaction and consultation programs on impact of climate change on women.	२०७५/०७६	जनशक्तिको अभाव
		Inclusion of information on climate change in school level curriculum. • Collection of materials on climate change.	वि.सं २०७१	नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेका मध्य तथा सुदुर पश्चिमाञ्चलका १४ जिल्लाका ९० गा.वि.स र १ नगरपालिकामा स्थानिय अनुकुलन कार्ययोजना सञ्चालन गरी जलवायु परिवर्तन संग जुध्न सक्ने क्षमता वृद्धि गर्दै गरिवि निवारणमा सम्वोधन गर्ने गरी कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिएको र गर्ने	• Carry out research/ study of impact on adaptability of climate change. • Raise sensitization through empowering active NGOs working on climate change issues	२०७५/०७६	३ .स्थानिय स्तरमा जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी योजना तथा कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन का लागि विशेषज्ञताको कमी हुनु ।

		• Carry out adaptability activities at local level. • Coordination between organizations working in the area of climate change and enhance capacity of stakeholders • Organize training, workshop, seminar, etc. • Sensitization programs to vulnerable community on climate change and enhance adaptability capacity.	निरन्तर	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन सम्वन्धी सिप विकास तथा ज्ञान अभिवृद्धिका लागि करिव ३० भन्दा वढि जिल्लाहरुमा तालिम तथा जनचेतनामुलक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिएको	• Collection of books, reports, thesis, and journal etc. on climate change published at national and international level. • Training to women on environment protection, reduce impact of climate change and adaptability.	२०७५/०७६	

८.Paris Agreement अनुसार CC&HR को विषयमा कार्ययोजना तयारी तथा कार्यान्वयन गर्ने ।				•जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी गैरसरकारी संस्थाहरुसँग समन्वय गरिएको •जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी विद्यालय शिक्षक पत्रकार मानव अधिकारवादी र अन्य सरोकारवालाहरुलाइ केन्द्र , चितवन,मकवानपुर, धादिङ्ग र रोल्पामा प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालन गरिएको । •जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सबै मन्त्रालयहरुमा फोकल पर्सन तोक्न लगाई अन्तरकृया कार्यक्रमलाइ निरन्तरता दिएको •gender mainstream in Climate Change / Low Carbon Strategy र अन्य Policy document हरु तयार गरेको। CTCN मार्फत CC सँग अन्तरसम्बन्धित Policy Doc हरु तयार गर्ने प्रयास भैरहेको । •GEF/UNDP को सहयोगमा EIA Projects हरु विभिन्न चरणमा विकाश र कार्यान्वयन भैरहेको •नेपालको बृहत्तर हितका लागि UNFCCC, Paris Agreement को पक्षराष्ट्रको हैसियतले NAP को दोस्रो Version UNCCD Secretariat मा सलग्न गरी LDN Project संचालनको लागि आवश्यक तयारी भैरहेको छ ।			

शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय

३.१.१० संक्रमणकालीन न्याय र द्वन्द्वपीडित :

कार्ययोजनामा उल्लिखित कृयाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरु	सम्पादन गरिएको मिति	प्राप्त नतिजा	बाँकी कार्य	अनुमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्याहरु

बेपत्ता पारिएका व्यक्तिको छानविन, सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोग ऐन, २०७१ स्वीकृत भएको	२०७१/०१/२८	• सिफारिस समिति गठन • सिफारिस समितिको सिफारिसमा सत्य निरुपण तथा मेलमिलाप आयोग र बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरुको छानविन आयोगका पदाधिकारीको नेपाल सरकारद्वारा नियुक्ति | • आयोगहरुको सचिवालय स्थापना र कार्यारम्भ • आयोगको कार्यसंचालन कार्यविधि तयार | • आयोगको नियमावली स्वीकृतिका लागि म.प. मा पेश|	• नियमावलीको स्वीकृती पछी बाँकी काम आयोगहरुबाटै हुने		
संयुक्त राष्ट्र संघ सुरक्षा परिषद्को प्रस्ताव न १३२५ र १८२० राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयनको सन्दर्भमा मध्यावती मुल्यांकन भएको र अन्तिम मुल्यांकन र कार्ययोजनाको कार्यवधि थप गर्नका लागि कार्य समुह गठन भई कार्य भै रहेको		• कार्य समुहको सिफारिसमा निर्देशक समितिबाट निर्णय भए बमोजिम हुने|			
सशस्त्र द्वन्द बाट प्रभावित बालबालिकाको पुनस्थापन तथा पुन एकीकरण राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि कार्यविधि निर्माण | सशस्त्र द्वन्द बाट प्रभावित बालबालिकाको गततथ्यांक संकलन कार्य २० जिल्लामा सम्पन भएको	२०७०/१०/५ आ.व. २०७१/७२ सम्म	• संकलित तथ्यांक बमोजिम राहत, पुनस्थापन मनोसामाजिक,परामर्श, शैक्षिक, छात्रवृति र तालिम प्रदान गर्न शान्ति कोष सचिवालयबाट परियोजना स्वीकृत भई केन्द्रिय बाल कल्याण समिति मार्फत कार्यान्वयनमा रहेको			• स्रोत साधन र समयको कमीले सबै जिल्लामा तथ्यांक संकलन गर्न नसकिएको
३.१.१६ सर्वोच्च अदालतको फैसला र राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको सिफारिस कार्यान्वयन					
राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको सिफारिस बमोजिम राहत प्रदान	आव. २०७१/७२ सम्म	रु एक करोड अठचालिस लाख पन्ध्र हजार रकम १०५ जना लाई राहत वितरण गरिएको			

आपूर्ति मन्त्रालय

३.१.९. खाद्य सुरक्षा (खाद्य स्वच्छता र सम्प्रभूता, स्वस्थ कृषि वस्तु उत्पादन तथा बिक्री, वितरण र उपभोक्ता हक)

क्र. सं.	कार्ययोजनामा उल्लिखित कृयाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरु	कार्यक्रम	प्राप्त नतिजा	सम्पादन गर्न बाँकी कार्य	बाँकी कार्य गर्न लाग्ने अनुमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्याहरु
१.	पहाडी तथा अतिदूर्गम हिमाली ३० जिल्लाका जनतालाई गुणस्तर तथा सुपथ मूल्यमा खाद्यान्न (चामल, मकै, र गहुँ आदी) उपलब्ध गराउने (वर्षात्को आरम्भ अगावै)।	•खाद्यान्नको अभाव हुने हिमाली र पहाडी जिल्लामा खाद्यान्न ढुवानीमा अनुदान दिई त्यहाँका बासिन्दालाई सरल र सर्वसुलभ रुपमा खाद्यान्न उपलब्ध गराउने। •बजारमा अप्रत्यासित रुपमा हुने मूल्य वृद्धिलाई रोक्न खाद्यान्नको बिक्री वितरण। •प्राकृतिक तथा दैवी प्रकोपको समयमा खाद्यान्नको अभाव हुन नदिने व्यवस्था •खाद्य भण्डारणको व्यवस्था	• गत आर्थिक वर्षमा खाद्यान्न अभाव हुने हिमाली तथा पहाडी जिल्लाहरुमा नियमित र थप कोटा अन्तर्गत १८३४५ मे.टन खाद्यान्न ढुवानीका लागि नेपाल खाद्य संस्थानलाई ढुवानी अनुदान उपलब्ध गराई १२२०० मे टन परिमाणको ढुवानी कार्य वर्षात अगावै सम्पन्न भैसकेको। •राष्ट्रिय खाद्य सुरक्षा भण्डार र सार्क खाद्य सुरक्षा भण्डारमा २२८६३ मे.टन खाद्यान्न मौज्दात रहेको र थप ८५०० मे टन खाद्यान्न बगलादेशबाट पाप्त हुने क्रममा रहेको।	कर्णाली अञ्चल लगायत बाजुरा जिल्लाका सुख्खाग्रस्त क्षेत्रहरुमा थप कोटा वापत ३४०० मे.टन खाद्यान्न ढुवानीको लागि अनुदान उपलब्ध गराई नेपाल खाद्य संस्थानबाट ५८० मे.टन परिमाणको ढुवानी कार्य भैसकेको र बैकल्पिक भाडा दर स्वीकृत भईनसकेका कारण २८२० मे.टन ढुवानी हुन नसकेको ।	आगामी मार्ग महिनाभित्र सम्पन्न गर्ने गरी कार्य प्रक्रिया अगाडि बढाइएको।	• सीमा अवरोध कारण इन्धन अभाव हुन गई समयमै खाद्यान्न ढुवानी हुन नसकेको। • दूर्गम हिमाली भेगका कतिपय स्थानहरुमा यातायात सेवा अवरुद्ध भएका कारण ढुवानी हुन नसकेको। • सुख्खा खडेरी बिशेष कार्यकमका लागि बैकल्पिक भाडा दर स्वीकृत नभएका कारण २८२० मे.टन ढुवानी हुन नसकेको ।
२.	पहाडी तथा अति दूर्गम हिमाली २२ जिल्ला र अन्य सुगम जिल्लाहरुमा आयोडिनयुक्त नूनको सरल सर्वसुलभ आपूर्ति गर्ने ।	•देशभर आयोडिनयुक्त नूनको बिक्री वितरण। •आयोडिनयुक्त नूनको उपभोग बारे उपभोक्तामा सचेतनाको अभिवृद्धि । •हिमाली तथा पहाडी जिल्लाहरुमा नूनको ढुवानी •अनुदान प्राप्त नूनको सर्वसुलभ रुपमा उपलब्धता । •गुणस्तरको सुनिश्चितता प्राप्त नूनको बिक्री वितरण ।	• साल्ट ट्रेडिङ कर्पोरेशनले स्थापनाकालदेखि नेपाल राज्यभर आयोडिनयुक्त नूनको आपूर्ति व्यवस्था सहज, सरल, सुलभ रुपमा गर्दै आएको छ। • विद्यालयहरुमा १५३ पटक एडभोकेसी, स्टल/ हाटबजारमा ६१ पटक माइकिङ्ग, अस्पताल, जनस्वास्थ्य चौकी, उप-स्वास्थ्य चौकी, गा.वि.स.हरुमा ९१ वटा कार्यक्रम, १२ पटक र्‍याली, १८४ ठाउँमा तुल व्यानर राखिएको, विभिन्न २४ वटा एफ.एम मार्फत सचेतना कार्यक्रम प्रशारण, सुदूर पश्चिमका विभिन्न स्थानहरुमा २१ वटा सडक नाटक प्रदर्शन गरी आयोडिनको उपयोगिता सम्बन्धी प्रचार प्रसार कार्यक्रम गरिएको । त्यस्तै साल्ट ट्रेडिङ कर्पोरेशनले प्रचार प्रसारको लागि टिसर्ट, सपिङ्ग झोला, स्कुल झोला, पम्प्लेट	-	- -	- -

			छपाई गरी प्रचार प्रसार कार्यक्रममा वितरण गरिएको •यस आ.व. मा नियमित र थप कोटा अन्तर्गत ७६७२३ क्वीन्टल आयोडिनयुक्त नुन ढुवानीका लागि साल्ट ट्रेडिङ्ग कर्पोरेशनलाई ढुवानी अनुदान उपलब्ध गराई ७२१७९ क्वीन्टल नुन ढुवानी भएको। •नेपाल सरकारले प्रत्येक वर्ष तोकेको परिमाण बमोजिम कर्पोरेशनल करिब शत प्रतिशत ढुवानी गरी जिल्लामा सर्वसुलभ रुपमा उपलव्ध गराएको। •कर्पोरेशनले भारतबाट आयोडिनयुक्त नून आयात गर्ने क्रममा नै भारत स्थित साल्ट कमिश्नर अफिसबाट नून परिक्षण पश्चात आयात गरेको हुन्छ । तत्पश्चात कर्पोरेशनले नेपाल सरकार, स्वास्थ्य मन्त्रालय, युनिसेफ, MI तथा कर्पोरेशनले तयार गरेको परिक्षण पद्धतिबाट नून भण्डारण, बिक्री तथा प्याकेजिङ्ग गर्नु पूर्व परिक्षण पश्चात मात्र बिक्री बितरण गरिन्छ। कर्पोरेशनको विभिन्न कार्यालयहरुमा आफ्नै प्राविधिकबाट प्रयोगशालामा नून परिक्षण गर्ने गरिन्छ। साथै नेपाल सरकार, खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभागबाट समेत वार्षिक रुपमा विभिन्न कार्यालयहरुबाट नूनको नमूना परिक्षण गर्ने गरेको छ। कर्पोरेशनले खाद्य प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभागले निर्धारण गरेको गुणस्तर मापन इकाईलाई नै नूनको गुणस्तर कायममा राखिएको छ र कर्पोरेशनले गुणस्तर परिक्षण गर्न उक्त विभागमा नै नूनको नमूना परिक्षण गराउने गरिएको छ।	कर्णाली अंचल, डोल्पा जिल्लाको उत्तरी क्षेत्र तिन्जेसम्म थप सहित २६०० क्वी. नून ढुवानी हुने प्रकृयामा रहेको । - -	• आगामी २ महिना भित्र ढुवानी कार्य सम्पन्न गर्ने गरी कार्य प्रकृया अगाडि बढाइएको - -	• भौगोलिक कठिनाई तथा सीमा अवरोधका कारण इन्धन अभाव हुन गई समयमै दूर्गम जिल्लाहरुमा नुन ढुवानी हुन नसकेको। • तिब्बती राजमार्ग प्रयोग गर्न अनुमति प्राप्त हुन ढिलाई भएको।
३.	गुणस्तरयुक्त खाद्यान्नको सर्वसुलभता र उचित मूल्यमा वस्तुको उपलब्धताका लागि बजार अनुगमन कार्य प्रभावकारी बनाई	•खाद्यान्नको कृत्रिम मूल्य वृद्धिको अनुगमन गरी कृत्रिम मूल्य वृद्धि हुन नदिने कार्य । •खाद्य पदार्थमा हुने मिसावट रोकी गुणस्तरीय वस्तुको सुनिश्चतता सम्बन्धी कार्य ।	•गुणस्तरयुक्त खाद्यान्नको सर्वसुलभता र उचित मूल्यमा वस्तुको उपलब्धताका लागि आपूर्ति व्यवस्थापन तथा उपभोक्ता हित संरक्षण विभागबाट ४६१९ पटक बजार अनुगमन कार्य सम्पन्न भई आवश्यक कारवाही भएको । साथै, २ पटक एल.पी.	-	-	बजार अनुगमन कार्यका लागि आवश्यक प्रविधि तथा विषयगत दक्ष जनशक्तिको कमी

	गुणस्तरको सुनिश्चितता प्रदान गर्ने		ग्याँसको डिपो प्रमाणीकरण गरेको । •प्रस्तुत कार्य कृषि मन्त्रालय अन्तर्गत खाद्य पोषण तथा गुण नियन्त्रण विभागबाट समेत हुने र यस मन्त्रालयले अनुगमन गर्दा उक्त विभागसँग समन्वय गरी अनुगमन गर्ने गरिएको।	-	-	-
		•आधारभूत खाद्य पदार्थ र पिउने पानीको गुणस्तर परीक्षणका लागि प्रत्येक जिल्लामा प्रयोगशालाको स्थापना ।	•प्रस्तुत कार्य कृषि मन्त्रालय अन्तर्गत खाद्य पोषण तथा गुण नियन्त्रण विभागको कार्य क्षेत्रमा पर्ने ।	-	-	-
		•मानव शरीरमा हानी पुऱ्याउने अखाद्य वस्तु, सडेगलेका म्याद सकिएका वस्तुको बिक्री वितरणमा रोक लगाउने तथा त्यस्ता कार्य गर्नेलाई निरुत्साहित गर्न कानूनी कार्बाही । •खाद्यवस्तुको गुणस्तरको परीक्षण तथा सुधार ।	•आपूर्ति व्यवस्थापन तथा उपभोक्ता हित संरक्षण विभागबाट ४६१९ पटक बजार अनुगमन कार्य सम्पन्न भई आवश्यक कारवाही भएको। •प्रस्तुत कार्य कृषि मन्त्रालय अन्तर्गत खाद्य पोषण तथा गुण नियन्त्रण विभागबाट समेत हुने र यस मन्त्रालयले अनुगमन गर्दा उक्त विभागसँग समन्वय गरी अनुगमन गर्ने गरिएको।	- -	- -	आवश्यक प्रविधि तथा विषयगत दक्ष जनशक्तिको कमी -
४.	उपभोक्ता हकहित संरक्षण गर्ने	•उपभोक्ताको हकहित संरक्षणका लागि कार्य गर्ने । •खाद्यवस्तुको गुणस्तर बारेमा सरोकारवालाई जानकारी दिने। •उपभोक्ताको हकहित संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने कार्य संचालन । •बजारमा अप्रत्याशित रुपमा हुने मूल्य वृद्धिलाई रोक्न बजार अनुगमनमा जोड दिने।	• उपभोक्ता हकहित संरक्षणका लागि ४ पटक उपभोक्ता हित सम्बन्धी गोष्ठी,५६ पटक नमूना संकलन तथा गुणस्तर परीक्षण, ३० पटक छापा माध्ययमबाट सचेतना तथा सन्देश सामाग्री प्रचार-प्रसार, उपभोक्ता हित सम्बन्धी जानकारी पुस्तिका उत्पादन र वितरण, १०० पटक विद्यालय उपभोक्ता कक्षा सञ्चालन गरेको।	-	-	-
		•उपभोक्ताको हकहित सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन।	• ३० पटक छापा माध्ययमबाट सचेतना तथा सन्देश सामाग्री प्रचार-प्रसार, उपभोक्ता हित सम्बन्धी जानकारी पुस्तिका उत्पादन र वितरण, १०० पटक विद्यालय उपभोक्ता कक्षा सञ्चालन भएको।	-	-	-
		•उपभोक्ता सहकारी संस्था गठन। •गुणस्तरीय सामाग्रीहरुको खरीद गरी सहकारीमार्फत् सुलभ मूल्यमा गुणस्तरीय सामाग्री आपूर्ति।	•उपभोक्ता सहकारी संस्था गठन तथा सहकारी मार्फत सुलभ मूल्यमा गुणस्तरीय सामान आपूर्ति सम्बन्धी कार्य सहकारी मन्त्रालयको कार्य क्षेत्रमा समेत पर्ने ।	-	-	-

५.	खाद्य स्वच्छताको माध्यमबाट मानव स्वास्थ्यको रक्षा गर्ने	•प्रभावकारी रुपमा खाद्यवस्तुको गुणस्तर अनुगमन गर्ने।	•गुणस्तरयुक्त खाद्यान्नको सर्वसुलभता र उचित मूल्यमा वस्तुको उपलब्धताका लागि आपूर्ति व्यवस्थापन तथा उपभोक्ता हित संरक्षण विभागबाट ४६१९ पटक बजार अनुगमन कार्य सम्पन्न भएको।	-	-	आवश्यक प्रविधि तथा विषयगत दक्ष जनशक्तिको कमी
		•गुणस्तरीय खाद्यवस्तुको आयात निर्यात प्रमाणपत्र जारी गर्ने।	•आयात-निर्यात सम्बन्धी विषय वाणिज्य मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र अन्तर्गत पर्ने	-	-	-
		•खाद्य प्रविधि तथा प्रशोधनसम्बन्धी तालिम प्रदान गरी रोजगार सिर्जना गर्ने। •खाद्य प्रविधि तथा प्रशोधनसम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने। •तालिम कार्यक्रममा मानव अधिकारसम्बन्धी विषयवस्तु संलग्न गर्ने। •तालिममा कम्तीमा ३३ प्रतिशत महिला सहभागी अनिवार्य गर्ने।	कृषि मन्त्रालय अन्तर्गत खाद्य, प्रविधि तथा गुण नियन्त्रण विभागको कार्यक्षेत्रमा पर्ने ।	-	-	-

सामान्य प्रशासन मन्त्रालय

३.१.३ श्रम तथा रोजगार :

कार्ययोजनामा उल्लिखित कृयाकलाप मध्य सम्पादित कार्यहरु	**प्राप्त नतिजा**	**सम्पादन गर्न बाँकी कार्य**	**बाँकी कार्य गर्न लाग्ने अनुमानित समय**	**कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्याहरु**
१. सामाजिक सुरक्षाको व्यवस्था गर्ने ।	ट्रेड युनियनहरुसँग निरन्तर छलफल गरिएको ।			
३.१.७ महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक र यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसङ्ख्यक :				
सिंहदरवार परिसर भित्रका सरकारी भवनहरुलाई अपाङ्ग मैत्री बनाउने ।	अपाङ्ग मैत्री भौतिक संरचना निर्माण भएको		निरन्तर	पुराना संरचनाका कारण पूर्ण रुपमा अपाङ्ग मैत्री बनाउन कठिनाई
३.१.१६ सर्वोच्च अदालतको फैसला र राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको सिफारिस कार्यान्वयन :				
१.सार्वजनिक सरोकारको विषयमा सर्वोच्च अदालतबाट जारी आदेशको कार्यान्वयन गर्ने २.राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको सिफारिस कार्यान्वयन गर्ने ।	आदेशको कार्यान्वयन भै मुद्दाको लगत कट्टा भएको । आयोगको सिफारिस कार्यान्वयन भई लगत कट्टा भएको ।			
३.१.१८ संस्थागत सुदृढीकरण :				
विद्युतिय शासन (इ-गभनेन्स) को माध्यमबाट	विद्युतीय सुशासन प्रवर्दनका लागि अनलाइन सरुवा, इ-हाजिरी स्वचालित कार्य			

सुशासनलाई टेवा पुऱ्याउने ।	प्रणाली लागु गरिएको ।			

सिंचाइ मन्त्रालय

३.१.१५ सामाजिक सेवा र सुरक्षा (खानेपानी, ऊर्जा, सरसफाइ, ढल निकास, प्राकृतिक स्रोत साधनको प्रयोग, सहकारी, गरिबी, खेलकुद, सडक प्रयोग) :

१. सिंचाइको लागि आवश्यक पानीको न्यायोचित उपलब्धता तथा वितरण सुनिश्चित गर्ने । २. योजना तर्जुमा , निर्माण तथा सञ्चालन गर्दा शुरुको अवस्था देखिनै सेवाग्राहीको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने । ३. पानी वितरण तालिका निर्माण गरी सबै उपभोक्तालाई समानुपातिक रुपमा पानी वितरण गर्ने।	१. भइरहेको। २. उपभोक्ताको माग अनुशार संभाव्यता अध्ययन गरी संभाव्य योजनाहरुको योजना तर्जुमा गर्ने गरिएको तथा निर्माण तथा सञ्चालन मा समेत जल उपभोक्ता समितिहरुको प्रत्यक्ष संलग्न भइरहेको । ३.जलउपभोक्ता समितीहरु आफैले वितरण तालिका निर्माण तयार समानुपातिक रुपमा पानी वितरण गर्ने व्यवस्था गरिएको।			

महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय

३.१.७ महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक र यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसङ्ख्यक :

उदेश्य	कार्ययोजनामा उल्लिखित कृयाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरु	सम्पादन गरिएको मिति	प्राप्त नतिजा(समष्टिमा)	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्याहरु (समष्टिमा)
● यौनिक तथा लैंगिक अल्पसंख्यकहरुलाई सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकारको संरक्षण गर्ने । ● अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई समाजमा सम्मानजनक रुपमा बाँच्न पाउने अधिकारको प्रत्याभूति गर्ने ।	● यौनिक तथा अल्पसंख्यक प्रति समाजमा भएको भ्रम हटाउन जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन ● यौनिक तथा लैंगिक अल्पसंख्यक प्रति समाजमा रहेको भ्रम हटाउन सरोकारवालाहरुको सहभागितामा काठमाण्डौं र कास्की जिल्लामा अन्तरक्रिया गोष्ठीहरु सम्पन्न । ● यौनिक तथा अल्पसंख्यकहरुको लागि आयमूलक तालिम ● यौनिक तथा लैगिक अल्पसंख्यकहरुको क्षमता विकास गर्न उँहाहरुकै रोजाईमा १२ जना यौनिक तथा लैंगिक अल्पसंख्यकहरुलाई ड्राइभिङ्ग तालिम प्रदान गरिएको ● अपाङ्ग संरक्षण तथा कल्याण ऐनमा व्यवस्था भएका सेवा र सुविधाहरु प्रदान । ● अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि विशेष शिक्षा तथा तालिम प्रदान ।	विभिन्न	● महिला विकास कार्यक्रमको कार्यान्नवयन तथा विस्तारबाट ग्रामीण विपन्न महिलाहरुको सशक्तीकरणमा सहयोग पुगेको । ● संस्थागत सहभागिताको माध्यमबाट महिलाहरुको नेतृत्व विकास र दिगोपनमा सहजता आएको । ● महिला समूह समितिको सकृयताबाट लैगिंकहिंसाका घटनाहरुमा न्यूनीकरण हुन सहयोग पुगेको । ● संरक्षण विषयगत क्षेत्रका इच्छुक निकायसगँको सहकार्यमा मनोसामाजिक विमर्श केन्द्र स्थापना भई आपतकालीन संरक्षण सेवामा सहयोग पुगेको ।	• समाजमा रहेको पितृसत्तात्मक सोच अझै कायम रहनु । • विकासका सबै चरणहरूमा महिलालाई सारभूत तवरले सहभागिता गराउन नसक्नु। •महिला विकास कार्यक्रमहरूले लक्षित सबै क्षेत्र र वर्गलाई समेट्न नसक्नु। • लैंगिक हिंसा अन्त्यका लागि आर्थिक सशक्तीकरण र जनचेतनाको पक्ष प्रभावकारी हुन नसक्नु। •मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रणका कार्यक्रमहरुलाई एकीकृत रुपमा कार्यान्वयन गर्न नसक्नु ।

●अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको उत्थान गर्ने ● .ज्येष्ठ नागरिकहरु लाई समाजमा सम्मानजनक रुपमा बाँच्न पाउने अधिकारको प्रत्याभूति गर्ने ।	● ७५ जिल्लामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि समूदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रमहरु मार्फत मूलप्रवाहीकरण भइरहेको । ● अपाङ्ग संरक्षण तथा कल्याण ऐनमा व्यवस्थामा भएका सेवा र सुविधाहरु थप गरी त्यसलाई प्रभावकारी बनाउन पेश भएको अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको अधिकार सम्बन्धी विधेयक, २०७२ व्यवस्थापिका संसदमा विचाराधीन रहेको । ● अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (ctevt) सगं सम्झौता भई सर्लाही, काभ्रे, सिन्धुपाल्चोक, रुपन्देही र बारा जिल्लामा एघार वटा तालिम कार्यक्रमहरु संचालन भएको । ● अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि भएका कानुनी एवं कार्यक्रमगत व्यवस्थाहरुको अधिवाचन गरिएको। ● अपाङ्गता भएका व्यक्तिको हक, अधिकारका बारेमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने प्रत्येक हप्ता मंगलबार साँझ ६:०५ देखि ६:२५ बजे सम्म नेपाल टेलिभिजनबाट हाम्रा कुरा कार्यक्रम संचालन भइरहेको छ । हरेक आइतवार बिहान ७ :३० देखि ८ :०० बजेसम्म रेडियो कान्तिपुरबाट अपाङ्ग आवाज कार्यक्रम प्रशारण भइरहेको । ● ७५ जिल्लामा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि समूदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रमहरु संचालन भइरहेको । ● सांकेतिक भाषाको प्रवर्द्धन गर्ने नेपाल टेलिभिजनबाट सांकेतिक भाषाको समाचार प्रसारण भइरहेको । ●नेपाली सांकेतिक भाषाको शब्दकोष तयार गरी निर्णयका लागि शिक्षा मन्त्रालय पठाइएको । ● स्वास्थ्य मन्त्रालय मार्फत अञ्चल अस्पतालहरुमा जेरियाट्रिक वार्ड संचालन र सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरुमा ज्येष्ठ नागरिकका लागि पचास प्रतिशत छुटको व्यवस्था भएको । ● सम्बन्धित मन्त्रालयबाट जेष्ठ नागरिकलाई प्रदान गरिएको भत्ता रकममा रु १०००। थप गरी जम्मा रु २०००। भएको । ● मध्यमाञ्चलको समाज कल्याण केन्द्र (पशुपति वृद्धाश्रम) बाहेक अन्य ४ विकास क्षेत्रमा गै. स.सं. हरुको साझेदारीमा वृद्धाश्रम निर्माण भई संचालन तथा व्यवस्थापन गरिएको । ● छोराछोरीलाई आफ्नो बाबु आमाप्रति जिम्मेवार बनाउने भित्तेपात्रो प्रकाशन गरिएको । ● ज्येष्ठ नागरिकको अनुभव र सीप उपयोग गर्न ५ वटा जिल्लामा ज्येष्ठ नागरिकहरुका लागि सीप विकास तालिम		● निगरानी समूह समितिको परिचालन भई लैगिंकतामा आधारित हिंसा, ,बालबालिका, किशोरी तथा महिलाको सम्भावित ओसारपसार र संरक्षणको निहुमा हुनसक्ने शोषणको रोकथामका लागि मद्दत पुगेको । ● घरेलु हिंसाबाट प्रभावित महिलाका लागि महिला संस्थाहरुको समन्वयमा सुरक्षित अल्पकालीन आवास सहित सेवा केन्द्र सञ्चालन भएको । ● अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि ७५ जिल्लामा समूदायमा आधारित पुनर्स्थापना कार्यक्रम सञ्चालन भएबाट उनीहरुमा सुविधा पुग्नुका साथै उनीहरु प्रतिको सामाजिक सोचमा सकरात्मक परिवर्तन आएको ● सरोकार संस्था मार्फत अपाङ्गता भएका महिलाहरुलाई शिक्षा, स्वास्थ्य र बसोबास सहितको आवासीय कार्यक्रम सञ्चालन भई उनीहरुको जीवनशैलीमा मद्दत पुग्न गएको । ● ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुले पाउने भत्ताबाट उनीहरुको दैनिक जीवनमा मद्दत पुगेको । ● केन्द्रदेखि जिल्ला तहसम्म ज्येष्ठ नागरिककल्याण समिति गठन भई समन्वयात्मक कार्यहरु सम्पादन गर्न सहयोग पुगेको । ● जेष्ठ नागरिक उपचार कार्यक्रम सञ्चालन भएका स्थानहरुको जीवनस्तरमा सुधार भई औसत आयुमा वृद्धि भएको । ● बाल अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धनमा जागरुकता आएको । ● बालबालिका उपर हुने हिंसा न्यूनीकरणमा योगदान पुगेको । ● अभिभावकविहीन बालबालिकाहरुको बालगृह मार्फत संरक्षण भैरहेको ।	• एकीकृत तथ्यांक तथा सूचना प्रणालीको अभाव हुनु । • आवश्यकताअनुरूप ज्येष्ठ नागरिकसम्बन्धी कार्यक्रमहरु संचालन गर्न नसक्नु • ज्येष्ठ नागरिकहरूको ज्ञान, सीप र अनुभवको उपयोग गर्ने कार्यक्रमहरूलाई व्यापकता दिन नसक्नु । • अपांगता भएका व्यक्तिहरूलाई उपलब्ध गराईएको सेवा, सुविधा न्यून रहनु। •अपांगता भएका व्यक्तिहरूका लागि रोजगार, स्वरोजगारका प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरू पर्याप्त रुपमा संचालन हुन नसक्नु । • अपांगता सम्बन्धी सचेतना न्यून हुनु । • बालबालिका र किशोरकिशोरी सम्बन्धी कार्यहरूमा प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य कायम हुन नसक्नु । • बालबालिका सम्बन्धी विद्यमान कानूनको कार्यान्वयन पक्ष फितलो हुनु । • बालश्रमको समस्या अपेक्षित रुपमा समाधान हुन नसक्नु । • ज्येष्ठ नागरिकको संख्या बढी रहे पनि यसलाई संवोधन गर्न पर्याप्त श्रोत तथा साधन नहुँदा कार्यक्रमलाई व्यापकता दिन नसक्नु। •सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट संचालित कार्यक्रममा पर्याप्त मात्रामा नियमन र समन्वय हुन नसक्नु। •समुदायमा सकारात्मक भावनाको अपेक्षित विकास हुन नसक्नु । •ज्येष्ठ नागरिकहरूको ज्ञान,सीप र अनुभवको उपयोग गर्ने तथा अन्तर पुस्ता हस्तान्तरण कार्यक्रमहरूलाई व्यापकता दिन नसक्नु । • वृद्धाश्रम, आरोग्य आश्रम, ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र तथा क्लबहरूको संचालन पूर्ण व्यवस्थित र सुविधा सम्पन्न बनाउन नसक्नु । • विदेशबाट उद्धार गरिएका मानव बेचबिखन तथा

• बालबालिकाको समग्र अधिकारको संरक्षण र प्रर्वद्धन गर्ने ।	संचालन । • अन्तरपुस्ता फरक कम गर्न ७५ जिल्लाको ३५० विधालयमा अन्तरपुस्ता सीप हस्तान्तरण कार्यक्रम संचालन । • ज्येष्ठ नागरिकलाई सम्मान गर्न, रेडियो, टेलिभिजन, एफएमहरु मार्फत जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरु प्रसारण गरिएको । •बालअधिकारको चेतना र बाल सहभागिताको अभिबृद्धि । •बालबालिकालाई अनिवार्य विद्यालय भर्ना कार्यक्रम •द्धन्द्ध प्रभावित र सडक बालबालिकाको पहिचान र पुनस्थार्पन कार्यक्रम । •द्धन्द्धपिडित र सडक बालबालिकालाई विध्यालय सम्मको पहुँच । •बालबालिका सम्बन्धी नीति,२०६९ को प्रभावकारी कार्यान्वयन । •बालबालिका सम्बन्धी राष्ट्रिय कार्ययोजना, २०६१ को कार्यान्वयन समीक्षा गर्दै आवश्यक ७१ श्रोतको व्यवस्था •सशस्त्र फौज वा समुहमा आवद्ध तथा सशस्त्र द्धन्द्धबाट प्रभावित बालबालिकाको हकहित संरक्षण ग-र्नका लागि एकीकृत रुपमा कार्यक्रम सञ्चालन गरी समाजमा पुन:स्थापन एंव पुन:एकीकरण गर्ने र चालु शान्ति प्रक्रियालाई सार्थक निष्कर्षमा पुर्याउन सहयोग । •सशस्त्र द्धन्द्धबाट प्रभावित बालबालिकाको पुन:स्थापन एंव पुन: एकीकरणका लागि निर्माण भएको राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयन । •बालबालिकाको स्थितिपत्र प्रकाशन गर्न वेसलाईन सर्वे । •बालहिंसा, दुर्व्यवहार र दुरुपयोग विरुद्ध जनचेतना जगाउने कार्यक्रमहरु । •बालहिंसा, दुर्व्यवहार र दुरुपयोग गर्ने गराउने उपर कानूनी कारवाही । •बालविवाह र बलजफ्ती विवाहको प्रचलन अन्त्य गर्न विशेष कार्यक्रम सञ्चालन । •बाल यौन दुर्व्यवहार,बाल यौनशोषण र बेचविखन नियन्त्रणका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गरी प्रभावकारी रुपमा लागु । •बालसुधार गृह नभएका तीन विकास क्षेत्रहरु पुर्वाञ्चल, मध्यपश्चिमाञ्चल र सुदुरपश्चिमाञ्चल विकास क्षेत्रमा बाल सुधार गृह निर्माण । • बोक्सीको आरोप विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन । • लैगिंक हिंसा निवारण कोषमा रु एक करोड थप उक्त		• जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका कतिपय बालबालिकाको उद्धार, राहत, मनोविमर्श ,परिवारिक पुनर्मिलन र पुनस्थापना गरिएको । • विध्यालय विमुख किशोर किशोरीहरुको जीवनउपयोगी सीप, सशक्तीकरणका साथै जोखिम न्यूनीकरणमा सघाउ पुगेको • बालबालिकालाई अनुशासनका नाममा दिइने शारीरिक तथा मानसिक सजायलाई नियन्त्रण गर्न यस विरुद्धका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरी चेतनामा अभिवृद्धि गरिएको । • २४३ जना लैगिंकहिंसामा परेका महिला तथा किशोरीहरुले राहत तथा सहयोग प्राप्त गरेको । • ज्येष्ठ नागरिकहरुका लागि परिचयपत्र छपाई गरी वितरणको व्यवस्था मिलाइएको • मानव बेचविखन तथा ओसार पसार नियन्त्रणका लागि सहजीकरण र समन्वय कायम भएको । • अन्तक्रिया कार्यक्रम मार्फत यौनिक तथा लैगिंक अल्पसंख्यकहरु प्रति समाजमा रहेको भ्रम हटाउन सहयोग पुगेको । • नेपाल बाल संगठन मार्फत संरक्षणविहीन बालबालिकाहरुलाई संरक्षण र पारिवारिक सहयोग प्रदान गरिएको । • विशेष हेरचाह र संरक्षणको आवश्यकता भएका ४७ जना बालबालिकालाई विशेष संरक्षण र हेरचाह पुर्याइएको । • भुकम्प प्रभावित क्षेत्रका बालबालिकाहरुलाई मनो समाजिक परामर्श कार्यक्रम सञ्चालन गरेवापत उनीहरुमा सकारात्मक प्रभाव परेको । • केन्द्रदेखि सबै जिल्लास्तर मार्फत र सार्वजनिक संचारका माध्यमवाट बालअधिकार सम्बन्धी सचेतनामा अभिवृद्धि भएको ।	ओसारपसारबाट पीडित र प्रभावितहरूलाई औपचारिक संयन्त्र तथा दुई देश वीचको MOU को अभावमा स्वदेश फिर्ता गर्न लामो समय लाग्न जानु। • मन्त्रालयमा उपलब्ध गराइएको बजेट अपुग हुनु । • महिला तथा बालबालिका कार्यालयमा भवन, सवारी साधन तथा विभिन्न कार्यालय सामान र उपकरणको अभाव हुनु । • नीति, ऐन तथा नियमावलीहरु आवश्यकतानुसार परिमार्जन हुन नसक्नु । •स्थानीय निकायहरुमा निर्वाचित जनप्रतिनिधिको अभावहुनु । • विकासका सबै क्षेत्रहरुमा महिलाको सहभागिता हुन नसक्नु । •महिलाहरुलाई हेर्ने परम्परागत र रुढीवादी सोच अझै पनि कायमै रहनु । • सरकारी तथा गैरसरकारी निकायहरुमा आवश्यक मात्रामा समन्वयको अभाव हुनु • अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणाली प्रभावकारी नहुनु । •सीमित बजेटका कारण पुनः निर्माण तथा नवनिर्माण तत्काल सुधारको कार्ययोजना लगायतका कार्यक्रम सम्बोधन गर्न नसक्नु • .मानव बेचबिखन बिशेषगरी महिला तथा बालबालिकाहरुको बेचबिखन तथा ओसारपसार बिरुद्धको राष्ट्रिय कार्ययोजना, २०६८ र मानव बेचबिखन बिशेष गरी महिला तथा बालबालिकाहरुको बेचबिखन तथा ओसारपसार बिरुद्धको राष्ट्रिय कार्ययोजना, २०६८ को कार्यान्वयन योजना, २०७१ ले तय गरेको उद्देश्य बमोजिम तोकिएका जिम्मेबार निकायहरुबाट मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार नियन्त्रणका लागि बार्षिक कार्यक्रम मार्फत सम्बोधन हुन

	कोषबाट आ.व. २०७२।०७३ मा ४३६ जना गरी हालसम्म रु २५००जनाले सहयोग प्राप्त गरेको । ● हिंसाका कारण,परिणम र संयन्त्रका सम्बन्धमा सासंदहरुका लागि २ पटक विशेष कार्यक्रम संचालन । ●लैगिक सम्पर्क व्यक्तिहरुलाई दुई दिने अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन । ● लैगिकहिंसा निवारण कोषबाट ७५ बटै जिल्लाहरुमा राहत तथा आर्थिक सहयोग प्रदान । ● सामाजिक कुरीति, दाईजो लगायत यौनजन्य हिसा तथा महिला अधिकार सम्बन्धबारे विभिन्न जिल्लाका महिलाहरुमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन । ●घरेलु हिंसाबाट प्रभावित महिलाका लागि १७ वटा सेवाकेन्द्रबाट सेवा प्रवाह । ● १२३०० जना महिलाको घरेलु हिंसा सम्बन्धी उजुरी सेवा केन्द्रमा परी १०७५० उजुरीको फछ्यौट ● आ.व. २०७२।७३ मा २४३ जना लैगिंक हिंसामा परेका महिला तथा किशोरीहरुलाई राहत तथा सहयोग प्रदान । ● विधालय तथा विश्वविधालय तहको पाठ्यकममा लैगिंक सवाल तथा महिला अधिकार सम्बन्धी विषय समावेश गर्ने सम्बन्धमा सरोकारवाला निकायसँग छलफल तथा अन्तरकिया कार्यकम । ● लैगिंक हिंसा निवारणका लागि विपदको पूर्व तयारी सम्बन्धमा सरोकारवाला निकायसँग कार्यक्रम सञ्चालन ● लैगिंक हिसा निवारणसँग सम्बन्धित सामाग्री छपाई तथा वितरण । ●पीडितलाई जिल्ला अदालतको फैसला अनुसार लैगिक हिंसा निवारण कोषबाट क्षतिपूर्ति प्रदान । ● लैगिक हिंसा निवारण कोष नियमावली, २०६७ लाई सरल र सहज बनाउन परिमार्जन गर्ने कार्यको सुरुआत । ● दीर्घकालीन मंगला साहना पुनस्थापना केन्द्रको स्थापना भई सेवा प्रदानको सुरुआत । ● लैगिंक हिसां पिडित वा प्रभावितहरुका लागि (एकिकृत सेवा)		• गाउँ बाल संरक्षण समिति र बाल क्लब, बाल संजाल गठन गरी बाल सहभागिता बढोत्तरी भएको २२४५७ वाल क्लब रहेको र (४ लाख ३१९६० भन्दा बढी बालबालिका संलग्न रहेका • काठमाडौ उपत्यकाका २०३ जना सडक बालबालिकाको उद्धार गरी सम्पर्क गृहमा राखी उनीहरुलाई आबश्यक सेवा उपलब्ध गराइएको • प्रत्येक वर्ष बाल दिवसको दिन भाद्र २९ गते बाल बालिकाको स्थिति प्रतिवेदन प्रकाशन हुने गरेको । • बार्षिक कार्यक्रम अनुसार केन्द्रस्तर र जिल्लास्तरवाट बालहिंसा, दुर्व्यवहार र दुरुपयोग विरुद्ध जनचेतना जगाउने कार्यक्रमहरु संचालन भइरहेको । • सन् २०३० सम्म नेपालमा बाल विवाह अन्त्य गर्ने लक्ष्य सहित बाल विवाह अन्त्यका लागि राष्ट्रिय रणानीति, २०७२ मन्त्रिपिरषद्बाट स्वीकृत गरी जारी गरिएको • बाल विवाहलाई बालबालिका उपर हुने हिंसाको रुपमा लिई आ.व ०७२०७३ मा/ ५९ गा.वि.समा बाल विवाह विरुद्धको कार्यक्रम संचालन भएको र यस आ.व मा थप विस्तार भएको । • विराटनगरमा बाल सुधार गृह संचालन भइरहेको र नेपालगंजमा यस आ.व. मा सञ्चालन हुने क्रममा रहेको ।	नसक्नु । ● मानव बेचबिखन र बैदेशिक रोजगारमा जांदा हुने ठगी तथा मानव बेचबिखन तथा मानव बेचबिखन बीच अभियोजन गर्ने निकाय तथा यस क्षेत्रमा काम गर्ने सरोकारवाला निकाय बिच अबधारणागत स्पष्टताको अभावले गर्दा पीडकहरुलाई सजायको दायरामा ल्याउन नसीकएको । ● बिदेशबाट उद्धार गरिएका मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट पीडित प्रभावितहरुलाई औपचारिक संयन्त्र तथा दुई देश बीचको MOU को अभावमा स्वदेश फिर्ती गर्न लामो समय लाग्ने गरेको ।

	राष्ट्रिय निर्देशिकाको प्ररम्भिक मस्यौदा तयार ● महिला हिसां विरुद्दको १६ दिने अभियान मनाइएको । शेष घले ,किकेटर पारस खड्का र राजेश हमाललाई २ वर्षका लागि सद्भावना राजदुत नियुक्त गरिएको ● लैगिंक नीतिको प्रारम्भीक मस्यौदा तयार । ● आर्थिक तथा सामाजिकरुपले पछाडि परेका ग्रामिण विपन्न महिलाको बहुआयामिक (बैयक्तिक आर्थिक सामाजिक) सशक्तीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको । ● आ.व. को अन्त्यसम्म महिलाद्धारा प्रवधित १७५० वटा संस्थाहरु दर्ता भई करिब रु. ३ अर्व ५० करोड बचत रहेको । ● करिब १ लाख ७० हजार विपन्न महिलाले सिप तथा व्यवसायिक तालिम प्राप्त गरेका । ● महिला विकास कार्यक्रमद्धारा प्रवर्द्धित ३ वटा संस्थाहरुलाई अन्तराष्ट्रिय महिला दिवसको उपलक्ष्यमा उत्तम संस्था पुरस्कार प्रदान । ● विधालय तहमा महिला अधिकार सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन । ● महिला अधिकार सम्बन्धी सार्वजनिक सुनुवनई कार्यक्रम सञ्चालन । ● रेडियो नेपालबाट महिलाअधिकार सम्बन्धी साप्ताहिक कार्यक्रम प्रशारण । ● महिला विरुद्धको भेदेभाव, प्रथा हिंसा तथा महिला अधिकार सम्बन्धी चेतनामूलक श्रव्यदृश्य सामग्री उत्पादन तथा प्रशारण ● मुक्त कम्लरी ,बादी समूदायका महिला,बैकल्या लगायत महिला सम्बन्धी विषयमा उनीहरुको समस्या सम्बोधन गर्ने प्रयोजनका लागि बैठक सञ्चालन गरी विभिन्न छलफलहरु भएको । ● CEDAW को छैटौ आवधिक प्रतिवेदन तयार गरी प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद कार्यालयमा रहेको समन्वय समितिमा पेश । ●एकल महिला सम्बन्धी २ दिने अर्न्तक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन ● चौथो मानवअधिकार राष्ट्रिय कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्नै सर्न्दभमा धनुकुटा र नेपालगञ्जमा गरी दुई बटा क्षेत्रीयस्तरका अन्तरक्रिया कार्यक्क्म सञ्चालन । ● जवरजस्ती श्रममा लगाउने विरुद्ध तथा बैदेशिक रोजगारीमा नेपाली महिलाहरुको सुरक्षाका सम्बन्धमा विभिन्न कार्यक्रमहरु			

● मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार कार्यलाई प्रभावकारी ढंगबाट नियन्त्रण गर्ने र संरचनाहरुको सुदृढीकरण तथा क्षमता अभिबृद्धि गर्ने ● मानब बेचबिखन पीडित/ प्रभावितको उद्धार पुर्नस्थापना र पुनः एकीकरण व्यवस्था गर्ने ।	मार्फत आफ्नो स्तर अगाडि बढाउने प्रयास । ● मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारको दृष्टिले संवेदनशील जिल्लाहरुका जोखिममा रहेका तथा जोखिम उन्मुख क्षेत्र पहिचानका सवेक्षण गर्नका लागि Desk Review सम्पन्न । ● नवलपरासी जिल्लामा पुनर्स्थापना केन्द्र संचालक र ३ जिल्लाका मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार विरुद्धको विषय हेर्ने महिला तथा बालबालिका कार्यालयका सम्पर्क व्यक्ति र लेखापालहरु (२६ जना) बीच २ दिने अर्न्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न ● कन्चनपुर, मुगु, सुर्खेत जिल्लामा मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार विरुद्ध राष्ट्रिय समिति र जिल्ला समितिका पदाधिकारी जिल्लाका पदाधिकारीहरु १६७ जना बीच अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न । ● हुम्ला, धनकुटा तेह्थुम र कैलाली जिल्लाको कार्यक्रम अनुगमन झापा, सिन्धुपाल्चोक, रुपन्देही, बांके, पर्सा जिल्लास्थित रहेको पुर्नस्थापना केन्द्र अनुगमन । ● भूकम्प पश्चातको मानव बेचबिखनको उच्च जोखिमलाई ध्यानमा राखी सीमा निगरानी तथा भारतसंगको सहकार्यलाई प्रभावकारी बनाउन झापा, चितवन र कञ्चनपुर जिल्लामा (महिला १०८, पुरुष ११७ गरि जम्मा २२५ जना) विभिन्न सरोकारावाला निकाय, गै.स.स तथा बाल कल्बका प्रतिनिधिहरुसंग Cross Border Workshop गरिएको । ● चितवन र कास्की जिल्लामा मानव बेचबिखन नियन्त्रण बिषय हेर्ने ७५ जना महिला तथा बालबालिका कार्यालयका सम्पर्क व्यक्तिहरुलाई २ दिने क्षमता अभिबृद्धि अभिमुखीकरण फोकल व्यक्तिहरुसंग अर्न्तक्रिया सम्पन्न भएको । ● मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार बिरुद्ध बनेको कानूनको संगालो प्रकाशन तथा सम्प्रेषण । ● पुर्नस्थापना केन्द्रबाट १३७२ जनाले मानव बेचबिखनबाट पीडित एवं प्रभावितहरुको लागि अन्तरिम आवासीय हेरचाह, स्वास्थ्यउपचार सेवा, मनोसामाजिक परामर्श, कानूनी सहायता, सीप विकास तालिम, बिउ पूँजी, अदालती कारवाहीको सिलसिलामा यातायात खर्च सम्बन्धी सेवा गरिएको ● दिल्ली बिमानस्थल हुंदै कुर्दिस्तान, केन्या, तान्जानिया भनि			

	खाडी मुलुकको दुबई लगायत विभिन्न मुलुकमा अत्यन्त जोखिमपूर्ण कामको लागि पर्यटक र कलाकारको भीसा मिलाई तेश्रो मुलुक पुर्याउने क्रममा विभिन्न होटलहरुमा राखिएको अवस्थामा भारतीय प्रहरीको अनुसन्धानबाट २७ जना युवतीहरुको उद्धार गरी भारतस्थित नेपाली दुताबासको पहलमा यस मन्त्रालयले मिति २०७२।४।२० मा स्वदेश फिर्ता ल्याई पुर्नस्थापनाको लागि माइती नेपालमा राख्ने व्यवस्था मिलाएको ● रु १,५८,३२,०००।- (एक करोड ५८ लाख बत्तीस हजार) ८ वटा पुनस्थापना गृह, भारत, अबुधावी स्थीत राजदूताबासहरु, र कोलकत्तास्थीत महाबाणिज्यदुताबासमा मानव बेचबिखन तथा ओसारपसारबाट प्रभावितहरुको उद्धार, स्वदेशफिर्ती, संरक्षण र पुर्नस्थापनाका लागि कोषबाट रकम निकासा भएको । ● अदालतको निर्णय बमोजिम पुनर्स्थापना कोषबाट पीडितलाई मनासिव क्षतिपूर्ति भराई दिने सम्बन्धमा “लैङ्गिक समानता कायम गर्न तथा लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्न केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०७२ को दफा ९ (१क)”मा उल्लेख भए बमोजिमको अदालतको अन्तिम निर्णय पश्चात पुनर्स्थापना कोषबाट पीडितलाई मनासिव क्षतिपूर्ति भराई दिने व्यवस्था कार्यान्वयनको लागि जिल्लामा महिला तथा बालबालिका कार्यालयमा निवेदन पर्न आएमा जिल्लास्थीत तत्काल उद्धार कोषवाट प्रक्रिया पुरा गरी रकम उपलब्ध गराई मन्त्रालयमा रहेको पुनर्स्थापना कोषबाट सोधभर्ना माग गर्ने निर्णय भएको ।			

वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय

३.१.५ कानुनी सुधार र न्याय प्रशासन (कानुन निर्माण र सुधार तथा अदालत)

कार्ययोजनामा उल्लिखित कृयाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरु	प्राप्त नतिजा	सम्पादन गर्न बाँकी कार्य	बाँकी कार्य गर्न लाग्ने अनुमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्याहरु
विवाद समाधानका बैकल्पिक उपायहरुको प्रभावकारीता बृद्धि गर्न अन्तरक्रिया कायक्रमहरु सञ्चालन गर्ने				
अर्ध न्यायिक निकायहरुमा ईजलासको व्यवस्थाका लागि भौतिक पूर्वाधारको विकास	अर्धन्यायिक निकायको रुपमा कार्यरत निकायहरुमा इजलास निर्माणको कार्य भैरहेको र अधिकांशमा सम्पन्न भएको ।			
सर्बोच्च अदालतको आदेश र नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्बाट गठित समितिको प्रतिवेदनका आधारमा विद्यमान कानूनमा परिमार्जन गर्ने	-वन(दोस्रो संशोधन) विधेयक, २०७१ मिति २०७१।९।१६ माव्यवस्थापिका संसद सचिवालयमा पेश भएको -वन (पाँचौ संशोधन) नियमावली, २०७२ नेपाल सरकार म.प. को मिति२०७२।४।१८ को निर्णयबाट स्वीकृत भएको -राष्ट्रिय निकुञ्ज तथावन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ को (पाचौँ संशोधन) विधेयकमिति २०७१।१२।२५ माव्यवस्थापिका संसद सचिवालयमा पेश भएको ।			

३.१.६ वातावरण र दिगो विकास

१. प्रत्येक व्यक्तिको स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउने मौलिक अधिकारको संरक्षण र अन्तर्राष्ट्रिय कानूनहरूको कार्यान्वयन गर्ने ।

नेपाल पक्ष भएका वातावरणसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिहरूको राष्ट्रियस्तरमा कार्यान्वयन गर्ने ।	१.National Policy on Payment for Ecosystem Service(PES) को Draft नेपाल सरकार मन्त्रीपरिषदमा पेश गर्ने तयारी । २.South Asia Wildlife Enforcement Network -(SAWEN) विधान व्यवस्थापिका संसदवाट पारित। ३. CITES (the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) Bill व्यवस्थापिका संसदमा पेश । ४.Annapuna Conservation Area Management Regulation sf] Draft तयार भएकोनेपाल सरकार मन्त्रीपरिषदमा पेश गर्ने तयारी ५.Access and Benefit Sharing(ABS) on Genetic Resource Bill को अन्तिम मस्यौदा भएको र व्यवस्थापिका संसदमा पेश गर्ने तयारी ।			

	६.Nagayo Protocal व्यवस्थापिका संसदमा पेश गर्ने तयारी । ७.Wetland-Cluster of Pokhara Valley रामसार क्षेत्रमा सुचिकृत भएको । ८.Convention on Migratory Species Bill व्यवस्थापिका संसदमा पेश गर्ने तयारी ।			
वातावरणसम्बन्धी कानूनको पुनरावलोकन र परिमार्जन गर्ने ।	१.जैविक विधिता र वातावरण सम्वन्धि महासन्धि कार्यान्वयनकालागि आवश्यक पहल । २. वातावरण संरक्षण ऐन/नियमावलीमा परिमार्जन गर्न छलफल			
जलवायु परिवर्तनको प्रतिफल प्रभावबाट बाँच्न अनुकूलनका कार्यहरू कार्यान्वयन गर्ने ।	१. वन र जैविक विविधता विषयगतमा संयोजन भैरहेको ।			
स्वच्छ वातावरणका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरू विकास र Norms जारी ।	NBSAP (NATIONAL BIODIVERSITY STRATEGY AND ACTION PLAN 2014-2020) निर्माण भएको ।			
वातावरणसम्बन्धी महासन्धि कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्ययोजनाहरू निर्माण ।				
सामाजिक तथा आर्थिक विकासलाई वातावरणमैत्री बनाउन वातावरण मूल्याङ्कन प्रणालीको माध्यमबाट समेत वातावरणीय पक्षहरू एकीकृत।				
वातावरणीय परीक्षण				
३. वातावरणसम्बन्धी सूचना व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने ।				
वातावरणसँग सम्बन्धित सूचनाहरू सङ्कलन, सम्प्रेषण गर्न Web Portal निर्माण ।				
Networking तयार ।				
वातावरण स्थिति प्रतिवेदन तयार		वन एवं संरक्षित क्षेत्र प्रयोग तथा वन पैदावारको सदुपयोग गर्ने प्रस्तावको प्रारम्भीक वातावरणीय परिक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन अध्ययन		

		प्रतिवेदन तयारि,स्वीकृत एवं कार्यान्वयन गर्नुपर्ने ।		
वायु, जल, भूमि र ध्वनि प्रदूषणको क्षेत्रगत योगदान यकिन ।				
९. विद्युत आयोजना वरपर क्षेत्रमा कमभन्दा कम वातावरणीय प्रतिकूल प्रभाव पर्ने व्यवस्था मिलाउने ।				
वातावरणीय सचेतना अभिवृद्धि गर्न प्रचार प्रसार ।	वृक्षारोपण,सरसफाई अभियानकै रुपमा संचालन एवं जनचेतनाको लागि - याली,दिवस कार्यक्रम सम्पन्न			
न्यून वातावरणीय क्षति हुने प्रविधिको प्रयोग ।	वायोग्याँस,वायोब्रिकेटको प्रयोग गरि दाउराको प्रयोगमा कटौती			
चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन ।	स्कुल,कलेजका विधार्थी सचेतना,सरोकारवालाहरु संग अन्तरकृया			
३.१.११ **मानव अधिकार शिक्षा**				
५. वन मन्त्रालय अन्तर्गतका अर्धन्यायिक निकायहरूमा कार्यरत जनशक्तिका लागि मानव अधिकार र न्यायका सिद्धान्तसँग सम्बन्धित तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।				
जिल्ला वन अधिकृत, सहायक वन अधिकृत, प्रमुख संरक्षण अधिकृत र संरक्षण अधिकृतहरूको लागि मानव अधिकार तथा न्याय सम्पादन सम्बन्धी तालिम कार्यक्रम ।				
अनुसन्धान अधिकृतहरूको लागि अर्धन्यायिक निकायको न्याय सम्पादनसम्बन्धी तालिम कार्यक्रम।				
आधारभूत मानव अधिकार तथा मौलिक हकसम्बन्धी तालिम कार्यक्रम				
कानूनका सामान्य सिद्धान्तसम्बन्धी जानकारीमूलक तालिम कार्यक्रम ।				
६.वन क्षेत्रसँग सम्बन्धित सरकारी तथा गैरसरकारी नीति, संरचना र कार्यक्रम लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणको सिद्धान्त अनुरूप विकास, तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने				
वन क्षेत्र अन्तर्गतका सङ्गठन र कार्यक्रमलाई लैङ्गिक तथा सामाजिक दृष्टिकोणले समावेशी बनाउने ।	१.वन क्षेत्रको लैगिक तथा सामाजिक समावेशिकरण रणनीति २०६५ कार्य नीति २.वन नीति २०७१ कार्यान्वयन ३.वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय र विभिन्न विभागमा यस विषयलाई हेर्ने Focal point तोकिएको । ४.लैगिक उत्तरदायि वार्षिक वजेटकार्यक्रमलाई कायान्वयनमा ल्याइएको	कार्ययोजना निर्माण वाँकि ।		

वन क्षेत्र अन्तर्गतका सरकारी, गैरसरकारी संस्था र कार्यक्रमले लैङ्गिक तथा सामाजिक परीक्षण				
उपभोक्ताहरूको वर्गीकरण साथै समूहमा नयाँ सदस्यहरूको प्रवेश प्रक्रिया सरल र सहज ।				
टोल तथा कार्यकारी समितिमा महिला, दलित, जनजाति तथा वञ्चित वर्गको समानुपातिक प्रतिनिधित्व ।				
मुख्य निर्णायक पदमा एउटै पदाधिकारी लगातार दुई कार्यकाल भन्दा बढी नरहने तथा न्यूनतम् एक महिला रहने नीति अवलम्बन।				
३.१.१५ सामाजिक सेवा र सुरक्षा(खानेपानी, उर्जा, सरसफाई, ढल निकास, प्राकृतिक स्रोत साधनको प्रयोग, सहकारी, गरिबी, खेलकुद, सडक प्रयोग)				
२१. सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, संरक्षित वन, सामुदायिक वन, कबुलियती वन, धार्मिक वन, साझेदारी वनको संरक्षण, प्रवर्द्धन र दिगो व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने तथा देशको कुल भूभागको ४० प्रतिशत वनक्षेत्र कायम गर्न आवश्यक नीति, कानून, संस्थागत व्यवस्था र कार्यक्रमहरू जारी, स्थापना तथा सञ्चालन गर्ने ।				
कार्यालयहरूले सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, संरक्षित वन, सामुदायिक वन, कबुलियती वन, धार्मिक वन, साझेदारी वनको स्थानीयसँगको सहभागितामा संरक्षणसम्बन्धी कार्यक्रम ।	. कार्य जारी रहेको ।			
सरकारद्वारा व्यवस्थित वन, संरक्षित वन, सामुदायिक वन, कबुलियती वन, धार्मिक वन, साझेदारी वनको संरक्षणसम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन।	. सरकारद्वारा व्यवस्थित वन क्षेत्र मध्य ७४ जिल्लामा वन सुरक्षा योजना कार्यान्वयन भै वनको संरक्षण . १९५ वटा सामुदायिक वन समुह गठन . ११३ कबुलियती वन समुहको विभान तथा कार्ययोजना पुनरावलोकन			
वन संरक्षण र वन पैदावारको प्रयोगमा गरिब, विपन्न तथा सीमान्तकृत वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिता ।				
२२. जैविक विविधताको संरक्षण र स्रोत साधनमा सर्वसाधारणको पहुँच वृद्धि, व्यवस्थापन र सदुपयोग गर्ने ।				

जैविक विविधताको पहिचान र अभिलेखीकरण ।				
दैनिक उपभोग्य वस्तुको पहिचान र समन्यायिक वितरण ।				
जैविक स्रोतको सम्बन्धित नामाकरण, प्रकार, वासस्थान, बीउविजनको स्रोत, सम्पदाको अवस्था लगायतका सूचनाहरू सङ्कलन ।				
सम्बन्धित विषयका विज्ञहरूको ज्ञान र सीप लगायतका सूचना सङ्कलन।				
स्थानीय स्रोतको उपयोगमा स्थानीयवासीलाई प्राथमिकता साथ वितरण				
२३. वन तथा वन्यजन्तुको संरक्षण र अपराध नियन्त्रण गर्ने ।				
वनले ढाकेको क्षेत्र न्यूनतम ४० प्रतिशत कायम ।	. वन क्षेत्र ४४.७४ प्रतिशत कायम भएको ।			
वन्यजन्तुको संरक्षणका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने तथा वन्यजन्तुको चोरी शिकारी नियन्त्रण गरी अपराधीलाई प्रचलित कानून बमोजिम सजाय ।	. सुराकी परिचालन कार्यविधि, २०७२ निर्माण . वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाइ बिस्तार (दोलखा, डोल्पा, हुम्ला) - २२ इकाई (२४ जिल्ला) . ७ वटा अपराधीक तथा सन्धीक्त व्यक्तिहरुको विस्तृत डाटावेस अद्यावधिक भएको . १५ वटा वन्यजून्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धि यूवाहरुको सञ्जाल निर्माण तथा परिचालन			
वनको संरक्षण, वृक्षारोपण, वन अतिक्रमण नियन्त्रण, वन डढेलो रोकथाम जस्ता कार्यक्रमहरू सञ्चालन ।	. १९५४००००० विरुवा उत्पादन भई सकेको . ६८० हेक्टर वन अतिक्रमन हटाई व्यवस्थापन . वन डढेलो रोकथामका लागि प्रचार प्रसार, औजार वितरण, संजाल गठन, वन विभागमा Control Room को स्थापना			
वन्यजन्तुको संरक्षण तथा लोपोन्मुख जातिको पहिचान एवं संवर्र्धन सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन	. गैंडा स्थानान्तरण -५ वटा (भाले-२,पोथी ३) (चितवन रा.नि. बाट बर्दिया रा.नि.) . बाह्रसिंगा स्थानान्तरण - ५ वटा (भाले-२,पोथी ३) (शुक्लाफाँटा वाट बर्दिया रा.नि.) . **cc tv camera** जडान गरी बाघको आवतजावन अनुगमन तथा संरक्षण			

	गरिएको। . वन्यजन्तुमा रेडियो कलर (बासस्थान, आहार बिहार, विचरणको अध्ययन को लागि) . ४ वटा गैंडा (खाता /बर्दिया रा.नि.) . ५ वटा बाह्रसिंगा (बर्दिया) . १ वटा पोथी हिऊ चितुवा (कंचनजंघा) . ५ वटा खर मयुर (शुक्ला, कोशी) . ३ वटा गिद्द (कास्की) . वन्यजन्तु प्रजाति (हिऊ चितुवा, गिद्द गोही, बाघ, खरमजुर) को कार्य योजना तयार भै कार्यान्वयन भै रहेको र अन्यको प्रक्रियामा रहेको ।			
२४. मध्यवर्ती क्षेत्रमा मानव र वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्व नियन्त्रण गर्ने ।				
मध्यवर्ती क्षेत्रमा बसोवास गर्ने मानिसहरूको सुरक्षा गर्ने ।	. शिवपुरी- नागार्जुन रा.नि.को मध्यवर्ती क्षेत्र घोषणा (११८.६१ ब.कि.मि.)			
वन्यजन्तुबाट हुन सक्ने आक्रमण तथा क्षतिलाई नियन्त्रण गर्न निरोधात्मक उपाय अवलम्बन गर्ने।	• झापा र वर्दियामा Solar Offset Fence and Solar Fence २८ कि.मी. निर्माण • झापामा Solar Fence Impact Study सम्पन्न			
वन्यजन्तुबाट पीडित परिवारहरूलाई राहत वितरण ।	. वन्यजन्तुबाट पीडित परिवारहरूलाई करीब रु. २९८४१७८९ राहत वितरण गरिएको । (२१ मृत्यु र १३३ घाइते)			
राहत वितरण निर्देशिका बनाई कार्यान्वयन	. राहत वितरण निर्देशिका परिमार्जन गरी लागु गरिएको ।			
३८. विद्युत आयोजना प्रभावित क्षेत्रमा वैकल्पिक पुनर्वासको व्यवस्थासँगै सीपमूलक शिक्षा, तालीमको व्यवस्था गरी स्थानीयस्तरमा रोजगारी सिर्जनाको अवसर जुटाउने ।				
उचित क्षतिपूर्ति व्यवस्था गर्ने ।				
पुनर्वास तथा पुनस्र्थापना नीति नियम तर्जुमा गर्ने ।				
पुनर्वासको लागि उचित क्षेत्र पहिचान गर्ने				
तालीम केन्द्र, सीपमूलक तालीम संस्थाको स्थापना गर्ने ।				

भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालय

कार्ययोजनामा उल्लिखित कृयाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरु	सम्पादन गरिएको मिति	प्राप्त नतिजा	बाँकी कार्य	अनुमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्याहरू	कैफियत
१. निकृष्ट प्रकृतिका लगायत सबै प्रकारका बालश्रमलाई प्राथमिकताका साथ उन्मूलन गर्न आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्ने ।	२०७२/६/७ र २०७२/१०/१२	• बाँधा श्रम (निषेध र पुनःस्थापन) सम्बन्धी व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७२ को तयार पारिएको को मस्यौदामा अर्थ मन्त्रालयबाट प्राप्त भएको सहमति सहितको मस्यौदा तर्जुमा सहमतिकोलागि कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा पठाएकोमा उक्त मस्यौदा उपर थप परिमार्जन गरी पुनः पठाउन सो मन्त्रालयबाट फिर्ता आएकोले भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयका सचिवज्यूको अध्यक्षतामा समिति गठन भई मस्यौदा परिमार्जनको कार्य भैरहेको।		१ वर्ष	• वजेट व्यवस्था • विभिन्न क्षेत्रगत निकायको समन्वय	
२. भूमि सम्बन्धी ऐन, नियम, नीतिहरूलाई समय सापेक्ष परिमार्जन गर्ने ।	२०७२/६/१४ मा व्यवस्थापिका- संस संसदबाट पारित भएको ।	• भूमि सम्बन्धी (छैठौं संशोधन) ऐन, २०७२ व्यवस्थापिका- संसदबाट पारित भई ऐन कार्यान्वयनको लागि भूमि सम्बन्धी (सोह्रौं संशोधन) नियमहरू, २०७३को मस्यौदा स्वीकृतिको लागि नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्मा मिति२०७३वैशाखमा पेश भएको । • भू-उपयोग नीति, २०७२ नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्बाट पारित भई कार्यान्वयन भईरहेको । मालपोत ऐन, २०३४ जग्गा (नाप जाँच) ऐन, २०१९ र गुठी संस्थान ऐन, २०३३ मा संशोधनको लागि मस्यौदाको कार्य भईरहेको ।		राजपत्रमा सूचना प्रकाशन भै कार्यान्वयनमा आएको। १ वर्ष	बजेट व्यवस्था	
३. सबै प्रकारका बाँधा श्रमको उन्मूलन गर्ने ।	२०७२/६/७ र २०७२/१०/१२	•बाँधा श्रम (निषेध र पुनःस्थापन) सम्बन्धी व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक, २०७२ को तयार पारिएको मस्यौदामा अर्थ मन्त्रालयबाट प्राप्त भएको सहमति सहितको मस्यौदा तर्जुमा सहमतिको लागि कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालयमा पठाएकोमा उक्त मस्यौदा उपर थप परिमार्जन गरी पुनः पठाउन सो मन्त्रालयबाट फिर्ता आएकोले भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयका सचिवज्यूको अध्यक्षतामा समिति गठन भई मस्यौदा परिमार्जनको कार्य भैरहेको। **हालसम्म हलिया कमैया तर्फको**		१ वर्ष	• वजेट व्यवस्था • विभिन्न क्षेत्रगत निकायको समन्वय	

कार्ययोजनामा उल्लिखित कृयाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरु	सम्पादन गरिएको मिति	प्राप्त नतिजा	बाँकी कार्य	अनुमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्याहरू	कैफियत
		प्रगति आ.व. ०७२/०७३:- • मध्यपश्चिमाञ्चल र सुदुरपश्चिमाञ्चलका १२ जिल्लामा रहेका १६,९५३ मुक्त हलिया परिवार मध्ये ११०१३ परिवारको प्रमाणिकरण,८,८८८ वर्गीकरण सहितको परिचयपत्र वितरण, ४०४ परिवारलाई जग्गा खरिद अनुदान उपलव्ध गराइएको, ३३१ परिवारको लागि घर निर्माण र ५७८ परिवारलाई घर मर्मत अनुदान उपलव्ध गराइएको छ । • ५ जिल्लामा रहेका २७,५७० मुक्त कमैया परिवार मध्ये परिवारको पुनःस्थापन भएको । चालु आ.व.मा पुनःस्थापन हुन बाँकी १२१६ पुनःस्थापन भैसक्ने ।				
४. भू-स्वामित्वमा महिलाको पहुँच वृद्धि गर्दै लाने ।	आ.व. ०७२/०७३ को वजेट वक्तव्य मार्फत	१. श्रीमान र श्रीमती दुवैको नाममा जग्गाको स्वामित्व कायम गर्न रु. १००।- मा नै संयुक्त पूर्जा बनाउने अभियान शुरु भएको । २. महिलाका नाममा जग्गा खरिद गर्दा पच्चीस प्रतिशत राजश्व छुटको व्यवस्था भएको ।		निरन्तर	प्रचार प्रसार हुन नसक्नु । विश्वासमा कमी हुनु।	
५. जग्गाको द्धैध स्वामित्व अन्त्य गर्ने		• भूमि सम्बन्धी (छैठौं संशोधन) ऐन, २०७२ को संशोधनबाट द्धैध स्वामित्व अन्त्य गर्ने प्रावधान रहेकोमा सो अनुसार भूमि सम्बन्धी (सोह्रौ संशोधन) नियमावली, २०७३ को मस्यौदा स्वीकृतिको लागि नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्मा मिति २०७३ वैशाखमा पेश भएको ।				

कानून,न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय

३.१.५ कानूनी सुधार र न्याय प्रशासन

कार्ययोजनामा उल्लिखित कृयाकलापमध्ये सम्पादित कार्यहरु	सम्पादन गरिएको मिति	प्राप्त नतिजा	बाँकी कार्य	अनुमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्याहरु
▪ मौजुदा कानूनहरूको सर्भेक्षण गर्ने। ▪ नयाँ कानूनको मस्यौदा गर्ने।	आ.व.२०७२/७३	• लैङ्गिक समानता कायम गर्न तथा लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्न केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने ऐन ,२०७२ (*२०७२ साल असोज १४ गते) देखि* लागू भएको। • केही नेपाल कानूनलाई संशोधन तथा खारेज गर्ने ऐन ,२०७२ *(२०७२ साल असोज १४ गते देखि)* लागू भएको। • केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्न बनेको ऐन ,२०७२ (*२०७२ साल फागुन १३ गते देखि)* लागू भएको। • देवानी संहिता ,देवानी कार्यविधि संहिता ,अपराध संहिता , फौजदारी संहिता ,फौजदारी कार्यविधि संहिताका विधेयकहरु व्यवस्थापिका संसदमा विचाराधीन रहेका। • साक्षी संरक्षण सम्बन्धी प्रारम्भिक विधेयकको मस्यौदा तयार भएको । • अपराध पीडितको सामाजिक पुनःस्थापना र क्षतिपूर्ति सहितको न्याय सम्बन्धी विधेयकको प्रारम्भिक मस्यौदा तयार भई सरोकारवालाहरुसँग अन्तरक्रिया समेत सम्पन्न भएको।	▪ मौजुदा कानूनहरूको सर्भेक्षण गर्ने।(निरन्तर) ▪ मानव अधिकार सम्बन्धि कानूनहरुको विषयमा कार्यशाला आयोजना गर्ने। ▪ प्रतिवेदन तयार गर्ने।(निरन्तर) ▪ नयाँ कानूनको मस्यौदा गर्ने।(निरन्तर) ▪ सम्बद्ध कानूनमा संशोधन गर्न सम्बन्धित मन्त्रालयलाई राय सुझाव दिने।(निरन्तर) ▪ जातीय भेदभाव तथा छुवाछुत(कसूर सजाय) ऐन , २०६८ अन्तर्गतको नियमावली बनाउने।	पहिलो वर्षदेखि निरन्तर	• स्रोत साधनको सीमितता • मानव स्रोतको सीमितता
▪ कानूनी सहायता सम्वन्धी एकीकृत नीति वनाई कार्यान्वयन गर्ने । ▪ कानूनी सहायतासम्बन्धी ऐन, नियममा आवश्यक परिमार्जन गर्ने । ▪ कानूनी सहायता प्रभावकारी रूपमा लक्षित व्यक्ति, वर्ग वा समुदायले पाउने व्यवस्था गर्ने ।	आ.व.२०७२/७३	• लैङ्गिक हिंसा र द्वन्द पीडित महिलाहरुलाई निःशुल्क कानूनी सहायता प्रभावकारी रुपले उपलब्ध गराउन कानूनी सहायता सम्बन्धी ऐनमा समेत संशोधन गरिएको। • ४८ वटा जिल्लाका जिल्ला कानूनी सहायता समितिको काम कारवाही संचालन गर्न नेपाल सरकारको बजेटमा कर्मचारी कार्यरत रहेका। • ४८ वटा जिल्ला कानूनी सहायता समितिलाई स्रोत साधन उपलब्ध गराइएको। • कानूनी सहायता सम्बन्धी एकीकृत नीतिको प्रारम्भिक मस्यौदा तयार भई विभिन्न चरणमा छलफल र सुझाव संकलन भैरहेको । • १० वटा जिल्ला(डडेल्धुरा ,कैलाली ,बर्दिया ,सुर्खेत ,दैलेख , ताप्लेजुङ्ग ,खोटाङ्ग ,सप्तरी ,रुपन्देही र रुकुम) मा जिल्ला कानूनी सहायता समितिले सामाजिक -कानूनी सहायता केन्द्रको रुपमा सेवा प्रदान गरिरहेका।	▪ कानूनी सहायता सम्वन्धी एकीकृत नीति बनाई कार्यान्वयन गर्ने । ▪ कानूनी सहायता सम्बन्धी ऐन, नियममा आवश्यक परिमार्जन गर्ने । ▪ कानूनी सहायता प्रभावकारी रूपमा लक्षित व्यक्ति, वर्ग वा समुदायले पाउने व्यवस्था गर्ने ।निरन्तर	पहिलो वर्षदेखि निरन्तर	• स्रोत साधनको सीमितता • मानव स्रोतको सीमितता

		• कानूनी सहायताको प्रभावकारिता सम्बन्धी यस आ.व .मा ८ वटा जिल्ला (पिलवस्तु ,सोलुखुम्बु ,ताप्लेजुङ्ग ,पाँचथर ,ईलाम , मोरङ ,लमजुङ्ग र जुम्ला)मा अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गरिएकोमा ती कार्यक्रमहरुबाट ३९८ जना लाभान्वित भएका ।			
▪ मेलमिलाप ऐनको प्रसार प्रचार गर्ने । ▪ विवाद समाधानका अन्य वैकल्पिक उपायहरुको प्रभावकारीता बृद्धि गर्न अन्तरक्रिया कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने।	आ.व २०७२/७३	•मेलमिलाप सम्बन्धी ऐन ,२०६८ लाई संशोधन गर्न बनेको मेलमिलाप सम्बन्धी पहिलो संशोधन लागू भएको। •विवाद समाधानका वैकल्पिक उपायहरुका सम्बन्धमा जुम्ला र कास्की जिल्लामा अन्तरक्रिया कार्यक्रम गरिएको। ती कार्यक्रमबाट १८१ जना लाभान्वित भएका।	▪मेलमिलाप ऐनको प्रसार प्रचार गर्ने ।(निरन्तर) ▪विवाद समाधानका अन्य वैकल्पिक उपायहरुको प्रभावकारीता अभिवृद्धि गर्न अन्तरक्रिया कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने।(निरन्तर)	पहिलो वर्षदेखि निरन्तर	• स्रोत साधनको सीमितता • मानव स्रोतको सीमितता
▪ पारस्परिक कानूनी सहायता ऐनको प्रचार प्रसार गर्ने । ▪ ऐनको प्रभावकारीता बृद्धि गर्ने अन्तरक्रिया कार्यत्रमहरु सञ्चालन गर्ने । ▪ केन्द्रिय इकाईको सुदृढीकरण तथा क्षमता विकास गर्ने कार्यक्रमहरु गर्ने ।	आ.व . २०७२/७३	•पारस्परिक कानूनी सहायताको केन्द्रिय अधिकारीको रुपमा मन्त्रालयले कार्य गरिरहेको। •पश्चिमाञ्चल र पूर्वाञ्चल क्षेत्रका न्यायाधीश ,सरकारी वकील र स्रेस्तेदारहरुको लागि पारस्परिक कानूनी सहायता र सपुर्दगी सम्बन्धी अन्तरक्रिया कास्की र मोरङ जिल्लामा संचालन गरिएको ।	▪पारस्परिक कानूनी सहायता ऐनको प्रचार प्रसार गर्ने ।(निरन्तर) ▪ऐनको प्रभावकारीता बृद्धि गर्ने अन्तरक्रिया कार्यत्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।(निरन्तर) ▪केन्द्रिय इकाईको सुदृढीकरण तथा क्षमता विकास गर्ने कार्यक्रमहरु गर्ने ।(निरन्तर)	पहिलो वर्षदेखि निरन्तर	• स्रोत साधनको सीमितता • मानव स्रोतको सीमितता

▪ विभिन्न स्रोतबाट मानव अधिकारको क्षेत्रमा देखिएका Emerging issues को पहिचान गर्ने । ▪ सो विषयलाई सम्बोधन गर्ने नेपालमा विद्यमान कानून, नजिर तथा परम्पराको खोज एवं अध्ययन गर्ने । ▪ यस क्षेत्रका विभिन्न विज्ञहरू, सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया गर्ने । ▪ आवश्यकता अनुसार अध्ययन भ्रमण गर्ने । ▪ उक्त विषयहरूमा नेपालको निश्चित धारणा बनाउने ।	आ.व . २०७२/७३	• संयुक्त राष्ट्रसंघ मानव अधिकार समितिका अभिमत (Views) नेपालीमा अनुवाद गरी प्रकाशनको लागि शान्ति तथा पुनर्निर्माण मन्त्रालय पठाइएको। हालसम्म उजुरी नं(:२०५१/२०११) जीतमान बस्नेत ,(२१११/२०११)ज्ञानेन्द्र त्रिपाठी ,(२०३१/२०११)तेज बहादुर भण्डारी ,(१८६३/२००९)देव बहादुर महर्जन ,(१८६५/२००९)मुकुन्द सेढाई ,(१७६१/२००८)युवाराज गिरी,(२०१८/२०१०)सुभद्रा चौलागाई ,(१४६९/२००६)सूर्यप्रसाद शर्मा र (२०००/२०१०)युवकुमारी कटुवालको अभिमत नेपालीमा अनुवाद भएको र उजुरी नं :२०३८/२०११)छेदुलाल थारु समेत र (२०७७/२०११)ए .एस.का अभिमतको नेपाली अनुवाद तयारीको अन्तिम चरणमा रहेको। • अपराधको बेसलाईन सर्वेक्षण प्रतिवेदन काठमाडौं र मोरङ जिल्लामा सार्वजनिकीकरण गरिएको।	▪ विभिन्न स्रोतबाट मानव अधिकारको क्षेत्रमा देखिएका Emerging issues को पहिचान गर्ने ।(निरन्तर) ▪ सो विषयलाई सम्बोधन गर्ने नेपालमा विद्यमान कानून, नजिर तथा परम्पराको खोज एवं अध्ययन गर्ने ।(निरन्तर) ▪ यस क्षेत्रका विभिन्न विज्ञहरू, सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया गर्ने । (निरन्तर) ▪ आवश्यकता अनुसार अध्ययन भ्रमण गर्ने । (निरन्तर)	पहिलो वर्षदेखि निरन्तर	• स्रोत साधनको सीमितता • मानव स्रोतको सीमितता
३.१.७ महिला ,अपाङ्गता भएका व्यक्ति ,ज्येष्ठ नागरिक र यौनिक तथा लैंगिक अल्पसंख्यक					
• मानव अधिकार र मानवीय कानूनको विषयमा स्थानीय र शैक्षिक संस्थाहरुमा सचेतनामूलक कार्यक्रम।	आ.व . २०७२/७३	• मन्त्रालयले संचालन गर्ने कानूनी शिक्षा सचेतना तथा मानव अधिकार र मानवीय कानून सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रममा वितरण गर्नको लागि तयार गरिएको कानूनी शिक्षा सचेतना पुस्तिकामा संविधानका मूलभूत व्यवस्था ,बोक्सीको आरोप सम्बन्धी अपराध सम्बन्धी कानून ,कार्यस्थलमा हुने यौनजन्य हिंसा निवारण सम्बन्धी कानूनका व्यवस्थाहरु थप गरी परिमार्जन गरी प्रकाशन र वितरण गरिएको। • धादिङ्ग,नुवाकोट,काठमाडौं,काभ्रेपलाञ्चोक, नवलपरासी , अछाम ,बाजुरा ,डोटी ,खोटाङ्ग ,सोलुखम्बु ,उदयपुर , ताप्लेजुङ्ग ,काभ्रेपलाञ्चोक ,सिन्धुपाल्चोक ,जुम्ला ,कालीकोट , लमजुङ्ग ,गोरखा ,मनाङ्ग ,कास्की ,सिन्धुली ,रामेछाप ,मोरङ र सुनसरी जिल्लाका ३६ वटा स्थानीय तह (गाविस/नगरपालिका) र उच्च माध्यमिक विद्यालयमा मानव अधिकार र मानवीय कानूनका सम्बन्धमा शैक्षिक संस्थाहरुमा सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमहरु संचालन गरिएको, जसमा ५,४६६ जनाको सहभागिता रहेको।	• मानव अधिकार र मानवीय कानूनको विषयमा स्थानीय र शैक्षिक संस्थाहरुमा सचेतनामूलक कार्यक्रम निरन्तर संचालन गर्ने ।	पहिलो वर्षदेखि निरन्तर	• स्रोत साधनको सीमितता • मानव स्रोतको सीमितता

		• मानव अधिकार सम्बन्धी विश्वव्यापी आवधिक पुनरावलोकन सिफारीश कार्यान्वयन सम्बन्धी कार्यक्रम अछाम ,पाँचथर , काभ्रेपलाञ्चोक ,मुगु ,मोरङ र काठमाडौं जिल्लामा सम्पन्न गरिएको र सो कार्यक्रममा ६४५ जनाको सहभागिता रहेको । • लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको राष्ट्रिय कार्ययोजना अन्तर्गत कानूनी सुधार ,सचेतना कार्यक्रम डोटी ,खोटाङ्ग, झापा ,मुगु ,मनाङ्ग र कास्की जिल्लामा सम्पन्न गरिएको, सो कार्यक्रममा ७७५ जनाको सहभागिता रहेको।			
• अन्तर्राष्ट्रिय फौजदारी अदालतको रोम विधान , बलपूर्वक बेपत्ता पारिएका व्यक्तिहरुको संरक्षण सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि ,२००६ , सबै प्रकारका आप्रवासी कामदार तथा तिनीहरुका परिवारका सदस्यहरुको अधिकार संरक्षणसम्बन्धी महासन्धि ,१९९० लगायत राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगबाट सिफारिस गरिएका अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि ,इच्छाधीन आलेख तथा आलेखहरुको पक्षराष्ट्र बन्ने सम्बन्धमा आवश्यक अध्ययन गर्ने।	आ.व . २०७२/७३	• राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगबाट सिफारिस गरिएका अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि ,स्वेच्छिक प्रोटोकलहरुको पक्ष राष्ट्र बन्ने सम्बन्धमा प्रारम्भिक अध्ययन भईरहेको। • सन्धि सम्पन्न गर्ने निर्देशिका तर्जुमा गरी स्वीकृतिको लागि मन्त्रिपरिषद्मा पेश गरिएको।		पहिलो वर्षदेखि निरन्तर	आवश्यक नीतिगत , कानूनी र संस्थागत पूर्वाधार विकास गरेर पक्ष बन्ने चूनौति रहेको।
३.१.११ मानव अधिकार शिक्षा					
• न्यायिक तथा अर्धन्यायिक निकाय ,सुरक्षा निकाय एवम् महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय मातहतका कार्मचारीहरु तथा शैक्षिक तथा प्राज्ञिक निकायका शिक्षक तथा विद्यार्थीहरुलाई मानव अधिकार र मानवीय कानूनसँग सम्बन्धित विषयमा तालीम एवम् गोष्ठी संचालन गर्ने।	आ.व . २०७२/७३	• मन्त्रालय अन्तर्गतका कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी तालिम संचालन गरिएको। • ओखलढुङ्गा ,ईलाम ,कालीकोट र गोरखा जिल्लामा मानव अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धिहरु, सिद्धान्त तथा मूल्य र मान्यता र Emerging issues को बारेमा कानून कार्यान्वयन गर्ने निकाय सम्बन्धित सरकारी अधिकारी एवम् सरोकारवालाहरुको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम संचालन गरिएको, जसमा २३२ जनाको सहभागिता रहेको। • मोरङ र तनहुँ जिल्लामा भ्रष्टाचार विरुद्धको संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासन्धि अन्तर्गतको कार्ययोजना कार्यान्वयन सम्बन्धी अन्तरक्रिया गरिएको ,जसमा १२० जनाको सहभागिता रहेको।	• न्यायिक तथा अर्धन्यायिक निकाय ,सुरक्षा निकाय एवम् महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय मातहतका कार्मचारीहरु तथा शैक्षिक तथा प्राज्ञिक निकायका शिक्षक तथा विद्यार्थीहरुलाई मानव अधिकार र मानवीय कानूनसँग सम्बन्धित विषयमा तालीम एवम् गोष्ठी संचालन गर्ने।(निरन्तर)	पहिलो वर्षदेखि निरन्तर	• स्रोत साधनको सीमितता • मानव स्रोतको सीमितता • स्थानीय तहमा प्रभावकारी समन्वय
३.१.१८ संस्थागत सुदृढीकरण					

▪ विद्यमान मानव अधिकार इकाईलाई मानव अधिकार महाशाखाको रुपमा स्तरवृद्धि र क्षमता विकास ▪ मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न मन्त्रालय तथा सुरक्षा निकायहरुमा स्थापना भएका इकाईहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने। ▪ भौतिक संरचना थप गर्ने। ▪ कर्मचारीलाई मानव अधिकार विषयमा दीर्घकालीन, अध्ययन तथा तालीमको व्यवस्था गर्ने। ▪ आवश्यक जनशक्तिको आपूर्ति। ▪ मानव अधिकार सम्बन्धी पुस्तक ,बुलेटिन प्रकाशन तथा खरिद कार्य गर्ने। ▪ मानव अधिकार उल्लघंन गर्ने व्यक्तिको विवरण अद्यावधिक गर्ने। ▪ मानव अधिकार सम्बन्धी वृत्तचित्र निर्माण गर्ने। ▪ मानव अधिकार सम्बन्धी स्रोत केन्द्रको स्थापना। ▪ महाशाखाको भौतिक अवस्था सुधार गर्ने। ▪ महाशाखाको वित्तिय अवस्था सुधार गर्ने।	आ.व.२०७२/७३	• मानव अधिकार महाशाखा रहेको। • मानव अधिकाससँग सम्बन्धित पुस्तक ,जर्नलहरु खरीद गरिएको। • क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रम निरन्तर गरिएको। • भौतिक संरचना क्रमिक रुपमा अभिवृद्धि गरिएको। • आवश्यक जनशक्तिको आपूर्ति र व्यवस्थापन गरिएको। • कानूनी सचेतना पुस्तिका प्रकाशन र वितरण गरिएको । • नेपाल पक्ष भएका मानव अधिकार सम्बन्धी महासन्धिहरुको अँग्रेजी ,नेपाली पाठ समेत समेटिएको सँगालो प्रकाशन र वितरण गरिएको। • कानून तर्जुमा र सन्धि सम्झौता सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय तालिम (लण्डन विश्वविद्यालय)मा १३ जना अधिकृतहरुको सहभागिता रहेको। हालसम्म कूल २२ जना अधिकृतहरुले तालिम लिएका। • हाम्रो संविधान समावेशी संविधान सम्बन्धी विशेष रेडियो कार्यक्रम -अन्तरक्रिया र नाटिका प्रसारण ,अवधी ,मैथिली , भोजपुरी ,पूर्वीय थारु र पश्चिमा थारु भाषामा क्षेत्रीय प्रसारण गरिएको। • गोरखापत्रको समावेशी पृष्ठमा अवधी ,मैथिली ,भोजपुरी , पूर्वीय थारु र पश्चिमा थारु भाषामा संविधानका मूलभूत प्रावधान :संक्षिप्त चिनारी प्रकाशन र वितरण गरिएको। • संविधानका मुख्य मुख्य विशेषताहरु सम्बन्धी पुस्तिका (नेपाली र अँग्रेजी)प्रकाशन र बितरण गरिएको। • संविधानका मूलभूत प्रावधान :संक्षिप्त चिनारी सम्बन्धी पुस्तिका (नेपाली ,भोजपुरी ,अवधि ,मैथिली ,पूर्वीय थारु र पश्चिमा थारु) प्रकाशन र बितरण गरिएको।	▪ विद्यमान मानव अधिकार महाशाखाको क्षमता विकास। (निरन्तर) ▪ मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न मन्त्रालय तथा सुरक्षा निकायहरुमा स्थापना भएका इकाईहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।(निरन्तर) ▪ भौतिक संरचना थप गर्ने।(निरन्तर) ▪ कर्मचारीलाई मानव अधिकार विषयमा दीर्घकालीन अध्ययन तथा तालीमको व्यवस्था गर्ने।(निरन्तर) ▪ आवश्यक जनशक्तिको आपूर्ति।(निरन्तर)	पहिलो वर्षदेखि निरन्तर	• स्रोत साधनको सीमितता • मानव स्रोतको सीमितता

गृह मन्त्रालय

३.१.५. कानूनी सुधार र न्याय प्रशासन

कार्यक्रम	कार्ययोजनामा उल्लेखित कृयाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरु	सम्पादन गरिएको मिति	प्राप्त नतिजा	बाँकी कार्य	अनुमानित समय	कार्यान्वयन मा देखिएका समस्याहरु

अर्धन्यायिक निकायहरूमा इजलासको व्यवस्थाका लागि भौतिक पूर्वाधारको विकास । सर्वोच्च अदालतको आदेश र नेपाल सरकार, मन्त्रिपरिषद्बाट गठित समितिको प्रतिवेदनका आधारमा विद्यमान कानूनमा परिमार्जन गर्ने । नख्खुमा महिला बन्दी गृह निर्माण । कारागार कार्यालय झुम्का, भिमफेदी लगायतका स्थानमा बढी क्षमताको महिला बन्दीगृह निर्माण	अर्धन्यायिक निकायहरुमा इजलासको व्यवस्थाका लागि भौतिक पूर्वाधारको विकास कार्य निरन्तर भइरहेको । नख्खुमा महिला बन्दीगृह निर्माण कार्य जारी रहेको । भिमफेदीमा नयाँ महिला बन्दी गृह निर्माण सम्पन्न भई संचालनको लागि पहल भैरहेको	निरन्तर	केही जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरुमा इजलासको लागि भौतिक पूर्वाधार निर्माण सम्पन्न भएको महिला बन्दीहरुको सुविधाका लागि पूर्वाधार विकास भएको	विभिन्न जिल्लाहरुमा भौतिक पूर्वाधार बिकासको काम गर्न बाँकी । केही भौतिक संरचना विस्तार गर्न बाँकी । संचालनको लागि पहल भैरहेको ।	**१ वर्ष** **३ महिना**	आर्थिक स्रोतको अभाव आवश्यक बजेट व्यवस्थाप न हुन नसकेको।
यातनालाई पूर्णरुपमा अपराधीकरण गर्ने सम्बन्धमा नयाँ ऐन निर्माण । जबर्जस्ती व्यक्ति बेपत्ता पार्ने कार्यलाई कसुर कायम गर्ने नयाँ कानून निर्माण गर्ने अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकारसम्बन्धी नयाँ कानून ।	यातनालाई पूर्णरुपमा अपराधीकरण गर्ने सम्बन्धमा नयाँ ऐन निर्माणको लागि विधेयक संसदमा दर्ता गरिएको	निरन्तर	यस सम्बन्धि ऐन निर्माणको प्रक्रियामा रहेको ।	विधेयक पारित हुन बाँकी		प्राविधिक ढिलाई
नेपाल पक्ष भएका मानव अधिकार एवं मानवीय कानूनसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजका व्यवस्थाहरू र महासन्धि अन्तर्गतका समितिले दिएका सुझावहरूको प्रचार प्रसार ।	नेपाल पक्ष भएका मानव अधिकार एवं मानवीय कानून सम्बन्धी अर्न्तराष्ट्रिय दस्तावेजका व्यवस्थाहरुको प्रचार प्रसार भइरहेको ।	निरन्तर	गृह मन्त्रालय अर्न्तगतका कर्मचारीहरु साथसाथै नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल लगायत सुरक्षा निकायका कर्मचारीहरुमा चेतना अभिवृद्धि भएको	निरन्तर	निरन्तर	यस सम्बन्धी छुट्टै कार्यक्रम नभएको
द्वन्द्वपीडित तथा विस्थापितहरूलाई सुरक्षाको प्रत्याभूति प्रदान गरी विस्थापितहरूलाई घर फर्कने वातावरण सिर्जना गर्ने । विस्थापित प्रहरी इकाईहरूको पुनर्स्थापना गर्ने । जफत गरिएको सम्पत्ति फिर्ता गराउन सहयोग गर्ने । राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग एवं अन्य अधिकार प्राप्त छानविन समितिबाट प्राप्त सिफारिस समेतको आधारमा पीडितलाई राहत तथा क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउने एवं दोषी उपर कारवाही गर्ने ।	द्वन्द्वपिडितहरुलाई सुरक्षाको प्रत्याभूति दिइ घर फर्कने वातावरण सिर्जना गरिएको विस्थापित प्रहरी चौकिहरुको पुर्नस्थापनाको काम पुरा भएको पिडितलाई राहत तथा क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउने कार्य भइरहेको । राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोग एवं अन्य अधिकार प्राप्त छानविन समितिबाट प्राप्त सिफारिस कार्यान्वयन भइरहेको	निरन्तर	द्वन्द्वपिडितहरुले सुरक्षाको प्रत्याभूति पाएको पिडितहरुले राहत तथा क्षतिपूर्ति पाइरहेको	निरन्तर	निरन्तर	वास्तविक द्वन्द्वपिडित पहिचानमा समस्या
१. क.केन्द्रिय स्तरमा ८ वटा र जिल्ला स्तरमा ८ वटा गरी १६ वटा कार्यशाला संचालन ख. गृह मन्त्रालयका उप सचिव तथा शाखा अधिकृत गरी ५४ जना कर्मचारीलाई मानवअधिकारबारे प्रशिक्षण ग.जिल्ला प्रशासन कार्यालयका मुद्दा शाखाका कर्मचारीहरुलाई क्षेत्रीयस्तरमा दुई दिनको तालिम सञ्चालन गर्ने कार्य सम्पन्न भएको । २.क.नेपाल प्रहरीका कर्मचारीहरु तथा सशस्त्र प्रहरी	निरन्तर	गृह मन्त्रालय सँग सम्बन्धित निजामती र सुरक्षा निकायका कर्मचारी हरुमा	निरन्तर	निरन्तर	कार्यक्रमका लागि आर्थिक श्रोतको अभाव	

बलका १८,७७६ कर्मचारीहरुले गृह मन्त्रालयद्धारा UNSCR 1325/1820 अर्न्तगत सञ्चालित sexual Gender based voilence सम्बन्धि तालिम प्राप्त गरेको । ख.उपत्यका लगायत अं.प्र.का र क्षे. प्र. काहरुमा २६० जना प्रहरी कर्मचारीलाई तालिम दिइएको । ग.सशस्त्र प्रहरी बलले मातहतका इकाइहरुमा कार्यरत १७२१ जना सशस्त्र प्रहरी कर्मचारीलाई तालिम दिइएको ।		मानव अधिकार सम्बन्धी ज्ञान अभिवृद्धि भएको				
गृह मन्त्रालय, नेपाल प्रहरी, सशस्त्र प्रहरी बल र कारागार व्यवस्थापन विभागको स्वीकृत कार्ययोजनाको लागि अनुगमन	जिल्ला प्रशासन कार्यालय र अन्य सुरक्षा निकायबाट अनुगमन हुने गरेको	निरन्तर		निरन्तर	निरन्तर	
नेपाल प्रहरीमा सञ्चालन हुने सबै प्रकारका तालिमका पाठ्यक्रमहरूलाई कानून कार्यान्वयन र मानव अधिकारको पृष्ठपोषणबाट पुनरावलोकन । मानव अधिकारसम्बन्धी तालिम प्रदान गर्न ५ दिने प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम सञ्चालन । मानव अधिकारसम्बन्धी प्रशिक्षकहरूलाई मोवाइल प्रशिक्षकहरूको रूपमा प्रयोग गरी अञ्चल, क्षेत्र र केन्द्रीयस्तरमा (पीडितलाई गर्ने व्यवहार, पक्राउ तथा नियन्त्रणमा लिँदाको अवस्थामा प्रदत्त मानव अधिकार, यातना एवं महिला तथा बालबालिकाको अधिकारको संरक्षण, अन्तर्राष्ट्रिय मानवीय कानून, मानव अधिकार उल्लङ्घनको अनुसन्धान लगायतका विषयमा ९०० जना प्रहरी कर्मचारीहरूलाई तीन दिने) प्रशिक्षण तथा अनुशिक्षण । मानव अधिकारसम्बन्धी पोष्टरहरूको निर्माण र वितरण । मानव अधिकार स्थायी आदेशको पुनः प्रकाशन । मानव अधिकारसम्बन्धी जनचेतनामूलक प्रकाशनहरू	नेपाल प्रहरीमा संचालन हुने ३१ वटा तालिमहरुमा मानव अधिकारको पृष्ठपोषणबाट पुनरावलोकन भएको सिमान्तकृत, महिला तथा बालबालिका सम्बन्धी छुट्टै तालिमको व्यवस्था गरी LGBTI आदि विषयहरु तलिममा समावेस गरिएको ०७२/०७३ मा Human Rights Democratic Policing विषयक तालिम र ● Training या Trainers (TOT) on Internal Human Rights Law विषयक तालिम संचालन भएको ● नेपाल प्रहरीमा तालिम प्राप्त प्रशिक्षकको संख्या ५० पुगेको । ● नेपाल प्रहरीमा ६४४ जना प्रहरी कर्मचारीहरुलाई मानव अधिकार सम्बन्धी तालिम दिईएको । ● नेपाल प्रहरीले मानव अधिकार सम्बन्धी अनुशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालित जिल्लाको संख्या ४९ ● नेपाल प्रहरीको मानव अधिकार सम्बन्धी जनचेतनामुलक प्रकाशनहरु नभएको सशस्त्र प्रहरी बालको मानवअधिकार सम्बन्धि प्रकाशन : मानव अधिकार संरक्षण एवं सम्बर्द्धन सहयोगी निर्देशिका २०६३ मानव अधिकार सम्बन्धी विश्वव्यापि	निरन्तर	सुरक्षा निकायका कर्मचारीहरुलाई मानव अधिकार सम्बन्धी ज्ञान प्राप्त भएको ।	निरन्तर	निरन्तर	बजेट र स्रोतको अभाव

	घोषणा पत्र १९४८ मा उल्लेखित ३० वटा अधिकारहरुलाई समावेश गरी मानव अधिकार के हो ?' पुस्तक शसस्त्र प्रहरी कर्मचारीलाई विरतण गरिएको ।					
प्रभावकारी SOCO Kit Box, Polygraph Machine, अनुसन्धानको लागि आधुनिक तथा वैज्ञानिक Interviewing Room, Crime Tracking Software को आपूर्ति ।	● आ.व.०७२/०७३ मा Soco Kitbox ६० थान आपूर्ति गरेको । ● Soco Kitbox Refilling Items (१) Package आपूर्ति गरेको । ● Interviewing Room २० जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरुमा Double Mirror युक्त अनुसन्धनात्मक अन्तरवार्ता कक्षको निर्माण गर्ने कार्य भईरहेको । Ploygraph Machine, Crime Tracking Software को आपूर्ति नभएको		अपराध अनुसन्धानमा सहज भएको	निरन्तर	Ploygraph Machine, Crime Tracking Software आपूर्तिको लागि पहल भईरहेको ।	
नेपाल प्रहरीबाट भएको भनिएका मानव अधिकार उल्लङ्घन सम्बन्धी घटनाहरूको अनुसन्धान गरी दोषी उपर कारवाही गर्ने मानव अधिकार उल्लङ्घन गर्ने उपर भएको कारवाहीको सार्वजनिकीकरण । प्रहरी इकाईको नियमित अनुगमन गर्ने ।	● २४ वटा मानव अधिकार उल्लंघन घटनाहरुको अनुसन्धान गरिएको । ● ०७२/०७३ मा विभागीय कारवाही १२ जना, अदालती कारवाही २ जना गरी जम्मा १४ जना दोषी ठहरी कारवाही गरिएको । ०७३।०७४ मा दोषी ठहरी विभागिय कारवाही ५ जनालाई गरिएको ।		मानव अधिकार उलंघनका घटनामा कमी आएको ।	निरन्तर	निरन्तर	
प्रहरी कामकारवाही अन्तर्गत कानून कार्यान्वयन र मानव अधिकार सम्बन्धमा स्कुल, कलेजस्तरमा जानकारी र चेतनामूलक कार्यक्रम । राष्ट्रिय तथा स्थानीयस्तरमा प्रहरी गतिविधिको समसामयिक विषयमा अन्तर्क्रिया कार्यक्रमहरू	● नेपाल प्रहरीद्वारा प्रहरी जनता हातेमालो कार्यक्रम(P2H2)अर्न्तगत विभिन्न जिल्लाहरुको स्कुल, कलेज,का विद्यार्थिहरु तथा सर्वसाधारणहरुलाई समेत मानव अधिकार सम्बन्धी जानकारी होस् भन्ने उद्देश्यले अर्न्तक्रिया तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरिएको । ● त्यस्तै नेपाल प्रहरीले विभिन्न मितिमा पर्सा, रौतहट, चितवन लगायत विभिन्न जिल्लामा अपराध रोकथाम, महिला अधिकार, बाल विवाह, घरेलु हिंसा तथा मानव बेचबिखन ओसार पसार, महिला तथा बालकालिका विरुद्धको लैंगिक विभेद र जबरजस्ती करणी बिरुद्धको सचेतना सम्बन्धी घरदैलो कार्यक्रमहरु गर्नुका साथै पर्चा, पम्पलेट अदि वितरण गरेको ।	निरन्तर	सर्वसाधारणमा जनचेतना अभिवृद्धि भएको साथै प्रहरी क्रियाकलापबारे जानकारी भएको ।	निरन्तर	निरन्तर	

सीमा क्षेत्रमा रहेका बि.ओ.पी.हरूबाट कार्यसम्पादन ।	सिमा क्षेत्रमा रहेका बोर्डर आउट पोष्टहरुबाट कार्य सम्पादन भइरहेको सशस्त्र प्रहरीले स्थानीय स्तरका सबै निकायहरु, राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरु, बुद्धिजिविहरु, भद्रभलाद्मीहरुलाई समावेश गराई ३१ स्थानमा workshop संचालन गरेको ।	निरन्तर		भइरहेको	निरन्तर	

मानव अधिकारसँग सम्बन्धित सङ्घसंस्थाहरूसँग समन्वय गरी सुरक्षा निकायका कर्मचारीहरूलाई तालिम । तालीम, गोष्ठी सञ्चालन । तालीममा मानव अधिकार विषय समाविष्ट	१. सशस्त्र प्रहरीद्वारा IHL/IHRL सम्बन्धी ४० वटा तालिम संचालन गरेको जसमा १४४७ जना सशस्त्र प्रहरीले तालिम प्राप्त गरेको २.नेपाल प्रहरीका १४ जना प्र.क.हरुले भारतबाट Course on Human Rights विषयक तालिम तालिम प्राप्त गरेको ।	निरन्तर	उक्त तालिमबाट अन्य प्रहरी कर्मचारीहरुमा पनि मानव अधिकार शिक्षा अभिबृद्धीमा सहयोग भएको	भइरहेको	निरन्तर	-
नेपाल पक्ष रहेको अन्तर्राष्ट्रिय अभिसन्धिका विषयमा जानकारी उपलब्ध गराउन हालको तालिम पाठ्यक्रमलाई परिमार्जन गर्ने कार्यक्रम ।	नेपाल प्रहरीको पाठ्यक्रममा मानव अधिकार संरक्षण सम्बन्धमा भएका नविनतम विषय बस्तुहरु समेटी विभिन्न अभिसन्धिहरुसंग सम्बन्धित विषय बस्तुहरु समावेश गरी परिमार्जन भएको । सशस्त्र प्रहरीको तालिम पाठ्यक्रम परिमार्जन गरी नेपाल पक्ष रहेको अर्न्तराष्ट्रिय अभिसन्धि विषयमा जानकारी समावेश गरिएको तालिम पाठ्यक्रममा निम्न विषय समावेश गरिएको : क.IHL/IHRL को परिचय तथा सिद्धान्त ख.नेपाल पक्ष रहेको अर्न्तराष्ट्रिय अभिसन्धिहरुको संक्षिप्त परिचप र त्यसमा उल्लेख भएको व्यवस्था । ग. मानव अधिकारको विश्वव्यापी घोषणा पत्र १९४८ मा भएको मानव अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था	निरन्तर	प्रशिक्षार्थीहरुले मानव अधिकार सम्बन्धि समय सापेक्ष ज्ञान प्राप्त गरेको ।	भइरहेको	निरन्तर	स्रोत साधनको अभाव
बढी भन्दा बढी सुरक्षा निकायका कर्मचारीहरू सहभागी हुने गरी सवै इकाईहरूमा लैङ्गिक विभेदसम्बन्धी पाठ्यक्रम तयार गरी कक्षा सञ्चालन ।	नेपाल प्रहरी र सशस्त्र प्रहरी बलमा संचालन हुने सबै प्रकारका आधारभूत तालिमका पाठ्यक्रममा लैंगिक विभेद सम्बन्धी विषयलाई समावेश गरिएको	निरन्तर	लैंगिक हिंसा विषयमा प्रहरी कर्मचारीहरु सूसुचित भएको	भइरहेको	निरन्तर	-
प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम सञ्चालन गरी कार्यरत जनशक्तिबाटै प्रशिक्षकहरू उत्पादन गर्ने ।	नेपाल प्रहरीमा ०७२/०७३ मा तालिमको संख्या : २० प्रशिक्षकहरुको अनुपात : १.१५ सशस्त्र प्रहरी बलमा प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम (TOT) संचालन गरी प्रशिक्षकहरु उत्पादन हुने गरेको	निरन्तर	प्रहरी कर्मचारीमध्ये बाट नै मानव अधिकार सम्बन्धी तालिम दिने प्रशिक्षक उत्पादन भएको	भइरहेको	निरन्तर	बजेट र भौतिक पूर्वाधारको अभाव
३.१.१७ हिरासत तथा कारागार सुधार						

थुनुवा कैदीलाई भेट गर्न पृथक कोठाको व्यवस्था गर्ने नुवाकोट जिल्ला बिदुर न.पा. वडा नं. ७ चण्डीपोखरीमा नेपाल सरकार भूमिसुधार तथा व्यवस्था मन्त्रालयको नाममा रहेको जग्गा कारागार कार्यालय, नुवाकोटको नाममा हस्तान्तरण गरी कारागार अस्पताल, कारखाना र विद्यालयसहितको पाँच हजार क्षमताको कारागार भवन निर्माण गर्ने । कारागार कार्यालय, भिमफेदी लगायतका सम्भाव्य स्थानहरूमा एक हजार क्षमताका कारागारहरू निर्माण गर्ने । हिरासत तथा कारागारका कैदी बन्दीहरूको सुविधामा वृद्धि गर्ने कारागारमा पुस्तकालय तथा अध्ययन सामग्रीको व्यवस्था लगायत सिकाईका अन्य पद्धतिको व्यवस्था गर्ने ।	१.कारागार कार्यालय नुवाकोटमा जग्गा प्राप्त भई पहिलो चरणमा तारबार घेर्ने टेन्डर स्वीकृत गरिएको २.कारागार कार्यालय भिमफेदीमा नर्या भवन निर्माण कार्य भई रहेको : क.बन्दीहरुको शौचालय निर्माणको लागि टेण्डर भएको ख. कारागार भवन निर्माणको लागि :इर सम्पन्न भएको ३.विभिन्न जिल्लामा रहेका कारागारभित्र पुस्तकालयको व्यवस्था गरिएको । ४.कारागारमा थुनुवाहरुको लागि स्वास्थकर खाना, सुत्ने र बस्ने कोठा, टेलिभिजन, खेलकुद, मनोरञ्जनका साधनहरु क्रमशः सुधार गर्दै लगिएको । ५.हिरासत तथा थुनुवा कक्षको सरसफाईमा विशेष ध्यान दिइएको साथै थुनुवाहरुको सूचनाको हकलाई मध्यनजर गर्दै दैनिक पत्र पत्रिका पठन पाठन गर्न दिइएको र टेलिभिजनको व्यवस्था गरिएको । ६.हिरासतमा राखिएका व्यक्तिहरुलाई आफन्तसँग भेटघाटको लागि थुनुवा भेटघाट कक्ष छुट्टै निर्माण गरी भेटघाट गर्ने व्यवस्था मिलाईएको ।	निरन्तर बन्दी तथा कैदीहरुको सुविधामा बृद्धि भएको	१. उक्त कार्यको MOU सम्पन्न भइसकेको २.(क) बन्दीहरुको शौचालय निर्माणको लागि टेण्डर भएको (ख) कारागार भवन निर्माणको लागि MOU सम्पन्न भएको	१. कारागार भवन र कार्यालय भवन निर्माण गर्न बाँकी २.क)कैदी बन्दीको शौचालय र स्नानघर निर्माण हुन बाँकी । ख) कारागार भवन र कार्यालय भवन निर्माण गर्न बाँकी	१)१.५वर्ष २)क.६ महिना ख. १ वर्ष निरन्तर	प्राविधिक कारणले काम ढिलो भएको कार्यक्रमको लागि अधिकांश जिल्लाहरुमा बजेट अपुग भएको गुनासो आएको ।
बाँके जिल्लाको गनापुर गा.वि.स. स्थित कृषि मन्त्रालयको नाममा रहेको जग्गा कारागार कार्यालय बाँकेको नाममा भोगाधिकार प्राप्त गरी खुला कारागार निर्माण । काभ्रे जिल्लास्थित धुलिखेल कारागारलाई भौतिक पूर्वाधार लगायत आवश्यक उपकरण र जनशक्ति उपलब्ध गराई मानसिक रोगी कैदी बन्दीहरूको उपचारका लागि सुविधा सम्पन्न कक्षको रूपमा विकास गर्ने ।	बाँके जिल्लाको गनापुर गा. वि. स स्थित कृषि मन्त्रालयको नाममा रहेको जग्गा कारागार कार्यलय बाँकेको नाममा भोगाधिकार प्राप्त भई खुल्ला कारागार निर्माण गर्ने शिलशिलामा व्यारेक निर्माण कार्य सुरु भएको धुलिखेल अस्पतालबाट मासिक रुपमा मानसिक चिकित्सकबाट परीक्षण र उपचार गर्ने व्यवस्था मिलाइएको । बन्दीहरुलाई नियमित रुपले औषधी उपलब्ध गराइएको । मानसिक रोगीहरुलाई भिन्नै ब्लक मा राख्ने गरिएको ।	निरन्तर निरन्तर	कृषि मन्त्रालयको नाममा रहेको जग्गा कारागार कार्यलय बाँकेको नाममा भोगाधिकार प्राप्त भई खुल्ला कारागार निर्माण कार्य अघि बढेको धुलिखेल अस्पताललाई मानसिक रोगी बन्दीहरुको उपचारको लागि सुविधासम्पन्न बनाउने कार्य जारी रहेको	व्यारेक भवन निर्माण बाँकी रहेको भौतिक पूर्वाधार र उपकरण तथा जनशक्ति व्यवस्थापनको कार्य बाँकी रहेको	१ वर्ष १वर्ष	विगत समयको असहज परिस्थितिले काममा बाधा परेको ठोस कार्यक्रम र बजेट व्यवस्थापन हुन नसकेको

कारागार कार्यालय जगन्नाथदेवल भित्र रहेको कारागार अस्पताललाई क्षमतामा सञ्चालन गर्न चिकित्सक लगायतका स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित जनशक्ति उपलब्ध गराउने ।	कारागार कार्यालय जगन्नाथदेवल भित्र रहेको कारागार अस्पताल संचालन गर्न चिकित्सक लगायतका स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित जनशक्ति उपलब्ध गराई सेवा संचालन भएको	निरन्तर	कैदीबन्दीको उपचारमा सुविधा भएको ।	×	×	थप विशेषज्ञ चिकित्सक अभाव भएको र स्तरीय प्रयोगशालाको अभाव भएको
कैदीहरूलाई मानव अधिकारका सम्बन्धमा शिक्षा । सरोकारवालाहरूलाई तालिम र अनुभव आदान प्रदान गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालन ।	गत आ.व मा ५ विकास क्षेत्रहरुमा संचालित PMIS र वेरुजु संपरिक्षण गोष्ठिहरुमा कारागार प्रमुखहरुलाई मानव अधिकार सम्बन्धी शिक्षा प्रदान गरिएको ।	निरन्तर	कारागार प्रमुखहरु मानव अधिकारको बारेमा सुसुचित भएको ।	यस वर्षमा पनि कार्यक्रम रहेको	निरन्तर	मानव अधिकार सचेतना सम्बन्धी छुट्टै बजेट व्यवस्थापन नभएको
कारागारका कैदीहरूका लागि सीप तथा आयआर्जन हुने व्यावसायिक तालीम सञ्चालन	विभिन्न संघ संस्थाको सहयोगमा प्राय सबै कारागारहरुमा सिलाई, कटाई, मुढा बनाउने जस्ता विभिन्न कार्यक्रमहरु संचालन भएको	निरन्तर	कैदीबन्दीको शीप र दक्षता अभिवृद्धि भएको	तालिम निरन्तर जारी रहेको	निरन्तर	तालिम सम्बन्धी छुट्टै कार्यक्रम र बेजट व्यवस्थापन नभएको
कागारमा मानवोचित न्यूनतम सुविधाहरूको प्रत्याभूति: स्वस्थकर सुत्ने, बस्ने ठाउँको, शौचालयको, भान्साको, स्वास्थ्य सुविधाको, महँगीसँगै सिधा खर्चमा वृद्धि, व्यायाम तथा खेलकुदको सुविधा, मानसिक शान्तिका लागि आध्यात्मिक ज्ञान प्राप्त गर्ने र अध्ययनको सुविधा । प्रहरी इकाईहरूमा भएका हिरासत कक्षहरूको नियमित रूपमा निरीक्षण, नियमन तथा अनुगमन । प्रहरी इकाईमा भएका हिरासत कक्षहरूलाई अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप सुधार तथा निर्माण । हिरासत वा कारागारमा रहेका व्यक्तिलाई मानवोचित व्यवहार भए नभएको सम्बन्धमा नियमित रूपमा हिरासत वा कारागारको अनुगमन गर्ने ।	विभिन्न जिल्लामा रहेका कारागारभित्र पुस्तकालयको व्यवस्था गरिएको । कारागारमा थुनुवाहरुको लागि स्वास्थकर खाना, सुत्ने र बस्ने कोठा, टेलिभिजन, खेलकुद, मनोरञ्जनका साधनहरु क्रमश: सुधार गर्दै लगिएको । हिरासत तथा थुनुवा कक्षको सरसफाईमा विशेष ध्यान दिइएको साथै थुनुवाहरुको सूचनाको हकलाई मध्यनजर गर्दै दैनिक पत्र पत्रिका पठन पाठन गर्न दिइएको र टेलिभिजनको व्यवस्था गरिएको । हिरासतमा राखिएका व्यक्तिहरुलाई आफन्तसँग भेटघाटको लागि थुनुवा भेटघाट कक्ष छुट्टै निर्माण गरी भेटघाट गर्ने व्यवस्था मिलाईएको	निरन्तर	बन्दी तथा कैदीहरुको सुविधामा बृद्धि भएको ।		निरन्तर	कार्यक्रमको लागि अधिकांश जिल्लाहरुमा बजेट अपुग भएको गुनासो आएको ।
थुनुवा कक्ष (Detention Center)हरूको भौतिक सुधार गर्ने	२७७ वटा आधुनिक हिरासत र ९४ वटा निर्माणाधिन रहेको ३७१ मा न्यूनतम मानवीय सुविधा रहेको ।	निरन्तर	हिरासतलाई क्रमश: अर्न्तराष्ट्रिय स्तरको बनाउन पहल भइरहेको		निरन्तर	केही थनुवा कक्षहरुको अवस्था जिर्ण र नाजुक रहेको । देशभरका मध्ये १०७ वटा थुनुवा कक्ष जिर्ण रहेको र १३ वटा अति जिर्ण रहेको ।
कैदीहरूमा आश्रित बालबालिकाहरूको बसोवास तथा शिक्षाको व्यवस्था गर्ने ।	कारागारमा रहेका कैदीहरुमा आश्रित बालबालिकाहरुको वसोवास तथा शिक्षाका लागि विभिन्न गैर सरकारी संस्थाहरुको सहयोग	निरन्तर	बालबालिकाको साक्षरतामा अभिवृद्धि भएको ।		निरन्तर	आवश्यक मात्रामा सहयोग प्राप्त नभएको

	एवं समन्वयमा उक्त कार्यहरु भैरहेको ।					
बाँके जिल्लाको नौवस्तामा कारागार कार्यालय बाँकेको नाममा भोगाधिकार रहेको १० बिगाहा जग्गामा गुरुयोजना बनाई गम्भीर प्रकृतिका अपराधमा संलग्न कैदी/बन्दीहरुका लागि छुट्टै बन्दीगृह निर्माण	गम्भिर प्रकृतिका अपराधमा संलग्न कैदी बन्दीहरुका लागि बाँके जिल्लाको नौवस्तामा कारागार निर्माणका लागि गुरुयोजना निर्माण कार्य सम्पन्न	निरन्तर	तारबार घर्ने काम सम्पन्न भएको	कारागार भवन र कार्यलय भवन निर्माण गर्न बाँकी	१.५ वर्ष	प्राविधिक कारणले ढिलो सुरु भएको
खाली जमिन भएका कारागारहरु- उदयपुर, रुपन्देही, कैलाली, कञ्चनपुर, बर्दिया र पर्वतमा नयाँ कारागार निर्माण गरी कारागारको भौतिक क्षमता विस्तार गर्ने । जीर्ण अवस्थामा रहेका झापा, रोल्पा लगायतका कारागारहरुमा नयाँ बन्दीगृह निर्माण गर्ने ।	क. रुपन्देही : गत आ.व मा सुरक्षा पोष्टको फाउन्डेशन तयार । ख. कैलाली : गत आ.व मा ४० जना अट्ने स्थायी १ कोठे भवन निर्माण भएको साथै ८० फिट लम्बाई भएको करिब ४० जाना अट्ने अर्को अस्थाई भवन निर्माण भएको ग. पर्वत : कारागार सुरक्षा पोष्ट मर्मत, बन्दी गृह सुधार, भवनमा रङरोगन, बन्दी गृह भवनमा जाने फुटपाथ निर्माण कार्य जारी रहेको ।	निरन्तर	कारागारहरुको भौतिक संरचनामा सुधार भई क्षमता विस्तारमा सहयोग पुगेको	भौतिक संरचना निर्माण कार्य बाँकी रहेको ।	१ वर्ष	आवश्यक बजेट व्यवस्थापन हुन नसकेको
कम्तीमा ३० शैय्याको अस्पताल बनाउने गरी स्तरोन्नति गर्ने ।	१२. १५ शैयाको केन्द्रीय कारागार अस्पताललाई ३० शैयामा स्तरोन्नती गर्न पहल भैरहेको ।	निरन्तर		भौतिक संरचना निर्माण कार्य बाँकी रहेको ।	१ वर्ष	आवश्यक बजेट व्यवस्थापन हुन नसकेको

३.१.१८ संस्थागत सुदृढिकरण						
विद्यमान मानव अधिकार इकाईलाई मानव अधिकार महाशाखाको रूपमा स्तरवृद्धि र क्षमता विकास । मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न मन्त्रालय तथा सुरक्षा निकायहरूमा स्थापना भएका इकाईहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने। भौतिक संरचना थप गर्ने । कर्मचारीलाई मानव अधिकार विषयमा दीर्घकालीन अध्ययन (Long Term) तथा तालिम (Short Term) को व्यवस्था गर्ने । आवश्यक जनशक्तिको आपूर्ति । मानव अधिकारसम्बन्धी पुस्तक, बुलेटिन प्रकाशन र खरिद गर्ने कार्य । त्रैमासिक तथा वार्षिक बुलेटिन तथा पुस्तक प्रकाशन । मानव अधिकार उल्लङ्घन गर्ने व्यक्तिको विवरण अद्यावधिक गर्ने मानव अधिकारसम्बन्धी वृत्तचित्र निर्माण गर्ने मानव अधिकारसम्बन्धी स्रोत केन्द्रको स्थापना । महाशाखाको भौतिक अवस्था सुधार गर्ने । महाशाखाको वित्तीय अवस्था सुधार गर्ने । Human Rights Database को स्थापना । सुरक्षा निकायहरूमा मानव अधिकारसम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापन गर्ने ।	नेपाल प्रहरीमा रहेको मानव अधिकार सेलको संख्या २१ उपत्यका स्थित महानगरीय प्रहरी परिसरहरु र जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरुमा Human Rights Nodal Officer खटाई मानव अधिकार सम्बन्धी काम भईरहेको कानून निर्देशनालय सशस्त्र प्रहरी बल प्रधान कार्यालय अर्न्तगत केन्द्रीय मानव अधिकार सेल रहेको तथा सशस्त्र प्रहरी बल महानगरीय सशस्त्र प्रहरी कार्यालय काठमाडौं र ५ वटा क्षेत्रीय मुख्यालय बाहिनीहरुमा समेत गरी जम्मा ७ वटा मानव अधिकार सेलको स्थापना भएको मानव अधिकार सम्बन्धि अभिलेख व्यवस्थापन भइरहे ता पनि Human Rights Database को स्थापना नभएको	निरन्तर निरन्तर	मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्न मन्त्रालय तथा सुरक्षा निकायहरुमा स्थापना भएको इकाइहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने कार्य निरन्तर भइरहेको । कर्मचारीलाई मानव अधिकार विषयमा तालिमहरु प्रदान भइरहेको । मानव अधिकार सम्बन्धी विभिन्न समाग्रीहरु प्रकाशन र वितरण भइरहेका । नेपाल प्रहरी र सशस्त्र प्रहरीमा मानव अधिकार सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित पारिएको ।	भइरहेको भइरहेको	निरन्तर निरन्तर	स्रोत साधनको अभाव आर्थिक स्रोत साधनको अभाव

पशुपन्छि विकास मन्त्रालय

३.१.९ खाद्य सुरक्षा (खाद्य स्वच्छता र सम्प्रभुता, स्वस्थ कृषि वस्तु उत्पादन तथा बिक्री, विवतरण र उपभोक्ता हक)

कार्ययोजनामा उल्लिखित कृयाकलाप मध्य सम्पादित कार्यहरु	प्राप्त नतिजा	सम्पादन गर्न बाँकी कार्य	बाँकी कार्य गर्न लाग्ने अनुमिनत समय	कार्यान्वयन मा देखिएका प्रमुख समस्याहरु
उद्धेश्य नं. ७ संग सम्बन्धित (क) प्रत्येक जिल्लामा पशु वधशालाको स्थापना	आर्थिक वर्ष २०७२/०७३ मा विभिन्न १३ जिल्लामा गरी जम्मा १८ जिल्लामा पशु वधस्थल निर्माण भएको । (सर्लाही, सुनसरी, काभ्रे वाग्लुङ्ग,रौतहट, कैलाली, काठमाण्डौं, झापा, ललितपुर, सुर्खेत, भक्तपुर र सिन्धुली जिल्लाहरुमा जम्मा १८ वटा)			
(ख) सवै जिल्लामा व्यवस्थित पशु हाटवजार, पशु संकलन केन्द्र र मासु पसलको स्थापना	आ.व. २०७२/०७३ मा सिरहा र झापामा २ वटा पशु हाटवजार स्थापना भएको । आ.व. २०७२/०७३ मध्यमाअंचल वाहेक ४ विकास क्षेत्रमा १/१ वटा गरी ४ वटा पशु संकलन केन्द्र स्थापना भएको । ६५ जिल्लामा यूवा लक्षित वजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम मार्फत मासु पसल सुधार कार्यक्रम संचालन भएको (मुस्ताङ्ग, मनाङ्ग, पाल्पा, दैलेख, डोल्पा, जुम्ला, कालिकोट, मुगु, हुम्ला, र वैतडी जिल्ला वाहेक बाँकी ६५ जिल्ला)			
उद्धेश्य नं. ८ संग सम्बन्धित (क) स्थानीय जातका पशुपन्छी तथा वालीनालीको उत्पादन वृद्धि गर्ने ।	स्थानिय गाई भैसींमा उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्न कृत्रिम गर्भाधान भएको, आ.व. २०७२/०७३ मा ४ लाख ५१ हजार ५० गाई भैसींमा कृत्रिम गर्भाधान भएको । पशु आहारामा सुधार गर्न ७३९५ हेक्टरमा पशु आहारा राष्ट्रिय अभियान कार्यक्रम मार्फत घाँस विकास भएको त्यसै गरी गोठ सुधार, कृषक तालिम र पशु स्वास्थ्यका कार्यक्रमहरु संचालन भएको ।			

अर्थ मन्त्रालय

उदेश्य	कार्यक्रम	जिम्मेवार निकाय	समय सिमा	२०७३ असारसम्मको प्रगति
अर्धन्यायिक निकायहरुको फौजदारी मुद्दा हेर्ने अधिकारको पुनरावलोकन गर्ने ।	-अर्धन्यायिक निकयहरुको इजलासको व्यवस्थाका लागि भौतिक पुर्वाधारको विकास । - सर्वोच्च अदालतको आदेश र नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्बाट गठित समितिको प्रतिवेदनका आधारमा विद्यमान कानूनमा परिमार्जन गर्ने ।	गृह मन्त्रालय, वन तथा भूसंरक्षण मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय	३ वर्ष भित्र	- सम्बन्धित निकायहरुबाट इजलासको व्यवस्थाका लगि कार्यक्रम प्रस्ताव भई आएपछि बजेट विनियोजन गरिने छ ।
महिला बालबालिका जेष्ठ नागरिक जनजाति दलित मधेशी अपांग पिडिएको वर्ग एवं क्षेत्रको उत्थान गर्ने ।	- लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट निर्माण तथा दायरामा वृद्धि - महिला बालबालिका जेष्ठ नागरिक जनजाति दलित मधेशी अपांग पिडिएको वर्ग र समुदायलाई सहुलियत दिन आवश्यक व्यवस्था ।	अर्थ मन्त्रालय	निरन्तर	- लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट तर्जुमा गर्ने कार्यभइसकेको छ यस अनुसार आ.व. २०७२।७३ को कुल बजेटमा महिलालाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने वजेटको अंश २२.२७ रहेको छ । आ.व. २०७३।७४ को बजेटमा त्यस्तो अंश २३.१० पुर्याइएको छ । - जेष्ठ नागरिक दलित एकल महिला अपांग लोपोन्मुख

				जाति बालबालिकालाई स्थानीय निकाय मार्फत सुरक्षा भत्ता उपलव्ध गराइने गरिएको छ । आ.व. २०७३।७४ को बजेटबाट साविकमा दिदै आएको सुरक्षा भत्ता दोब्बर गरिएको छ । - ७० वर्ष उमेर पुगेका जेष्ठ नागरिकलाई बृद्ध भत्ता र औषधि उपचार खर्च गरी मासिक रु.२ हजार उपलव्ध गराउने व्यवस्था गरिएको छ । -विपन्न नागरिक उपचार कोषबाट मुटु, क्यान्सर, मृगौला, पार्किसन्स, अलजायमर्स जस्ता रोगको उपचार खर्च दिने व्यवस्था गरिएको छ । - एकिकृत महिला स्वास्थ्य तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम आदि लक्षित वर्गसम्म पुर्याउने गरी संचालन भइरहेका छन् । -१५ वर्ष मुनिका बालबालिका तथा ७५ वर्ष माथिका जेष्ठ नागरिकहरुको मुटु रोगको निशुल्क उपचार गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । -महिला सशक्तिकरण र जागृतिका कार्यक्रम गाविस वडा तहसम्म विस्तार भएका छन् । नयाँ बन्ने शिक्षा तथा स्वास्थ्य संरचनालाई अपांग मैत्रि बनाउने कार्य निरन्तर भइरहेको छ ।

संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय

३.१.४ संस्कृति

कार्ययोजनामा उल्लिखित कृयाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरु	प्राप्त नतिजा	सम्पादन गर्न बाँकी कार्य	बाँकी कार्य गर्न लाग्ने अनुमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्याहरु
संस्कृति नीतिमा निर्देशित क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयन क्रमशः भैरहेको साथै संस्कृति नीति परिमार्जन गर्नका लागि कार्य अगाडि बढाइएको ।	सम्बद्ध जाति तथा सम्प्रदायमा आ-आफ्नो संस्कृतिको जगेर्ना गर्नमा पहुँच एवं उत्साही भएको पाइएको	कार्ययोजना अनुसार अन्य बाँकी कार्यहरु	निरन्तर	बजेट अभाव र संस्कृतिसंग सम्बन्धित अन्य गैह्र सरकारी संघसंस्था, निकाय एवं जाति/समुदायसंग समन्वयको अभाव र सँस्कृति सम्बन्धी चेतनाको अभाव देखिएको
साँस्कृतिक र प्रतिलिपि अधिकारसंग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय सन्धिहरु अन्तर्गत नेपाल रोम कन्भेन्सन, बेइजिङ्ग ट्रिटी तथा माराकेश ट्रिटीको पक्षराष्ट्र बन्नको लागि आवश्यक प्रक्रिया अगाडि बढाइएको ।	माराकेश ट्रीटीको सम्बन्धमा अर्थ मन्त्रालय, परराष्ट्र मन्त्रालयबाट सहमति प्राप्त भई प्रक्रिया अगाडी बढेको र अन्य ट्रीटीकालागि अध्ययन भैरहेको	कार्ययोजना अनुसार अन्य बाँकी कार्यहरु	निरन्तर	नेपाल सरकारका अन्तर निकाय विच सम्वयको अभाव

भाषा, लिपि र संस्कृति संरक्षणका लागि एकिकृत कार्य गर्नका लागि भाषा आयोग निर्माणका लागि प्रक्रिया अगाडी बढाइएको	भाषा आयोग सम्बन्धी ऐनको मसौदा सम्बन्धी प्रक्रिया अगाडी बढाइएको	कार्ययोजना अनुसार अन्य बाँकी कार्यहरु	निरन्तर	सम्वन्धित निकाय एवं संघसंस्था बिच समन्वयको अभाव
अभौतिक साँस्कृतिक सम्पदा अन्तर्गत परम्परागत ज्ञान, सीप र प्रविधिको संरक्षण गर्नका लागि यस क्षेत्रमा लागि परेका विभिन्न संघ संस्था, निकाय, युनेस्को अफिससंग सहकार्य गरी निरन्तर कार्यक्रम गर्दै गरिएको	सम्बद्ध जाति समुदायहरु आफ्नो संस्कृति संरक्षणकालागि जागरुक देखिएको र अर्मूर्त सम्पदाको सूचिहरु क्रमशः सूचिकरण हुँदै गरेको	कार्ययोजना अनुसार अन्य बाँकी कार्यहरु	निरन्तर	सम्बन्धीत निकाय एवं संघ संस्था बिच समन्वयको अभाव
प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदाको प्रवर्द्धनको लागि होम स्टे तथा सामुदायिक लजहरुको दिगो व्यवस्थापनका लागि विभिन्न कार्यक्रम संचालन भएको	सामुदायिक लज तथा होम स्टे प्रति आन्तरिक पर्यटक आकर्षित हुने क्रम बढेको र होम स्टे खोल्ने कार्य अन्य ठाउँमा पनि विस्तार हुँदै गएको	कार्ययोजना अनुसार अन्य बाँकी कार्यहरु	निरन्तर	स्थानीय जनता एवं समुदायहरुमा जागरुकता एवं समन्वयको अभाव

सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय

३.१.१२ समावेशी विकास

कार्ययोजनामा उल्लिखित कृयाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरु	प्राप्त नतिजा	सम्पादन गर्न बाँकी कार्य	बाँकी कार्य गर्न लाग्ने अनुमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्याहरु
मानव अधिकार सम्बन्धी सचेतना अभिबृद्धि गर्ने किसिमका लैङ्गिकमैत्री, लोककल्याणकारी सामग्री बनाई सञ्चार माध्यमहरुबाट प्रसारण ।	चेतनामूलक कार्यक्रमहरु प्रशारणबाट जनानसमा मानवअधिकार सम्बन्धी जानकारी प्राप्त भएको । चेतनामूलक कार्यक्रमहरु प्रशारणबाट जनानसमा मानवअधिकार सम्बन्धी जानकारी प्राप्त भएको ।	–	–	–
लोकतन्त्र र मानव अधिकार, लोकतन्त्रमा नागरिकको हक र राज्यको दायित्व, सार्वजनिक सेवा प्रवाह र सुशासन, कानूनी राज्य लगायतका विषयहरुमा रेडियो, टेलिभिजनमा नियमति छलफल कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने, वृत्तचित्र निर्माण गरी प्रसारण ।	नियमित छलफलबाट लोकतन्त्र र मानव अधिकार लोकतन्त्रमा नागकिको हक र राज्यको दायित्व, सार्वजनिक सेवा प्रवाह र सुशासन, कानूनी राज्य लगायतका विषयहरुमा जनचेतना अभिवृद्धि भएको	वृत्तचित्र निर्माण गरी प्रसारण ।	आगामी आर्थिक वर्ष (आ.व. २०७४।७५)	–
चलचित्र, वृत्तचित्र निर्माण गर्दा मानव अधिकारमैत्री, लैङ्गिकमैत्री, अपाङ्गमैत्री र बालमैत्री हुनुपर्ने व्यवस्था गर्ने	मानव अधिकारमैत्री, लैङ्गिकमैत्री, अपाङ्गमैत्री र बालमैत्री चलचित्रहरुलाई मात्र प्रशारण गर्न अनुमति दिइने गरेको जसबाट गलत सन्देश जानबाट रोक लगाइएको ।	—	—	—
संविधान, मानवअधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि, सर्वोच्च अदालतबाट जारी आदेश समेतका आधारमा सञ्चार माध्यम आचारसंहिता जारी गरी लागू गर्ने ।	पत्रकार आचारसंहिता २०७३ जारी भई कार्यान्वयनमा रहेको ।	—	—	—
सञ्चार माध्यमलाई मानव अधिकारको सम्मान गर्दै कार्यक्रम सञ्चालन गर्न अभिमुखीकरण ।	पत्रकार आचारसंहिता, २०७३ लागू । मानव अधिकारको सम्मान सम्बन्धी चेतना अभिबृद्धि भई मानिसको आत्मसम्मानमा ठेसलाग्ने कार्यक्रम प्रशारणमा कमी आएको ।	—	—	—
पत्रकारहरुलाई मानव अधिकार प्रवर्द्धन सम्बन्धी विषयवस्तुमा अभिमुखीकरण कार्यक्रम ।	अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालनबाट पत्रकारले पालना गर्नु पर्ने शर्तहरु बोध भई पीत पत्रकारितामा कमी आएको	—	—	—

सहकारी तथा गरिवीनिवारण मन्त्रालय

३.१.१२ खाद्य सुरक्षा (खाद्य स्वच्छता र सम्प्रभुता, स्वस्थ कृषि वस्तु उत्पादन तथा बिक्री वितरण र उपभोक्ता हक

क्र. सं	उद्देश्य	कार्यक्रम	जिम्मेवार निकाय	सहयोगी निकाय	समय सीमा	उपलब्धिहरु	कार्यान्वयन सूचक
९.	उपभोक्ता हक हित संरक्षण गर्ने	● उपभोक्ताको हक हित संरक्षणका लागि कार्य गर्ने ● उपभोक्ताको हकहितसंग सम्बन्धित संस्थाहरुलाई सहयोग गर्ने । ● उपभोक्ताको हकहितसंग सम्बन्धित जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन ● उपभोक्ता सहकारी संस्था गठन ● गुणस्तरीय सामाग्रीहरुको खरिद गरी सहकारी मार्फत सुलभ मूल्यमा गुणस्तरीय सामाग्री आपूर्ति ● बजारमा अप्रत्याशित रुपमा हुने मूल्य वृद्धिलाई रोक्न बजार अनुगमनमा जोड दिने	वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय, सहकारी विभाग, डिभिजन सहकारी कार्यालयहरु, सहकारी संस्थाहरु	अर्थ मन्त्रालय कृषि विकास मन्त्रालय जिल्ला प्रशासन कार्यालय गैरसरकारी संस्थाहरु राष्ट्रिय सहकारी संघ लि.	निरन्तर	● उपभोक्ता हकहितसंग सम्बन्धित र सामाजिक विभेद विरुद्धका सार्वजनिक सूचना प्रकाशित:२६६ पटक ● सहकारी सदस्य तथा सर्वसाधारणका हितसंग सम्बन्धी एफ.एम. प्रशारण: ८४० पटक	● उपभोक्ता हकहित संरक्षण सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम लक्षित वर्ग सम्म पुगेको हुने ● सहकारीद्वारा वितरित सामाग्रीहरुको परिमाण, गुणस्तर र मूल्य ।
३९	गरिब घरपरिवार पहिचान गरी परिचयपत्र वितरण पछि लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन मार्फत गरिवी न्यूनीकरण गर्ने	● गरिब घरपरिवारको पहिचान गर्ने ● गरिबीको मापदण्ड भित्र पर्ने परिवारलाई परिचयपत्र वितरण गर्ने ● गरिबीको परिचयपत्र बाहकलाई सेवा सुविधा सिफारिस गर्ने ● सिफारिस बमोजिमको सेवा सुविधा लक्षित वर्गमा पुगे नपुगेको अनुगमन गर्ने ● घरपरिवार गणना कार्यकोलागि प्रश्नावली फाराम तयारी तथा प्रकाशन ● गणना कार्य सञ्चालनार्थ तालिम सञ्चालन ● घरपरिवार गणना कार्य सञ्चालन	सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय जिल्ला विकास समिति	गृह मन्त्रालय गरिवी निवारण मन्त्रालय राष्ट्रिय योजना आयोग	दुई वर्ष भित्र	● २५ जिल्लाको ३,५६,४१८ गरिब घरपरिवार प्रारम्भिक रुपमा पहिचान भएको ● गरिबीको मापदण्ड तयार भएको छ र परिचयपत्र वितरणको तयारीको लागि कार्य भै रहेको ● सिफारिस गर्ने कार्यको तयारी भैरहेको ● कार्यक्रम संचालन हुन बाँकी ● प्रश्नावली तयर भै प्रकाशन भएको ● तालिम संचालन भएको ● सम्वृद्धिको निर्धारण भएको ● गरिब पहिचान भएका सम्भावित घरपरिवारको प्रारम्भिक सूची सार्वजनिक भएको ● पहिचान भएका गरिब घरपरिवारको प्रारम्भिक	● घरपरिवार पहिचानको लागि तयार गरी प्रकाशन गरिएको प्रश्नावलीको गुणस्तर ● सञ्चालित तालिम संख्या र प्रशिक्षार्थीले प्राप्त गरेको ज्ञान र सीप ● गणना भएको घरपरिवारको संख्या र प्राप्त सत्यतथ्य विवरण ● गरिब घरपरिवारको

		• Proxy mean testing विधिवाट समृद्धिको स्तर निर्धारण • जिल्ला र गाविसस्तरमा परिचयपत्र बाहकको प्रारम्भिक सूची सार्वजनिक • घरपरिवारको गुनासो तथा उजुरी सुनुवाई • अनुगमन तथा मूल्यांकन				सूची उपर गुनासो तथा उजुरी लिने कार्य अन्तिम चरणमा रहेको • अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्य नियमित	प्रारम्भिक सूची सार्वजनिक भएको नभएको अवस्था • गुनासो तथा उजुरीको सुनुवाई भए नभएको • गरिब घरपरिवारले प्राप्त गरेको परिचयपत्र • छानिएका गरिब घरपरिवारले दैनिक जीवनयापनका लागि आवश्यक सेवा सुविधा प्राप्तिको अवस्था • अनुगमन प्रतिवेदन
३.१.१२ सामाजिक सेवा र सुरक्षा (खानेपानी, उर्जा, सरसफाई, ढलनिकास, प्राकृतिक स्रोत साधनको प्रयोग, सहकारी, गरिबी, खेलकुद, सडक प्रयोग)							
३२	सामाजिक तथा आर्थिक विभेदको अन्त्य गर्ने	• सहकारी मार्फत सामाजिक विभेदको विरुद्ध जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने • आर्थिक क्रियाकलापहरुमा सदस्यहरुको समाज सहभागिता गराउने • सामाजिक विभेद विरुद्ध जनचेतनामुलक प्रचार प्रसार सामाग्रीहरुको निर्माण । • सबै सदस्यहरुलाई सहकारीमा आवद्ध गरी सहकारी तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धमा तालिम संचालन । • सहकारी मार्फत व्यावसायिकताको विकास गरी सामुहिक व्यवसाय संचालन	सहकारी तथा गरिवी निवारण मन्त्रालय, सहकारी संघ संस्थाहरु	अर्थ मन्त्रालय जिल्ला प्रशासन कार्यालय गैरसरकारी संस्थाहरु राष्ट्रिय सहकारी संघ लि.	निरन्तर	• उपभोक्ता हकहितसंग सम्बन्धित र सामाजिक विभेद विरुद्धका सार्वजनिक सूचना प्रकाशित:२६६ पटक • सहकारी सदस्य तथा सर्वसाधारणका हितसंग सम्बन्धी एफ.एम. प्रशारण: ८४० पटक	• सामाजिक विभेद विरुद्ध तयार गरी प्रचार प्रसार गरिएका जनचेतनामूलक सामाग्रीहरु • सामाजिक भेदभाव विरुद्ध तथा व्यवसाय संचालन गर्न संचालित तालिमहरु • सामूहिक रुपमा संचालनमा रहेका व्यवसाय ।

३५	सहकारी सदस्यहरुको वातावरण सम्बन्धी अधिकारबारे ज्ञान दिने ।	● सहकारी संस्थाहरुलाई वातावरणीय अधिकार सम्बन्धी जनचेतना जगाउने ● सहकारी सदस्यहरुलाई वातावरण प्रदुषण न्यूनीकरण सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गर्ने ● वातावरणीय अधिकार सम्बन्धी प्रचार प्रसार कार्य संचालन ● वातावरण संरक्षण सम्बन्धी गोष्ठी, बैठक संचालन ● न्यून वातावरण प्रदुषित प्रविधिहरुको प्रचार गर्न कार्यक्रम संचालन	सहकारी तथा गरिवीनिवारण मन्त्रालय सहकारी संघ संस्थाहरु	अर्थ मन्त्रालय	निरन्तर	चालु आ.व.मा सहकारी विभागबाट पाँच वटा सहकारी व्यवसाय प्रवर्द्धन विषयक गोष्ठी संचालन गरिएको ।	● वातावरण संरक्षण तथा वातावरणीय अधिकार सम्बन्धमा संचालित गोष्ठी प्रचार प्रसार ● सदस्यहरुले प्रयोग गरेका वातावरण अनुकूलित प्रविधिहरु
३६	सहकारी मार्फत कृषि उद्यमशीलता को विकास गर्ने	● स्थानीय प्रविधि र बजार सुहाउँदो तुलनात्मक लाभ भएका कृषि उद्यमहरुको छनौट गर्ने । ● परम्परागत कृषि प्रणालीलाई व्यावसायिक प्रणालीमा रुपान्तरण गर्ने ● तुलनात्मक लाभ भएका कृषि वस्तुहरुको छनौट ● उद्यमशीलता सम्बन्धी तालिम संचालन ● उपयुक्त छानिएका सहकारी व्यवसायहरुलाई अनुदान उपलब्ध गराउने र कृषि उद्यमहरुलाई मूलय श्रृङखलामा समावेश ।	सहकारी तथा गरिवीनिवारण मन्त्रालय सहकारी संघ संस्थाहरु	अर्थ मन्त्रालय, कृषि विकास मन्त्रालय, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, गैरसरकारी संस्था, राष्ट्रिय सहकारी संघ लि.	निरन्तर	सहकारी मार्फत कृषि उद्यमशीलता विकासको लागि सहकारी पशुपालन (गाइ, भैसी, बाखा, बंगुर, माछा) उच्च मूल्यका कृषि उपज प्रशोधन (चिया, कफि, दुग्ध,जुनार, अदुवा, अलैची, लप्सी, फलफुल आदि), महिला सहकारीद्वारा लघु खाद्य प्रशोधन (चामल, तेल, पिठो, भुजीया, पापड, चाउचाउ, विस्कुट आदि) र दलितद्वारा प्रवर्द्धित सहकारी संस्थाबाट परम्परागत पेशा आधुनिकीकरणको लागि वीउपुजी उपलब्ध गराउन मिति २०७२।७।३० गते सार्वजनिक सूचना जारी भए बमोजिम जिल्ला स्तरमा दर्ता भई डिभिजन सहकारी कार्यालय मार्फत सहकारी विभागमा प्राप्त २२८ वटा परियोजना प्रस्ताव मध्ये माथी उल्लेखित सूचना बमोजिम अनुदान प्राप्त गर्न योग्य भए नभएको एकिन गरी प्राविधिक र निर्देशन समितिबाट ५३ वटा संस्थाहरुलाई अनुदानको लागि छनौट गर्न सिफारिस सहितको निर्णय भए अनुसार कार्य सम्पादन सम्झौता भएका ५१ वटा संस्थाहरुलाई १ करोड ४५ लाख अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको ।	● कृषि उद्यमशीलता सम्बन्धी संचालन भएका तालिम, कृषि उद्यमीहरुको संख्या, परम्परागत कृषि प्रणालीबाट व्यवसायिक प्रणालीमा रुपान्तरण भएका कृषि उद्यमहरु ।
						● मुलुकभर १४६१ उपभोक्ता सहकारी संस्था लगायत कूल ३३२०१ प्रारम्भिक सहकारी संस्था दर्ता गरिएको सहकारी क्षेत्रबाट ६१२७० जना व्यक्तिलाई प्रत्यक्ष रोजगारी उपलब्ध गराइएको ● सहकारी संघ संस्थाहरु मध्ये (उपभोक्ता, कृषि, बहुउद्देश्यीय संस्था) बाट रासायनिक मल तथा बीउ विजन आपूर्ति हुँदै आएको । ● १७२४ दुग्ध उत्पादक सहकारी संस्थाबाट खास गरी ग्रामीण क्षेत्रबाट दुग्ध पदार्थ संकलन गरी	● वार्षिक विक्री प्रतिवेदन खरिद गर्न व्यक्तिहरुको विवरण, वार्षिक उत्पादन तथा प्रशोधन, कृषकहरुको आयमा वृद्धिको तथ्यांक सहकारी मार्फत प्रदत्त रोजगारीको तथ्यांक । ● सहकारीद्वारा वितरित

						स्थानीय बजार र शहर क्षेत्रमा आपूर्ति गर्नुको साथै लघु दुग्ध प्रशोधन उद्यम संचालन गरेको । ● एउटा केन्द्रिय बिउ उत्पादक सहकारी संघ सहित ४५ वटा प्रारम्भिक बीउ उत्पादन सहकारी संस्थाबाट बीउ विजन उत्पादन संकलन र बजारीकरणका काम हुँदै आएको । ● ४५ वटा जुनार उत्पादक सहकारी संस्था र एउटा केन्द्रीय संघ समेतबाट जुनार उत्पादन, प्रशोधन र ताजा जुनारको बजारीकरण गर्दै आएको । ● १७६ वटा कफि उत्पादक सहकारी संस्थाबाट कफि संकलन गरी स्थानीय स्तरमा प्रशोधन तथा कच्चा पदार्थको बजारीकरणका कम हुँदै आएको । ● ११९ वटा चिया उत्पादक सहकारी संस्था र एउटा केन्द्रीय चिया सरकारीसंस्थाबाट चिया उत्पादन प्रशोधन र बजारीकरणका काम हुँदै आएका । ● ५३ वटा उखु उत्पादक सहकारी संस्था मध्ये ५ वटा संस्थाले मीठा भेली उत्पादनको काम शुरु गरेको ● १११ वटा मौरीपालन सहकारी संस्थाबाट मह उत्पादन र बजारीकरण गर्दै आएको	खाद्य सामाग्री तथा उत्पादन सामाग्रीहरुको पारमाण, गुणस्तर र मूल्य

शहरी विकास मन्त्रालय

क्र.सं.	कार्ययोजनामा उल्लेखित क्रियाकलाप मध्ये सम्बन्धीत कार्यहरु	प्राप्त नतिजा	सम्पादन गर्न बाँकी कार्य	बाँकी कार्य गर्न लाग्ने अनुमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका मुख्य समस्याहरु
३.१.६ वातावरण तथा दिगो विकास					
	वागमती नदिको माथिल्लो तटिय क्षेत्रमा वागमती नदीको वहाव क्षेत्रलाई स्थिरता दिने कार्य समयमा भएको, वागमती नदिको पशुपति क्षेत्रभन्दा माथिल्लो क्षेत्र खुला ढलमुक्त क्षेत्र भएको	बागमती नदीको पानी गुणस्तरमा समग्र रुपमा सुधार आएको	सुन्दरघाट क्षेत्र सम्म ढल मुक्त गर्न र उपत्यकाको पाँच स्थानमा ढल प्रशोधन केन्द्र निर्माण	७ वर्ष	विभिन्न विकासको निकायहरुसंग समन्वय गर्दा गर्दै पनि एकिकृत विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा समस्या
	२१ वटा पार्कहरु वागमती नदीको छेउमा निर्माण सम्पन्न गर्ने काम भएको	वातावरण रमाइलो भएको	१३ वटा पार्कहरु वागमती नदीको छेउमा निर्माण प्रवर्द्धन गर्ने काम बाँकी	१ वर्ष	
३.१.१४ आवास (सहरी विकास र आवास)					

१.	घरवार विहिन तथा विपन्न व्यक्तिहरुलाई समुचित वसोवासको व्यवस्था	आश्रय व्यवस्था कार्यक्रम अन्तर्गत शहरी, गरीव एवं न्यून आय भएका लागि आवासको व्यवस्था र जनता आवास कार्यक्रम संचालन गरेको		निरन्तर	
२.	राष्ट्रिय आवास नीति, २०६८ को प्रभावकारी कार्यान्वयन	● मन्त्रालयबाट आएको घर संहिता र सहकारी आवासका सम्बन्धमा नीतिगत व्यवस्था हुने ● राष्ट्रिय भवन संहिता २०६० लाई समयानुकूल बनाउन नियमित रुपमा परिमार्जन गरिएको ● सो नीति कार्यान्वयन गर्नको लागि नियमित रुपमा विभागबाट विभिन्न कार्य गरिएको ।		निरन्तर	
३.	नयाँ शहर निर्माणका लागि योजना बनाउदा देखिनै विद्यालय क्षेत्र, स्वास्थ्य संस्था, खुला पार्क क्षेत्र, ढल प्रशोधन केन्द्र, सुरक्षा निकाय र पानी प्रशोधन केन्द्र आदि समेतलाई आवश्यक जग्गा छुट्टयाउने कार्यको प्रारम्भ	जग्गा एकिकरण आयोजना मार्फत तथा जग्गा खरीद मार्फत सार्वजनिक जग्गा उपलब्ध गराउने कार्य भइरहेको	योजनामा उल्लेख गरी निर्माण गर्नु पर्ने कार्यहरु निरन्तर छुट्टयाउनु पर्ने ।	निरन्तर	
४.	प्रत्येक वर्ष २५ जिल्लामा कालीगढ र निर्माण व्यवसायीको लागि तालिम सन्चालन	विभागबाट आ.व. ०७२।७३ मा १२ संघसंस्थालाई २६० वटा तालिम संचालनको लागि सहमति दिइएको डिभिजन कार्यालयहरुले नियमितरुपमा डकर्मी कम्पनीहरुलाई तालिम संचालन गर्ने गरेको		निरन्तर	
५.	भवन निर्माण संहितालाई पहिचान गर्न स्थानीय निकायको क्षमता विकास	भवन निर्माण संहितालाई पालना गर्न स्थानीय निकायको क्षमता विकासको लागि कार्यक्रम सन्चालन हुने गरेको			
६.	सांस्कृतिक महत्व झल्कने गरी अर्थमैत्री हुने गरी निर्माण गर्न प्रस्तावित भवनलाई यथोचित सहयोग र सल्लाह	विभागबाट निर्माण हुने वा निर्माणको सुपरिवेक्षण हुने भवनलाई अपांगमैत्री हुने गरी निर्माण गर्न प्राविधिक सहयोग दिने गरिएको			
७.	शहरी गरीवलाई वसोवासको व्यवस्था । यसको लागि आवास सम्बन्धी निर्देशिका तयारी	काठमाण्डौंमा अव्वस्थित गल्ली व्यवस्थित गर्न शहरी गरीव एवं न्यून आय वर्गका परिवारहरुको लागि इचंगुनारायणमा आवास निर्माण गर्ने कार्य गरिएको			
८.	राष्ट्रिय आवास नीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्दै आवास सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था गर्ने	मन्त्रालयबाट आवास घर संहिता र सहकारी आवासको सम्बन्धमा नीतिगत व्यवस्था हुँदै			
९.	जनता आवास कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने	आ.व. ०७१।७२ मा जनता आवास कार्यक्रम २५ जिल्लामा सन्चालनमा रहेकोमा ०७२।७३ मा ४२ जिल्लामा विस्तार गरिएको आ.व. ०७२।७३ मा तर्फ १२१७ मध्ये ६५१ आवास इकाइ निर्माण सम्पन्न भएको र नयाँ तर्फ १३३६ मध्ये ९८८ इकाइ आवास निर्माण भएको ।		निरन्तर	कार्यक्रम संचालन गर्न गरिब छनौट गर्न ढिलाइ हुने गरेको । यो समस्या समाधानका लागि कार्यविधि परिमार्जन गर्न तयारी गरिएको
१०.	विपद् पिडित तथा ठूला आयोजनाबाट विस्थापितलाई पुनर्स्थापना गर्ने स्थानको पहिचान र सर्भेक्षण गरी पुर्नवास कार्यक्रम सन्चालन	२०७२ साउनमा घोषित बाढी पहिरोबाट भएको विपद् घटनाबाट विस्थापितलाई पुर्नस्थापना गर्नु बाँके, बर्दिया दाङ र सुर्खेतमा सम्भावित जिल्ला देखि प्रकोप उद्धार समितिबाट प्रमाणित भएका अनुमानित २३६९० परिवारलाई तत्कालिन अवस्थामा घर मर्मत बापत रु.	घर पूर्ण रुपमा क्षति भएको तर जग्गा नभएको अनुमानित १४८८ परिवारलाई रु.१५०० का दरले किसान अनुदान	२ वर्ष	माग भए बमोजिम बजेट विनियोजन नहुनु

		५००० का दरले अनुदान उपलब्ध गराउन सम्बन्धित जिविसहरुलाई बजेट उपलब्ध गराइएको ।	उपलब्ध गराउने । अन्यत्र पनि घर जग्गा नभएको र पूर्ण रुपमा घर क्षति भएका अनुमानित ३५०७ परिवारलाई रु.२००००० का दरले अनुदान उपलब्ध गराउने ।		
११.	काठमाण्डौं उपत्यकाका हरेक वस्तीहरुमा मापदण्ड वमोजिमका बाटो पुर्याउने कार्य मानव अधिकारमा आधारित पद्धति अनुरुप अगाडि बढाउने	यस आ.व.मा २११६ कि.मि. सडक विस्तार सम्पन्न भएको	निरन्तर सालबसाली कार्यक्रम रहेको	सालबसाली	गरीव व्यक्तिको घरजग्गा हटाई कार्य गराउनु पर्ने र जग्गाको मुआब्जा नदिइने भएकोले सहमती गराउन कठिनाइ भएको
१२.	काठमाण्डौं उपत्यका भित्र हाल रहेका प्रत्येक वस्तीहरुमा मापदण्ड मुताविकको बाटो र सडक पुर्याइने र भइरहेका बाटोहरुलाई विस्तार र शहर क्षेत्र भित्र अतिक्रमणमा परेका सडकहरुलाई विस्तार गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिने	सालबसाली कार्यक्रम रहेको			
८.	भूकम्प प्रतिरोधक घर निर्माण गर्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सबै क्षेत्रका व्यक्तिको प्रतिनिधित्व हुने गरी राष्ट्रिय र क्षेत्रियस्तरमा गोष्ठि आयोजना गर्ने	• भूकम्प प्रतिरोधक घर निर्माण गर्ने जनचेतना अभिवृद्धि गराउनको लागि डिजाइन क्याटलग तयार पारी प्रकाशन एवं प्रचारप्रसार गरिएको • डिभिजन कार्यालयहरु मार्फत डकर्मीहरुलाई तालिम प्रदान गरिएको • डकर्मीहरुलाई तालिम प्रदान गर्न विभिन्न संस्थाहरुलाई अनुमति प्रदान गरिएको ।		निरन्तर	
९.	भवन निर्माण संहितालाई परिमार्जन गर्ने	• राष्ट्रिय भवन संहिता २०६० अन्तर्गतका २०२,२०३,२०४ र २०६ कोडहरु परिमार्जन भएको । १०५ र २०५ कोडहरु परिमार्जनको प्रक्रियामा रहेको • मन्त्रीपरिषदबाट स्वीकृत संहिताहरु वेवसाइटमा राखिएको		निरन्तर	
१०.	विद्यमान नगर तथा नयाँ निर्माण गरिने सहरभित्र गरिने भवन निर्माण कार्यलाई व्यवस्थित गर्न भवन निर्माण संहिता तर्जुमा	राष्ट्रिय भवन संहिता २०६० लाई समयानुकुल बनाउन नियमित रुपमा परिमार्जन गरिएको		निरन्तर	
३.१.१५ सामाजिक सेवा र सुरक्षा (खानेपानी, ऊर्जा, सरसफाई, ढल निकास, प्राकृतिक स्रोत साधनको प्रयोग, सहकारी, गरिबी, खेलकुद, सडक प्रयोग)					
११.	ढल निर्माण कार्य- ४०.०२ कि.मी. सडक निर्माण कार्य ११.०५ कि.मी. नदी नियन्त्रण कार्य-२१.३४ कि.मी.	जोरपाटी देखि गुहेश्वरीसम्म ढल मुक्त भइसकेको	ढल निर्माण कार्य-६८.९५ कि.मी. सडक निर्माण कार्य-४०.६६ कि.मी., नदी नियन्त्रण कार्य-५९.९८ कि.मी.	वि.सं. २०८० सम्म	विभिन्न विकासको निकायहरुसंग समन्वय गर्दा गर्दै पनि एकिकृत विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा समस्या

खानेपानी तथा सरसफाइ मन्त्रालय

३.१.१५ सामाजिक सेवा र सुरक्षा (खानेपानी, उर्जा, सरसफाई, ढलनिकास, प्राकृतिक स्रोत साधनको प्रयोग, सहकारी, गरिबी, खेलकुद, सडक प्रयोग)

क्र. सं	आयोजनामा उल्लिखित कृयाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरु				प्राप्त नतिजा	सम्पादन गर्न बाँकी कार्य	बाँकी कार्यगर्न लाग्ने अनुमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्याहरु
	उद्धेश्य	कार्यक्रम	समयसीमा	कार्यान्वयन सूचक				
१.	शहरी तथा ग्रामीणस्तरका जनतालाई स्वच्छ स्वस्थ र पर्याप्त खानेपानीको व्यवस्था गर्ने ।	● सबैको लागि सुरक्षित, नियमित र पर्याप्त खानेपानी उपलब्ध गराउन कार्यक्रम तर्जुमा र सञ्चालन । ● जनतालाई शुद्ध खानेपानी उपलब्ध गराउन शुद्धताको नियमित परीक्षण गर्ने । ● काठमाण्डौंबासीलाई शुद्ध खानेपानी उपलब्ध गराउन विद्यमान सार्वजनिक ढुंगेधारा, पोखरी र कुवाको संरक्षण गर्न आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गर्ने ● खानेपानीका थप स्रोतको पहिचान गर्ने र सोको प्रयोजनको योजना तर्जुमा गर्ने ● काठमाण्डौं उपत्यकामा पर्याप्त खानेपानी व्यवस्था गर्न मेलम्ची खानेपानी आयोजनाको प्रथम चरणको कार्य सम्पन्न गर्ने । ● सिंहदरवार क्षेत्रभित्र सुरक्षित खानेपानी योजना लागू गरी स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराउने । ● प्रत्येक जिल्ला सदरमुकाममा पानी परीक्षण प्रयोगशाला स्थापना	शुद्धताको परीक्षण गर्ने कार्य तत्काल प्रारम्भ गरिने एक वर्ष भित्र मेलम्ची खानेपानी तीन वर्ष भित्र ।	● खानेपानी विस्तार गरिएको क्षेत्र र परीक्षणको अनुगमन ● परीक्षणको संख्या ● आर्थिक र प्राविधिक दिइएका पोखरी, ढुंगेधारा र कुवाको संख्या ● थप स्रोतको पहिचानको संख्या र योजनाको अनुगमन ● मेलम्ची खानेपानी आयोजनाको प्रथम चरणको कार्य सम्पन्न भएको हुने ।	नेपाल भर निरन्तर २३३२ १७९२ कि.मि. सुरुङ निर्माण ७९.३५%	१७% जनसंख्या २०.६५%	३ वर्ष ३ वर्ष १ वर्ष	● न्यून बजेट ● मानव श्रोतको कमी ● भौगोलिक विकटता
२.	विभिन्न गाउँ, नगर तथा जिल्लालाई खुल्ला दिसामुक्त घोषणा गरी देशलाई नै खुला दिसामुक्त बनाउन	विभिन्न गाउँ, नगरलाई खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा गर्ने र सबै जिल्लालाई खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा गर्ने ।	तीन वर्ष भित्र	● सबै जिल्ला खुला दिसा मुक्त घोषणा भएको हुने ● दिसा मुक्त गरिएका गाउँ र नगरको संख्या	२१५० गा.वि.स., ९४ न.पा. र ३८ जिल्लाहरु	१००७ गा.वि.स., २४३ न.पा. र ३७ जिल्लाहरु	२ वर्ष	खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषित भएका स्थानहरुमा चर्पि प्रयोगलाई निरन्तरता दिइएको पाइएको
३.	सरसफाई	● सरसफाइ सम्बन्धी व्यापक रुपमा	निरन्तर	● कार्यक्रमहरुको संख्या	८ जिल्लाहरुमा		निरन्तर	

	सम्बन्धमा जनचेतना फैलाउने	जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने र क्षेत्रीयस्तरमा सचेतनामूलक कार्यक्रम वा गोष्ठी आयोजना गर्ने । ● तराई क्षेत्रमा सरसफाई सम्बन्धी बृहत सम्मेलन गर्ने । ● सरसफाई सम्बन्धी पम्प्लेट पोष्टर, भिडियो फिल्म तयार गर्ने र सोको स्थानीय भाषामा गरी प्रचार प्रसार गर्ने । ● फोहर व्यवस्थापन गर्न अन्य सरोकारवालाहरुसंग समन्वय गरी सबै नगरपालिका, जिल्ला सदरमुकाम, बजार क्षेत्र र साना सहरहरुमा समेत सफा सहर कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।		● केन्द्रबाट ३ ● क्षेत्रबाट १-१ ● जिल्लाबाट जिल्ला स्तरीय, गाविस स्तरीय तालिम अभिमुखीकरण औसत २-३ ● सरसफाई सम्बन्धी पोष्टर (मैथीली, भोजपुरी र अवधि भाषामा अनुवाद) ● सरसफाई भिडियो फिल्म मैथिली भाषामा	विशेष सरसफाई कार्यक्रम संचालनमा			
४.	प्रशोधन सहितको ढल व्यवस्थापन प्रणाली विकास गर्ने	ढलको व्यवस्था नभएका सहरी क्षेत्रमा ढलको व्यवस्था गर्ने तथा भइरहेका क्षेत्रमा ढल प्रशोधनको समेत व्यवस्था गरी संरक्षण र विस्तार गर्ने	संरक्षण र विस्तार कार्य तत्काल प्रारम्भ गर्ने र ढल नभएका सहरमा ३ वर्ष भित्र ढलको व्यवस्था गर्ने ।	● ढल निर्माणको संख्या र विस्तारको अनुगमनको संख्या दूरी आदि । ● नयाँ न.पा. जिल्ला सदरमुकामहरुमा ढल व्यवस्थापन आयोजनाहरुको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने बजेट विनियोजन	२१ स्थान ७ नपा मा सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने बजेट विनियोजन	आ.व. २०७३।७४ देखि सबै जिल्ला सदरमुकाम नपा तथा प्रादेशिक राज्यहरुमा एकिकृत ढल तथा खानेपानी आयोजनाहरु संचालनमा ल्याउने गरी बजेट विनियोजन	निरन्तर	● न्यून बजेट ● मानव श्रोतको कमी ● ढल नीतिको अभाव
५.	फोहरमैला व्यवस्थापनमा जनचेतना अभिबृद्धि गर्ने र ऐतिहासिक, साँस्कृतिक महत्वका स्थानहरुमा फोहरमैला व्यवस्थापन	● फोहरमैला व्यवस्थापनमा जनचेतना अभिवृद्धि ● सहरी फोहरमैला व्यवस्थापन र त्यसको स्रोतमा नै व्यवस्थित एवं नियन्त्रण गर्न वस्ती १० वटा नगरपालिका र सहरी क्षेत्रमा कार्यक्रम आयोजना गर्ने र सरकारी, निजी तथा गैरसरकारी संस्थालाई यस कार्यमा सहभागिता गराउन आवश्यक नीतिगत व्यवस्था ● फोहरमैला व्यवस्थापन न्यूनीकरण तालिम	आ.व. ०७१।७२ देखि प्रारम्भ गरी ती वर्ष । आ.व.०७०।७१ देखि प्रारम्भ गरी प्रतिवर्ष ५ वटाका दरले तीन वर्ष	● ८५ वटा तालिम आयोजना गरिसकिएको हुने । ● १५ वटा श्रव्यदृश्य सामाग्री निर्माण भएको हुने ● तीन वर्षसम्म २१० वटा सूचना प्रवाह भएको हुने ● तीन वर्षसम्म ३० वटा व्यक्ति, संघ, संस्था, पुरस्कृत भइसकेको हुने ● तीन वर्षसम्म ४५ वटा सामाग्री	१४०० भन्दा बढी सरसफाई सम्बन्धी जनचेतना फैलाउने तालिम समाप्त	१९% जनसंख्यामा आधारभूत स्तरको सरसफाई सुविधा पुर्‍याउन बाँकी	३ वर्ष	● जनचेतनाको अभाव ● ग्रामिण क्षेत्रमा व्याप्त गरीवि र अशिक्षा ● सहरी सुकुम्वासी

	नमूना परियोजना अध्ययन अनुसन्धान तथा विकास गर्नु	आयोजना र फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी टेलिविज्ञापन तथा श्रव्यदृश्य सामाग्री निर्माण तथा प्रसारण । ● फोहरमैलासम्बन्धी सन्देशमूलक सूचना प्रवाह । फोहरमैला व्यवस्थापनमा विशेष योगदान पुर्‍याउने व्यक्ति, संघ संस्था तथा नगरपालिकालाई सम्मान तथा पुरस्कार वितरण । ● फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी शिक्षा तथा सञ्चार सामग्री निर्माण र प्रदर्शनी		निर्माण र प्रदर्शनी भइसकेको हुने				
६.	ऐतिहासिक, सांस्कृतिक महत्वका स्थानहरुमा एकीकृत फोहरमैला व्यवस्थापन नमूना परियोजना अध्ययन निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने ।	एकीकृत फोहरमैला व्यवस्थापन नमूना परियोजना अध्ययन निर्माण तथा सन्चालन गर्ने	आ.व. ०७१।७२ देखि प्रारम्भ	तीन वर्षसम्म ११ वटा परियोजनाको अध्ययन, निर्माण र सञ्चालनमा भएको हुने ।	अध्ययनको क्रममा सामाजिक सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय महत्वमा ६ ताल (फेवा, रारा, वेगनास, तिलिचो र सेफोक्सुण्डो) तथा ११ नदीहरु (सिर्सिया, ट्यांग्रा, पूर्वि राप्ती, नारायणी, तिनाउ र कैलाली नाला) को वातावरणीय व्यवस्थापनको कार्यको लागि आ.व. ०७३।७४ देखि बजेट विनियोजन ।	निरन्तर	निरन्तर	

संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय

कार्ययोजनामा उल्लेखित क्रियाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरु/क्रियाकलापहरु	प्राप्त नतिजा	सम्पादन गर्न बाँकी कार्य	बाँकी कार्य गर्न लाग्ने अनुमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्या
जतिय भेदभाव तथा छुवाछुत (कसुर सजाय) ऐन, २०६८ अन्तर्गतको नियमावली बनाउने ।	● जातिय भेदभाव तथा छुवाछुत (कसुर सजाय) नियमावली तर्जुमाको चरणमा रहेको ● सन २००४ देखि २०१६ सम्मको ICERD को एकिकृत को प्रगति प्रतिवेदन तयार गरी परराष्ट्र मन्त्रालय मार्फत UN मा पठाएको ।	प्रक्रियामा रहेको	२ हप्ता	

ILO Convention 169 को कार्यान्वयनको लागि बनेको राष्ट्रिय कार्ययोजनालाई नेपाल सरकारबाट अनुमोदन गरी सो बमोजिम मौजुदा कानूनको पुनरावलोकन गरी परिमार्जन वा नयाँ कानूनको तर्जुमा ।		हालसम्म कार्ययोजना नबनेको		
आदिवासी/जनजातिको अधिकार संरक्षण गर्ने सम्बन्धी ILO Convention 169 को कार्यान्वयनको लागि तयार भएको राष्ट्रिय कार्ययोजनालाई नेपाल सरकारबाट अनुमोदन गरी स्वीकृत गर्ने, कानूनको पुनरावलोकन गरी परिमार्जन गर्ने वा नयाँ कानून तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने र		हालसम्म कार्ययोजना नबनेको		
पिछडिएको समुदाय/क्षेत्रलाई विकासको मूलधारमा ल्याई उनीहरूको आर्थिक, सामाजिक, मानवीय तथा साँस्कृतिक अधिकार र अवसरहरूमा न्यायोचित पहुँच सुनिश्चित गरी उनीहरूको जीवनस्तरमा सुधार गर्ने ।	• पिछडिएको समुदायको विकासको लागि मन्त्रालयले जिविस, नगरपालिका र गाविसको श्रोत विनियोजन तथा श्रोत परिचालन कार्यविधिमा न्यूनतम ३५ प्रतिशत बजेट विनियोजन गरी विकास गर्ने व्यवस्था उल्लेख भएको र सोही अनुसार कार्यक्रम कार्यान्वयन आएको । • २४७ वटा नपामा महिला नगर समन्वय समिति र अपाङ्ग नगर समन्वय समितिको उपाध्यक्ष नियुक्ति गरीएको ।	निरन्तर	निरन्तर	
लैङ्गिक हिंसा अन्त्य तथा महिलाहरुको मानव अधिकार संरक्षण सम्बन्धमा भएका कार्यहरु	१.लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण एवं लैङ्गिक हिंसा अन्त्य सम्वन्धी तालिममा ७५ वटा जिल्लाबाट जम्मा १०,५५३ सहभागीहरु रहेकोमा ४३४८ महिला सहभागीहरु रहेको । तालिमको प्रगति निम्न अनुसार रहेको छ, • जिल्लामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) कार्यक्रमलाई प्रभावकारी ढंगबाट कार्यान्वयनबाट जिल्ला विकास साझेदारहरुको क्षमता विकास भएको । • स्थानीय निकायहरुले महिला, बालबालिका तथा बञ्चितीमा परेको समुदायहरुलाई विकासको मूलप्रवाहमा ल्याउन यी वर्गहरुको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन प्रक्रियामा सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्न सक्षम भएका छन । • स्थानीय निकायको योजना प्रक्रिया लगायत आयोजनाहरुमा लैससास मूल प्रवाहीकरणका विषयले स्थान पाउन थालेको • लैंगिक समानता तथा सामाजिक समोशीकरण नीति, सोका लक्ष्य ,उद्धेश्य, नीति, रणनीति, कार्यनीति तथा कार्यान्वन र अनुगमनका संयन्त्रहरु, लैंङ्गिक हिंसाका अवधारणागत तथा कानूनी व्यवस्थाहरु, संयुक्त राष्टसंघका प्रस्ताव नं. १३२५ र १८२० का व्यवस्था, सुरक्षित र मर्यादिन वैदेशिक रोजगार चक्र तथा वैदेशिक रोजगारमा महिला हिंसाका विषयमा जानकारी गराएको • लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट तथा कार्यक्रम निर्माण र सो को लेखाजोखा गर्ने विधि, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशी वजेट निर्माण तथा मापनका विधि तथा सूचकका बारेमा	निरन्तर	निरन्तर	

	जानकारी गराएको । ● स्थानीय निकायको लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी वजेट परिक्षणका विधि बारे जानकारी गराएको । ● स्थानीय निकाय मार्फत हुने विकास निर्माण तथा सेवा प्रवाह कार्य लैङ्गिक दृष्टिले संवेदनशील र समावेशी बनाउन सहयोग पुगेको । ● स्थानीय निकाय मार्फत लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति २०६६ जारी गरिएको जस अनुसारका लैससासका विषयहरुलाई स्थानीय निकायको योजना प्रक्रिया, स्थानीय निकायको संरचना, कार्य प्रक्रिया र क्रियाकलापलाई संस्थागत गर्दै लगिएको । ● दलित , महिला , आदिवासी जनजाती तथा वालवालिकालाई राज्यको मूलधारमा समावेश गर्नमा जोड दिदै आएको । ● वालमैत्री स्थानीय शासन तथा वाल अधिकार, वालमैत्री स्थानीय शासनका रणनीति, खुड्किलाहरु, कार्यविधि, यो कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने संयन्त्र आदिका वारेमा जानकारी प्रदान गरिएको । ● लैङ्गिकता र सामाजिक समावेशीकरणका कुरा सहित बालमैत्रि स्थानीय शासन २०६८ जारी गरिएको । ● स्थानीय निकाय, विषयगत कार्यालय, गैसस मार्फत हुने विकास निर्माण तथा सेवा प्रवाह कार्य लैङ्गिक दृष्टिले संवेदनशील र समावेशी बनाउने तथा स्थानीय निकाय मार्फत हुने विकास निर्माण तथा सेवा प्रवाह कार्य लैङ्गिक दृष्टिले संवेदनशील र समावेशी बनाउने कार्यमा सहयोग गर्दै आएको । २. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण एवं लैङ्गिक हिंसा अन्त्य सम्वन्धी जिल्ला स्तरीय प्रशिक्षण स्रोत पुस्तक दस हजार थान प्रकाशन गरी ७५ जिल्लाहरुमा वितरण गरीएको र स्थानीय तहमा यस विषयमा जनचेतना जगाउने कार्यक्रम संचालन हुदै आएको, ३. जिल्लाहरुमा १६ दिने लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्न जनचेतना जगाउने कार्यक्रम स्थानीय तहमा संचालन गरी यस विषयमा जनचेतना जगाउने कार्यक्रम भएको, ४. आ.व. २०७१/०७२ मा स्थानीय तहमा लैङ्गिक सशक्तिकरण तथा सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा स्रोत व्यक्ति तयार गर्न क्षेत्रीय स्तरमा प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम संचालन गरी विभिन्न जिल्लामा स्रोत व्यक्ति तयार गर्ने कार्य भएको छ, साथै उक्त कार्यक्रमलाई आ.व. २०७२/७३ मा समेत निरन्तरता दिईएको छ । ५. महिला, बालबालिका तथा समाजमा रहेका विपन्न वर्गहरुको सामाजिक तथा आर्थिक सशक्तीकरण गर्नका लागि संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले सबै स्थानीय निकायहरुमा सामाजिक परिचालनको कार्यक्रम संचालन गर्दै आईरहेको छ । सामाजिक परिचालन कार्यक्रम संचालनको लागि परिचालित ४७०९ सामाजिक परिचालकहरु मध्ये ३०४९ महिला रहेको छ । यि सबै सामाजिक परिचालकहरुले गाविस, नगरपालिकाहरुमा जनचेतना जगाउने विभिन्न विषयमध्ये लैङ्गिक हिंसा अन्त्य,			

	बाल विवाह नियन्त्रण, छाउपडी, नागरिकता , सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम, स्थानीय तहको विभिन्न विकास प्रक्रिया, गरिबीको अन्तर्रनिहित कारण आदि बारेमा जनचेतना जगाउने एवं आर्थिक विकासको लागि आयअर्जन सम्वन्धी तालिम एवं सिप विकास गर्ने कार्यक्रम संचालन गर्न सहजीकरण गर्दै आएको, ६. मन्त्रालयले स्थानीय नागरिक विशेषत महिला एवं पछाडि परेको वर्गको विकास गर्न सबै गाविस र नगरपालिकाहरुमा सामाजिक परिचालनको कार्यक्रम संचालन गर्दै आएको छ । जसमा विभिन्न गाविसमा गरी जम्मा १०९७६ नागरीक सचेतना केन्द्रहरु स्थापना भई संचालनमा रहेको छ । यस केन्द्रमा सामाजिक आर्थिक रुपमा विपन्न वर्ग एवं ८७.७ प्रतिशत भन्दा बढि महिलाहरुको सहभागिता रहेको छ । यस केन्दको पदाधिकारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्न, सामाजिक कुरीति जस्तै बालविवाह, छाउपडी रोकथाम जस्ता विभिन्न विषयमा नियमित रुपमा जनचेतना जगाउने कार्य हुदै आएको छ । जनचेतना जगाउने विभिन्न विषयमध्ये लैङ्गिक हिंसा अन्त्य, बाल विवाह नियन्त्रण, छाउपडी, नागरिकता , सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम, स्थानीय तहको विभिन्न विकास प्रक्रिया, गरिबीको अन्तर्रनिहित कारण आदि बारेमा जनचेतना जगाउने एवं आर्थिक विकासको लागि आयअर्जन सम्वन्धी तालिम एवं सिप विकास कार्यक्रम हुदै आएको, ७. लैङ्गिक सशक्तिकरण तथा सामाजिक समावेशीकरणका एवं लैङ्गिक हिंसा अन्त्य गर्न सबै गाविस र नगरपालिकाहरुमा कार्यरत सामाजिक परिचालकको तालिम प्याकेजमा लैङ्गिक सशक्तिकरण तथा सामाजिक समावेशीकरणका एवं लैङ्गिक हिंसा अन्त्य, छाउपडी रोकथाम, बाल विबाह नियन्त्रण सम्वन्धी विषयबस्तुलाई प्राथमिकता दिई यस क्षेत्रमा स्थानीय तहमा जनचेतना जगाउने कार्य हुदै आएको, ८. यस चालु आ.व. २०७१/०७२ देखि मन्त्रालयबाट ७२ जिल्ला विकास समिति र १६५ नगरपालिकाहरुको स्थानीय निकाय लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट तर्जुमा एवं परीक्षण गरी स्थानीय निकायहरुले संस्थागत एवं कार्यक्रमको लैङ्गिक लेखाजोखा गरी लैङ्गिक सशक्तिकरण एवं मूलप्रवाहीकरण गर्नमा जोड दिदै आएको ।			
बालमैत्री स्थानीय शासनको प्रवर्द्धन गर्ने	१. सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले सबै जिल्लाहरुमा स्थानीय निकायहरु मार्फत बाल मैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम संचालन गरी बाल अधिकार संरक्षण गर्ने कार्य हुदै आएको । २. सबै स्थानीय निकायहरुमा वालमैत्री स्थानीय शासन सम्वन्धी जानकारी हासिल भएको छ । वाल अधिकार, वालमैत्री स्थानीय शासनका रणनीति, खुड्किलाहरु, कार्यविधि, यो कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने संयन्त्र आदिका वारेमा जानकारी प्राप्त भएको छ । लैङ्गिकता र सामाजिक समावेशीकरणका कुरा सहित बालमैत्रि स्थानीय शासन रणनीति २०६८ समेत समावेश गरिएकाले अझ बढी समावेशी बनेको छ । ३. बालबालिका सम्बन्धी कार्यक्रम सबै जिल्ला, नगरपालिकाहरुमा बालमैत्री स्थानीय शासनलाई विस्तार तथा सुदृढीकरण हुदै आएको छ । ४. जिल्ला, नगर, गाविस, सामाजिक परिचालक, वडा नागरिक मंच, बाल समूह, बाल संजाल, नागरिक सचेतना केन्द्रलाई बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी क्षमता विकास	निरन्तर	निरन्तर	

	कार्यक्रम संचालन हुदै आएको छ । ५.वार्षिक योजना तर्जुमामा बालबालिकाको आवाज समेट्न बार्षिक बाल भेला संचालन भई बालबालिकाको कार्यक्रम संचालन गदै आएको छ । बालबालिकाको विषयहरुलाई आवधिक तथा वार्षिक योजना तर्जुमामा समावेश गर्ने कार्य भएको छ । ६.स्थानीय निकायहरुले महिला, बालबालिका तथा बञ्चितीमा परेको समुदायहरुलाई विकासको मूलप्रवाहमा ल्याउन यी वर्गहरुको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन प्रक्रियामा सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गदै आएको छ । ७.स्थानीय निकाय श्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधिमा महिला, बालबालिका र अन्य बञ्चितिकरणमा परेका समुदायको लागि विनियोजन गर्न तोकिएको बजेट तोकिएकै समुहको लागि विनियोजन र खर्च गर्न व्यवस्था भएको र सोही अनुसार स्थानीय निकायहरुमा कार्यक्रम संचालन गर्दै आएकोछ ८. महिला, बालबालिका तथा समाजमा रहेका विपन्न वर्गहरुको सामाजिक तथा आर्थिक सशक्तीकरण गर्नका लागि मन्त्रालयले सबै स्थानीय निकायहरुमा सामाजिक परिचालनको कार्यक्रम संचालन गर्दै आईरहेको छ । सामाजिक परिचालकहरुले लैङ्गिक हिंसा अन्त्य, बाल विवाह नियन्त्रण, छाउपडी, नागरिकता, सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम, स्थानीय तहको विभिन्न विकास प्रक्रिया, गरिबीको अन्तर्रनिहित कारण आदिका बारेमा जनचेतना जगाउने एवं आर्थिक विकासको लागि आयअर्जन एवं सिप विकास सम्वन्धी तालिम कार्यक्रम संचालन गर्न सहजीकरण गर्दै आएका छन । सामाजिक परिचालकले नागरिक सचेतना केन्द्र, वडा नागरिक मञ्च र एकीकृत योजना तर्जुमा समितिहरुलाई बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी जानकारी गराउने, समुदाय र गाविसमा बालमैत्री स्थानीय शासनलाई संस्थागत गराउने,वडा नागरिक मञ्च, एकीकृत योजना तर्जुमा समिति र गाविस परिषद्मा बालवालिका र विपन्न वर्गको प्रतिनिधित्व गराउने, साझेदार संस्थाहरुको कार्यक्रममा बालमैत्री स्थानीय शासन सम्बन्धी विषयहरु समावेश गर्न समुदायलाई सहयोग गर्ने, बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनको लागि वकालत र पैरवी गर्ने, स्थानीय निकायसंग समन्वय गर्ने आदि कार्य गर्दै आएको छ । ९.बालमैत्री स्थानीय शासन कार्यान्वयनमा स्थानीय निकाय अन्तर्गत स्थापना भएका नागरिक सचेतना केन्दहरुले बालवालिकाको विकास सम्बन्धी महत्व वुझाउन जनचेतना जगाउने, बालवालिका मुद्धाहरु स्थानीय योजनामा समावेश गर्न सहभागितामूलक औजार विधिको (सामुदायिक सूचना पाटी, समस्याको रुख, आदि) प्रयोग गर्ने, बालवालिका सम्बन्धी जानकारीमूलक तथा प्रचारप्रसार सामग्रीहरु वितरण गर्ने, समुदायमा हुने बाल हिंसा सम्बन्धी घटनाहरुको बारेमा छलफल, रोकथाम र सचेतना अभिबृद्धि गर्ने, कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने जस्ता कार्यहरु गर्दै आएको छ ।			

उर्जा मन्त्रालय

३.१.१५ सामाजिक सेवा र सुरक्षा (खानेपानी, ऊर्जा, सरसफाइ, ढल निकास, प्राकृतिक सोध साधनको प्रयोग, सहकारी, गरिबी, खेलकुद, सडक प्रयोग) सामाजिक सेवा र सुरक्षा

सि. नं.	कार्ययोजनामा उल्लिखित कृयाकलाप मध्ये सम्पादित कार्यहरु	प्राप्त नतिजा	सम्पादन गर्न बाँकी कार्य	बाँकी कार्य गर्न लाग्ने अनुमानित समय	कार्यान्वयनमा देखिएका प्रमुख समस्याहरु
१	विद्युतीय ऊर्जा नपुगेको क्षेत्रको पहिचान ।	७४% जनतामा विद्युत उर्जामा पहुँच	पहुँच नपुग २६ % स्थानमा पुर्‍याइने ।	आगामी छ वर्षमा जनतामा विद्युतको पहुँच पुग्ने ।	बजेट ,कार्यान्वयनमा ढिलाई
२	तथ्याङ्क सङ्कलन गरी जलविद्युत उत्पादन सम्भाव्य क्षेत्रको Mapping गरी Profile तयार ।	कार्य भईरहेको	कार्य प्रारम्भ भएको	तीन वर्षभित्र WECS ले Basin Plan बनाउने ।	बजेटको अभाव ।
३	ग्राहक/सेवाग्राही समूहहरूको प्रक्षेपण ।	४ लाख	१ लाख ५० हजार ग्राहक	०७२/७३ अषाढ मसान्तसम्म	समयमा चाहिने समान तथा आवश्यक जनशक्तिको अभाव।
४	ग्रामीण विद्युतीकरण कार्यक्रम सञ्चालन ।	७५ जिल्ला	७४ जिल्ला	सोलुखूम्बूमा बाँकी	विद्युत लाईन भएपनि नेपाल विद्युत प्रधिकरणको प्रसारण लाईनको पहुँच नभएको।
५	स्थानीयस्तरमा स्थापित उद्योगलाई विद्युत आपूर्ति	२०८घण्टा विद्युत आपूर्ति भईरहेको	४ घण्टा बाँकी	आगामी २ वर्षमा	माग र आपूर्ति सन्तुलन मिलाउन समस्या ।
६	स्थानीयस्तरमा बढी रोजगार दिने उद्योगलाई सहुलियत प्रदान ।				यो उर्जा मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र भित्र नपर्ने
७	उद्योग स्थापनालाई प्रोत्साहन ।	निजी क्षेत्रबाट उर्जा उद्योग स्थापना भईरहेको	-	-	निजी क्षेत्रका समस्याहरु हटाउने कार्य भइरहेको ।
८	विद्युत आपूर्तिको सुनिश्चितता ।	१ वर्षमा सुनिश्चित ।	सुख्या याममा केही स्थानमा ४ घण्टा ।	२ वर्ष ।	माग र आपूर्ति सन्तुलन
९	ऊर्जासम्बन्धी सूचना र तथ्याङ्कहरू सामाजिक छलफलमा ल्याई, सार्वजनिक सुनुवाईको व्यवस्था ।	जल तथा ऊर्जा आयोग ,विद्युत विकास विभाग र नेपाल विद्युत प्राधिकरणको website मा राखिएको	सार्वजनिक सुनुवाई हुन बाँकी	आगामी वर्षदेखि	बजेट अभाव ।
१०	जलविद्युतसँग सम्बन्धित सूचनाहरू सक्रियतापूर्वक (Proactively) सार्वजनिक ।	जल तथा ऊर्जा आयोग ,विद्युत विकास विभाग र नेपाल विद्युत प्राधिकरणको website मा राखिएको	सार्वजनिक सुनुवाई हुन बाँकी	आगामी वर्षदेखि	बजेट अभाव ।
११	लोडसेडिङ्गको सूचना तथा कुनै कारणवश विद्युत आपूर्ति बन्द हुने भएमा सोको जानकारी समयमा नै सार्वजनिक	अभ्यास गरिएको लोडसेडिङ्गको तालिका आउने गरेको ।	-	-	-

१२	सबै खाले ऊर्जाको स्रोतको पहिचान गरी उत्पादन, वितरण र उपभोग गर्ने ।	जल विद्युत र सौर्य ऊर्जाको पहिचान भएको	-	-	-
१३	आयोजना क्षेत्रमा बसोवास गर्ने बासिन्दालाई विद्युत लगानी र उपभोगमा प्राथमिकता दिई स्वामित्व भाव जगाउने कार्यक्रम	आयोजना क्षेत्रका बासिन्दालाई १०% शेयर दिने मान्यता स्थापित	कार्यान्वयन भईरहेको	कार्यान्वयन भईरहेको	जनतासँग धेरै पैसा नभएको ,दलाल /ठगको बिगबिगी रहेको
१४	लगानी गर्न आवश्यक रकमको लागि स्थानीय वित्तीय सेवामा पहुँच पुऱ्याउने क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम ।	-	-	-	-
१५	ग्रामीण विद्युतीकरणको लागि नेपाल सरकारले थप बजेट विनियोजन गर्ने नीति लिने कार्यक्रम ।	प्रत्येक वर्ष १००% वृद्धि हुँदै गएको	-	-	-

शिक्षा मन्त्रालय

क. सं.	उद्देश्य	कार्यक्रम	जिम्मेवार निकाय	समय सीमा	प्रगति विवरण
१	राष्ट्रिय साक्षरता अभियानलाई साक्षर नेपाल अभियान नामक नयाँ लक्ष्य र संयन्त्रका साथ कार्यान्वयन गर्ने ।	•प्रौढ निरक्षरहरुलाई साक्षरता र सीप सिकाउने । • सीप सिकेका विशेषतः महिलाहरुलाई आयआर्जनका काममा लाग्न प्रोत्साहन गर्ने ।	अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र, शिक्षा विभाग	निरन्तर	•चालु आ.व. ०७२/७३मा साक्षर घोषित २० जिल्लामा प्रति सामुदायिक अध्ययन केन्द्र १० कक्षा र अन्य जिल्लामा २ कक्षाका दरले निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन भैरहेको । • २१५१ सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरु मार्फत आय आर्जन, समूह गठन आदिको कार्यलाई निरन्तरता दिइने ,जसमा सम्पुर्ण महिला हुने र दलित ,गरिब, जनजाती आदिलाई प्राथमिकता दिइने । •३ महिनाको आधारभूत साक्षरता पूरा गरेका नवसाक्षरहरुलाई निरन्तर शिक्षाको अवसर दिलाउन यस वर्ष १२००० प्रौढहरुलाई निरन्तर शिक्षाको कक्षा संचालन भएको । जसबाट २,४०,००० जना नवसाक्षर प्रौढले निरन्तर शिक्षा पुरा गर्न सकिने । •माथिका कार्यका लागि जिशिअहरुलाई अभिमुखिकरण गरि जिल्लामा अख्तियारी पठाइएको तथा प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको । •निरन्तर शिक्षाका ६९४५ वटा कक्षाहरु १४६०१० जनाका लागि ७५ वटै जिल्लाहरुमा साअके मार्फत सञ्चालन भइरहेका जसमा अधिकांस नवसाक्षर र महिलाहरुको सहभागिता देखिएको । तह एक र तह दुइको पाठ्यपुस्तक पठाइएकोमा अधिकांसले तह दुइको पाठ्यपुस्तक नै प्रयोग गरेको पाइयो । जसमा पुरुषहरुको सहभागिता न्युन देखिएको । •३० वटा बैकल्पिक विद्यालयवाट निमावि तहका सहभागिहरुले पढ्ने अवसर प्राप्त गरेका जसमा महिला, दलित, जनजाती आदिलाई उच्च प्राथमिकता दिइएको । •चालु आ.व. ०७२/७३ मा साक्षर घोषित २९ जिल्लामा प्रति सामुदायिक अध्ययन केन्द्र १० कक्षा र अन्य जिल्लामा २ कक्षाका दरले निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रम सञ्चालन भएको प्रगति आउने क्रम जारी रहेको । •२१५१ सामुदायिक अध्ययन केन्द्रहरू मार्फत आय आर्जन, समूह गठन आदिको कार्यलाई निरन्तरता दिइरहेको ,जसमा सम्पुर्ण महिला हुने र दलित ,गरिब,जनजाती आदिलाई प्राथमिकता दिएको । •निरन्तर शिक्षाका ६९४५ वटा कक्षाहरु १४६०१० जनाका लागि ७५ वटै जिल्लाहरुमा

					साअके मार्फत कक्षा सञ्चालन भएका जसमा अधिकांस नवसाक्षर महिलाहरूको सहभागिता देखिएको । जसमा पुरुषहरूको सहभागिता न्युन देखिएको । प्रगतिहरूआउने क्रम जारी रहेको । •अनौपचारीक शिक्षाको शैक्षिक ढाँचा तथा राष्ट्रिय योग्यता प्रारूप तयारीका सम्वन्धमा सुझाव सङ्कलनकार्य डोटी र मोरङमा सम्पन्न भएको ।
२	गुणस्तरीय माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९–१२) को अवसर विस्तार गर्दै निःशुल्क माध्यमिक शिक्षाको पहुँच स्थापित गर्ने ।	•लक्षित वर्गमा निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९–१२) को पहुँच विस्तार गर्ने । •एकीकृत माध्यमिक शिक्षाका लागि संस्थागत संयन्त्रको कानूनी व्यवस्था गर्ने •वैकल्पिक शैक्षिक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने । •सिकाईमा कम्प्युटरको प्रयोग बिस्तार गर्ने । •गुणस्तरीय शिक्षाकालागि बिद्यालय तहसम्म इन्टरनेटको बिस्तार गर्ने । •राउटे, बादी समुदाय र सुकुम्बासी तथा घुमन्ते समुदायका बालबालिकाको •शिक्षामा पहुँच बढाउने	शिक्षा विभाग	यथाशीघ्र	•७५५३ जना मुक्त कम्लहरीका लागि छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने लक्ष्य रहैकोमा ३९२२ ले प्राप्त गरे । •.मुक्त कम्लहरीका लागि १७ स्थानमा छात्रावास सञ्चालन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा १४ स्थानमा छात्रावास सञ्चालन भएको •७०६६ जनालाई द्वन्द्व पिडित छात्रवृत्ति वितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ३५३२ जनाले प्राप्त गरे । •९९ जना शहीदका छोराछोरीका लागि छात्रवृत्ति वितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ३४ जनाले प्राप्त गरे । •४८२ जना हिमाली छात्रावासका विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति (दुर्गम)लक्ष्य राखिएकोमा ४०१ जनाले प्राप्त गरे । •४००जना फिडर छात्रावासका विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति वितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ३३५ जनाले प्राप्त गरे । •५०८जना नमूना विद्यालयका विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति वितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ३३३ जनाले प्राप्त गरे । •२२०जना हिमाली आवासिय विद्यालय छात्रावासका विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति वितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा २२० जनाले प्राप्त गरे । •हिमाली आवासिय छात्रावास,फिडर छात्रावास र नमुना विद्यालय सञ्चालन र व्यवस्थापनको लागि रकम निकासा भएको । •६०२८९ जनालाई माध्यमिक शिक्षा छात्रवृत्ति (कक्षा ८ देखि १०) वितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ४९०६३ जनाले प्राप्त गरे । •८१४०१ जना दलित छात्रवृत्ति (कक्षा ९–१०)वितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ६८७६३ जनाले प्राप्त गरे । •७१३३ जना अपांग छात्रवृत्ति (कक्षा ९–१०) वितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा २५२५ जनाले प्राप्त गरे । •१५४०९ जना लोपोन्मुख तथा अति सिमान्तकृतका लागि छात्रवृत्ति (मुक्त कमैया, हलिया, चरुवा र वादीका सन्ततीलाई समेत) वितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा १०८९३ जनाले प्राप्त गरे । •२३४ जना लक्षित समूहलाई उच्च माध्यमिक तहमा अध्ययनरत विज्ञान विषयका विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति वितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ५७ जनाले प्राप्त गरे । •६०९०७ जना तराईका पिछडिएका दलित र समिान्कृत वर्गका कक्षा ११ र १२मा अध्ययनरत छात्राहरुका लागि रामनारायण मिश्र विषेश छात्रवृत्ति वितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ८१४३ जनाले प्राप्त गरे । •७५२१९१ जनालाई निःशुल्क पाठ्यपुस्तकका लागि विद्यालयहरुलाई अनुदान (प्रति विद्यार्थी लागतका आधारमा कक्षा ९–१० मा अध्ययनरत विद्यार्थीका लागि) वितरण गर्ने

					लक्ष्य रहेकोमा ६३९००८ जनाले प्राप्त गरे । •१८२७८४ जनालाई निःशुल्क पाठ्यपुस्तक समेत निशुल्क शिक्षा प्रदान गर्नका लागि विद्यालयहरुलाई अनुदान (प्रति विद्यार्थी एकाइ लागतका आधारमा कक्षा ११–१२ मा अध्ययनरत सबै छात्रा तथा दलित विद्यार्थीका लागि) बजेट ब्यवस्था भएकोमा १०५५८९ जनाले प्राप्त गरे । •शिक्षा ऐन २०२८ को आठौं संशोधन स्वीकृत भएको । •३५ वटा प्रौढ विद्यालय माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९–१०) संचालन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा १३ वटा सञ्चालनमा रहेका । •८४ वटा खुला विद्यालय (कक्षा ९–१० संचालन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ८४ वटै सञ्चालनमा रहेका । •२७६ वटा अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय (कक्षा १–८) संचालन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ४८ वटा सञ्चालनमा रहेका । •१००० जनालाई निम्न माध्यमिक तथा माध्यमिक तहका शिक्षकहरू (कम्प्युटर सञ्चालनमा रहेका विद्यालयहरूबाट) लाई आवश्यकता अध्ययनका आधारमा ICT क्षमता विकास सम्बन्धी Customized Training Package १० दिने तालिम प्रदान गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ३५९ जनालाई दिइएको । •५०० जनालाइ ICT Pedagogy intigreated क्षमता तालिम टिपिडी खाकामा सञ्चालन गरिएको । •५ वटा शै ता के हरुमा सूचना तथा सञ्चार प्रविपधि सम्वन्धी तालिम तथा ICT Hub स्थापनाको लागि ICT Lab स्थापना गरिएको । •२०० विद्यालयहरुका लागि कम्प्युटर कक्षा ल्याब सुदृढीकरण र Connectivity का लागि अनुदानको ब्यवस्था भएको । •३४ जना राउटे, बादी, मुसहर, चेपागं लगायत पछाडि परेका वर्गका बालबालिकाहरुको लागि बिशेष शैक्षिक कार्यक्रम संचालन भएको • १२७९६० बिद्यार्थीलाई आधारभूत तहमा अध्ययनरत लक्षित समुहका विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति (२२ जनजाती तथा सिमान्तकृत समूह, मुक्त कमैया, वादी, हलिया, चरुवाका सन्ततिलाई समेत) को ब्यवस्था भएकोमा २७८९० विद्यार्थीलाई छात्रवृत्ति वितरण गरिएको ।
३	माध्यमिक तहको शिक्षादेखि नै प्राबिधिक तथा ब्यबसायिक शिक्षाको अवसर सिर्जना गर्नुका साथै बजारमुखी छोटो अवधिको सीपमुलक तालिम सञ्चालन गरी युवाहरुमा स्वरोजगारीको अवसर सिर्जना गर्ने ।	•माध्यमिक शिक्षामा प्राबिधिक तथा ब्यबसायिक शिक्षा समावेश गर्ने । •रोजगारमुलक शिक्षालाई शिक्षाकै महत्वपुर्ण अङ्गको रूपमा बिकास गर्ने । •प्राबिधिक शिक्षा तथा ब्यबसायिक तालिम परिषद र समग्र कार्यक्रमको संरचनामा	प्राबिधिक शिक्षा तथा ब्यबसायिक तालिम परिषद	निरन्तर	•सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक शिक्षा अनतर्गत ४३८८ जना भर्ना भई अध्ययन गरिरहेको । •यसै आयोजनालाई छोटो अवधिको व्यावसायिक ४५०० भित्र व. सीपमूलक तालीम संचालन भएको •प्राविधिक शिक्षा तथा ब्यावसायिक तालीम परिषद्को पुनर संरचना सम्बन्धी कार्य SDP को सहयोगमा अगाडी वढी रहेको । • ३२५६ले एस.एल.सी.सकेको, सीप आर्जन भएको •छुट्टै बिषय पेशा, ब्यवसाय र प्रबिधि थप, •अन्य अनिवार्य बिषयहरुमा समेत Soft Skills समायोजन भएको, •कक्षा ११ र CTEVT को डिप्लोमा समेत प्राविधिक तथा ब्यावसायिक शिक्षा अध्ययन गराएको सोबाट जीबनोपयोगी सीपप्राप्त गरी युवाहरुमा स्वरोजगारीको अवसर

		पुनराबलोकन गर्ने ।			सिर्जनामा मद्दत पुर्याउने • १३७ वटा प्राविधिक तथा ब्यावसायिक शिक्षा संचालन गर्ने सामुदायिक विद्यालय छनौट भइ कक्षा ९ को पठनपाठन सञ्चालनमा रहेको । •उ.मा.बि.तहको ५ बिषयको पाठ्यक्रम निर्माण तथा प्रयोग, प्राबिधिक धारतर्फको एस.एल.सी. संचालन भई Letter grading system वाट एस.एल.सी. उत्तीर्ण गरी Result बितरण । •साधारण शिक्षामा पनि Soft skills को ब्यवस्था भएको । •प्राविधिक शिक्षा सामुदायिक मा.बि. तहदेखि उ.मा.बि.तहसम्म बिस्तार गर्न साविकको सवै निर्वाचन क्षेत्रमा प्राविधिक धारको कक्षा ९ बाट पठ्न पाठन हुने ब्यवस्था अनुसार शै.सत्र २०७३ बाट १४० थप विद्यालय छनौट भइ जम्मा २४० विद्यालयहरुमा कक्षा ९ देखि पाँच प्राविधिक धारको विषय पठनपाठन भइरहेको ।
४	उच्च शिक्षामा अवसरको बृद्धि गरी समन्यायिक पहुँचका लागि नीतिगत व्यवस्था गर्ने	•उच्च शिक्षा नीति तर्जुमा गर्ने । •उच्च शिक्षामा छात्राहरुलाई प्रोत्साहन गर्ने ।	बिश्व विद्यालय अनुदान आयोग	निरन्तर	• आयोगले पाँचैवट विकास क्षेत्रको प्रतिनिधित्व हुने गरी सरोकारवालाहरुसंग अन्तरक्रिया तथा छलफल गरी तयार पारेको उच्च शिक्षा नीति नेपाल सरकारले स्वीकृत गरेको छ । • उच्च शिक्षामा छात्राहरुलाई प्रोत्साहन दिन विद्यावारिधी, एमफिल लगायत लघु अनुसन्धान, सोधग्रन्थ लेखन, फ्याकल्टी अनुसन्धान जस्ता कार्यक्रममा महिला भएकै कारणले कार्यक्रमको प्रकृति हेरी मूल्यांकनमा थप अंक प्रदान गर्ने कार्य भैरहेको छ । आयोगले छात्रा छात्रवृत्ति कार्यक्रम समेत संचालन गरिरहेको परिप्रेक्षमा हाल शिक्षा मन्त्रालयले छात्रवृत्तिलाई एकिकृत गरी लागू गर्न अध्ययन गरिरहेकाले गत आ.व. देखि सो कार्यक्रम संचालनमा नरहेको । • चमार, वादी, डोम र मुसहर जातीका विद्यार्थीलाई उच्च शिक्षामा पहुँच पुर्याउन इन्जिनियरिङ तथा चिकित्सा शास्त्रमा स्नातक तह अध्ययन गर्न छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरिएको । यसमा विद्यार्थीलाई निर्वाह खर्च तथा शुल्क समेत दिने व्यवस्था रहेको छ । • चालु आ.व.मा यस कार्यक्रम अन्तर्गत ३ जनाले चिकित्सा शास्त्रमा र १ जनाले इन्जिनियरिङमा भर्ना भई छात्रवृत्ति पाएको ।
५	शिक्षामा सुशासन कायम गरी जीवनपयोगी र गुणस्तरीय शिक्षाको प्रत्याभुति गर्ने ।	•समुदायमा विद्यालय व्यवस्थापन गर्न कार्यलाई थप सुदृढीकरण गर्ने । •विद्यालयहरुमा भौतिक पूर्वाधार विकास गर्ने । •तालिम कार्यक्रमलाई लैङ्गिकमैत्री वनाउने । •न्युनतम सिकाई वातावरण र गुणस्तरको मापदण्ड लागू गर्ने ।	शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र, शिक्षा विभाग	निरन्तर	• ५०वटा सामुदायिक बिद्यालय समुदायमा ब्यवस्थापनका लागि प्रोत्साहन अनुदान निकासा दिने लक्ष्य रहेकोमा २५ विद्यालयलाई निकासा दिइएको । • आ.व. २०७०।०७१ को क्रमागत) ४ कोठे,४८० वटा विद्यालय भवन निर्माण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ४१६ भवन निर्माणको प्रकृयामा रहेको । • ६००० वटा २ कोठे विद्यालय भवन निर्माण (फर्निचर समेत) निर्माण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ५०८१ भवन निर्माणको प्रकृयामा रहेको । • १००० वटा ३ कोठे विद्यालय भवन निर्माण (फर्निचर समेत) गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ९१३ भवन निर्माणको प्रकृयामा रहेको । •४८० वटा ४ कोठे विद्यालय भवन निर्माण (फर्निचर समेत) निर्माण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ४१६ भवन निर्माणको प्रकृयामा रहेको • २४० वटा ६ कोठे विद्यालय भवन निर्माण (फर्निचर समेत) निर्माण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा

		•अनुगमन सयन्त्र थप प्रभावकारी बनाउने । •सामाजिक परीक्षण तथा लेखा परीक्षणलाई अनिवार्य गर्ने ।			२४० वटै भवन निर्माणको प्रकृयामा रहेको । • २४० वटा ८ कोठे विद्यालय भवन निर्माण (फर्निचर समेत) गर्ने लक्ष्य रहेकोमा २४० वटै भवन निर्माणको प्रकृयामा रहेको । • १००० वटा शौचालय WASH सुविधा भएको निर्माण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ८३१ वटा निर्माणको प्रकृयामा रहेको । • २०९ वटा विद्यालयमा भुकम्पिय सुरक्षा कार्यक्रम क्रमागत कार्यान्वयन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ६४ वटा विद्यालयमा सम्पन्न भएको । • ७०० वटा कक्षाकोठा पुनः स्थापना तथा फर्निचर ब्यवस्थापन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ६८८ वटामा सम्पन्न भएको । • ७०० वटा शौचालय मर्मत तथा खानेपानी ब्यवस्थापन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ६५४ वटा सम्पन्न भएको । • ७०० वटा विद्यालयहरुको बाहिरी वातावरणीय सुधार अन्तर्गत शौचालय निर्माण तथा खानेपानी ब्यवस्थापन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ५९४ वटा सम्पन्न भएका । • ७०० वटा छात्रा शौचालय निर्माण (PMEC नपुगेका विद्यालयका लागि) गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ६४६ वटा सम्पन्न भएका । • ५०वटा अगुवा स्रोतकेन्द्र निर्माण सम्पन्न तथा स्रोतकेन्द्र भवन मर्मत भएका • ३०००वटा भुकम्पबाट अधिक क्षति पुगेका बिद्यालयहरुका Retro Maintenance तथा विद्यालय भवन मर्मत गर्ने लक्ष्य रहेकोमा २५६१ वटा सम्पन्न भएका । • ७६७६ वटा भुकम्पबाट सामान्य क्षति पुगेका बिद्यालय मर्मत गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ६१८८ वटा सम्पन्न भएका । • २५० वटा नयाँ कक्षाकोठा निर्माण हिमाली तथा पहाडी क्षेत्रका विद्यालयहरुका लागि (PMEC नपुग विद्यालय तथा समुदायद्धारा ब्यवस्थापन भएका बिद्यालयहरुका लागि समेत) गर्ने लक्ष्य रहेकोमा १८८ वटा सम्पन्न भएका । • ५०० वटा नयाँ कक्षाकोठा निर्माण तराई क्षेत्रका विद्यालयहरुका लागि (PMEC नपुग विद्यालया तथा समुदायद्धारा ब्यवस्थापन भएका बिद्यालयहरुकालागि समेत) गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ४५२ वटा सम्पन्न भएका । • ५ वटा आवासीय विद्यालय भवन निर्माण लक्ष्य भएकोमा ४ वटामा निर्माण कार्य संचालन भइरहेको । • सूचकमा आधारित अनुगमन प्रणालीको कार्यान्वयन, बिद्यालयहरुरबाट सम्पादन गरिएका बिभिन्न कार्य उपर परेका उजुरीहरुको संयुक्त अनुगमन निरीक्षण टोलीबाट स्थलगत रुपमा अनुगमन निरीक्षण् गरी यथार्थ विवरण प्रतिबेदन पेश गरिएको साथै आवश्यकतानुसार सुझाव / निर्देशन पेश गरिएको । • निर्देशिका बनाई कार्यान्वयनमा रहेको,सामाजिक परीक्षण र लेखा परीक्षण बिना तलबभत्ता निकासा नहुने। • क्षे.शि.नि.हरुबाट वित्तिय र सामाजिक लेखा परीक्षणको नमुना परीक्षण र प्रतिवेदन
६	बिपन्न, सीमान्तकृत र अपाङ्गता भएका ब्यक्तिहरुको शिक्षामा पहुँच	•छात्रबृति बितरण गर्ने । •खुला बिद्यालय सञ्चालन गर्ने	शिक्षा विभाग	निरन्तर	• स्रोत कक्षा संचालन, बिभिन्न किसिमका अपाङ्ग विद्यार्थीको छात्रवृत्तिहरुले बिपन्न सीमान्तकृतर अपागंता भएका ब्यक्तिहरुको शिक्षामा पहुँचमा बृद्धि भएको • अनौपचारिक प्रौढ (गृहणी) विद्यालय (कक्षा १–८),

	सुनिश्चित गर्ने ।	•अपाङ्ग मैत्री बिद्यालय भवन निर्माण तथा समावेशी सिकाईको ब्यबस्था ।			• घुम्ती विद्यालय सञ्चालन, • -अनौपचारिक प्राथमिक शिक्षा कार्यक्रम (FSP) • FSP अन्तर्गतका केन्द्रमा अध्ययनरत बालबालिकाहरुको लागि पाठ्यपुस्तक र विद्यालय सुधार योजनाका लागि मातृ विद्यालयमार्फत कक्षा केन्दलाई अनुदान (प्रति विद्यार्थीका आधारमा), • २८ केन्द्रमा पुस्तकालय व्यवस्थापनका लागि विद्यालयलाई सहयोग, • प्रौढ (गृहणी) महिलाका लागि माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९–१०)र खुला विद्यालय (कक्षा ९–१०)सञ्चालनले सबै बर्गको शिक्षामा पहुचमा मद्दत पुर्याएको । • बिद्यालय भवन, कक्षाकोठा र छात्रा शौचालयहरुमा अगागंता भएका ब्यक्तिहरुको सहज रुपमा पहुँच भएको । • प्रत्येक नि.मा.बि.,मा.बि.तथा उच्च.मा.बिहरुमा गुनासो पेटिका राख्ने ब्यवस्था र सो उपर सुनुवाई तथा कारवाहीका लागि बिद्यालयको एक शिक्षकलाई फोकल पर्सन तोक्ने ब्यवस्थाले यौन दुब्र्यबहारमा कमी तथा सोबाट बच्न सहयोग प्राप्त हुने। • बिद्यालय समता रणनीति, २०७१ निर्माणले बिद्यालयमा हुने सबै किसिमका भेदभाव,दुब्र्यबहार हटाउने • स्रोत कक्षा संचालन, • बिद्यालय भवन, कक्षाकोठा छात्रवृत्ति र छात्रा शौचालयहरुमा अपागंता भएका ब्यक्तिहरुको सहजरुपमा पहुँच भएको । • स्रोत कक्षा संचालन, बिभिन्न बिसिमका अपाङ्ग विद्यार्थीको छात्रवृत्तिहरुले बिपन्न सीमान्तकृत र अपागंता भएका ब्यक्तिहरुको शिक्षामा पहुँचमा बृद्धि भएको । • ३४ वटा स्रोत कक्षाका लागि व्यवस्थापन सामग्री अनुदान • ६४ अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय (कक्षा १–८), • ३७ अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय (कक्षा १– -१२ वटा नयाँ र पुराना अनौपचारिक प्राथमिक शिक्षा कार्यक्रम • १६ वटा खुला विद्यालया (कक्षा ६–८) • ३९ वटा खुला विद्यालय (कक्षा ९–१०) सञ्चालनका लागि अनुदान • ३७ अनौपचारिक प्रौढ विद्यालय (कक्षा १– ८) का लागि शैक्षिक सामग्री तथा पुस्तकालय मार्फत पापु ब्यवस्थापन सहयोग, प्रौढ विद्यालय माध्यमिक तह (कक्षा ९–१०) र खुला विद्यालय (कक्षा ९–१०) सञ्चालनले सबै बर्गको शिक्षामा पहुँचमा मद्दत पुर्याएको • भौतिक सुविधा विस्तार कार्यक्रम संचालनका लागि करीब ७५ जिल्लाबाट छनौट भई आएको बिद्यालयको नामावली कार्यान्वयन प्रकृयाको लागि शिक्षा बिभागको वेभसाईटमा प्रकाशित भएको । • उपर्युक्त तालीम कार्यक्रम, आवासीय भवन सहितको माद्यमिक तहको शिक्षा, छात्रवृत्ति आदिले अपागंमैत्री विद्यालय भवन निर्माण तथा समावेशी सिकाईमा सहयोग पुर्याउनेछ। • आवासिय सुविधाका लागि १२ वटा विशेष आवश्यत्ता भएका विद्यार्थी अध्ययनरत

					विद्यालयलाई अनुदान (दृष्टिविहीन विद्यालय ६ , बहिरा कक्षा सञ्चालित विद्यालय ६) निकासा दिइएको । • ३ वटा बिद्यालयमा कक्षा ६ देखि दृष्टिविहिन बालबालिकाहरुको लागि कम्प्यूटरमा आधारित सिकाइ सहयोग कार्यक्रम सुदृढिकरणका लागि अनुदान प्रदान गरिएको । • ३ वटा बिद्यालयमा माद्यमिक तहमा सुस्त श्रवण बिद्यार्थीहरुका लागि कम्प्यूटरमा आधारित सिकाई सहयोग कार्यक्रम सृदृढीकरणका लागि अनुदान प्रदान गरिएको । • ३८० वटा स्रोत कक्षा सञ्चालनका लागि अनुदान निकासा भएको • ६२ वटा लोखाजोखा केन्द्र सञ्चालन भएको । • ६१९८२ जना अपाङ्ग विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति (कक्षा १–८) वितरण गर्ने लक्ष्य रहेकोमा २५३०६ जनाले प्राप्त गरेका । • ७४ जिल्लामा स्रोतकक्षा संचालित विद्यालयमा अध्ययनरत वालवालिकाका लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप संचालन भएको । • १२ बिद्यालयका बहिरा स्रोतकक्षा विद्यालयका शिक्षकहरुका लागि तालिम संचालन भएको । • ५६ जना राउटे, बादी, मुसहर, चेपागं लगायत पछाडि परेका वर्गका बालबालिकाहरुको लागि बिशेष शैक्षिक कार्यक्रम संचालन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ४४ जनाले अवसर प्राप्त गरे । • १३ वटा घुम्ती विद्यालय सञ्चालन गर्ने लक्ष्य रहेकोमा ११ वटा संचालनमा रहेका । • अपागंमैत्री बिद्यालय भवन निर्माण गर्न डिजाईन ड्रइङ्ग भवन बिभागबाट स्वीकृति भएको । • भौतिक सुविधा विस्तार कार्यक्रम संचालनका लागि ७५ जिल्लाबाट छनौट भई आएको बिद्यालयको नामावली कार्यान्वयन प्रकृयामा रहेको । • विद्यालय भवन ,नयाँ कक्षाकोठा ,छात्रा शौचालय निर्माण अन्तर्गत नयाँ निर्माण हुने पूर्वाधारहरुलाई अपागंमैत्री बनाउनका लागि Ramp, Wheel chair जाने ठूलो ढोकाको ब्यवस्था गरिएको । • बौद्धिक अपागंता भएका बालबालिकाहरुलाई अध्यापन गर्ने शिक्षकहरुलाई टीपीडी मोडुलमा शैजविकेद्धारा १० दिने तालीम सम्पन्न भएको । • अपागंता भएका वालवालिकाका लागि आवासीय माद्यमिक तहको शिक्षा प्रदान गर्न रु.१/१ करोडको लागतमा बुडर र सुर्खेतमा आवासीय भवन निर्माणधीन अवस्थामा रहेको । • उच्च शिक्षाको अध्ययन गर्ने अपागं विद्यार्थीहरुका लागि रु.३० लाख बाँडफाँड गरी क्षे.शि.नि.हरुमा पठाईएको ।
७	किसोरीहरुलाई यौन,प्रजनन र यौन दुर्ब्यब्यबहार सम्बन्धी परामर्श उपलब्ध गराउने ।	• बिद्यालयमा शिक्षकद्वारा कक्षा ९ देखि १२ का छात्राहरुलाई यौन, प्रजनन् र यौन दुर्व्यबहारसम्बन्धी परामर्श उपलब्ध गराउने • छात्रा तथा किसोरीहरुलाई	शिक्षा विभाग	निरन्तर	• बिद्यालय समता रणनीति, २०७१ निर्माणले बिद्यालयमा हुने सबै किसिमका भेदभाव, दुन्व्यवहार हटाउने • बिद्यालय समता रणनीति, २०७१, १० ओटा जिल्लाहरुमा प्रबोधिकरण कार्यक्रम भइसकेको । • प्रत्येक नि.मा.बि.,मा.बि.तथा उच्च.मा.बिहरुमा गुनासो पेटिका राख्ने ब्यवस्था र सो उपर सुनुवाई तथा कारवाहीका लागि बिद्यालयको एक शिक्षकलाई फोकल पर्सन तोक्ने ब्यवस्था गरिएको ।

		शिक्षक वा अन्यद्वारा हुन सक्ने यौन दुर्ब्यबहारका बिरुद्ध सरल र सहज तरीकाबाट उजुरी दिने कानुनी र संस्थागत व्यबस्था गर्ने ।			